

Філологія

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ФІЛОЛОГІЯ

SCIENTIFIC WORKS
OF INTERREGIONAL ACADEMY
OF PERSONNEL MANAGEMENT

PHILOLOGY

Випуск 2 (12), 2024

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

Редакційна колегія

Супрун В. М., доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри журналістики та українознавства, Національний університет водного господарства та природокористування (головний редактор)

Акімова А. О., кандидат філологічних наук, доцент, викладач кафедри іноземної філології і перекладу, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Гурко О. В., доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Добровольська В. В., доктор наук з соціальних комунікацій, доцент, професор кафедри культурології та міжкультурних комунікацій, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Лисинюк М. В., доктор філософії (061 Журналістика), доцент кафедри зв'язків із громадськістю та журналістики, декан факультету післядипломної освіти, Київський національний університет культури і мистецтв

Ляшенко (Накашидзе) І. С., кандидат філологічних наук, доцент кафедри філософії та українознавства, Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

Павлюх М. В., кандидат наук із соціальних комунікацій, асистент кафедри міжнародної інформації, Національний університет «Львівська політехніка»

Полсжаєв Ю. Г., кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спілкування, Національний університет «Запорізька політехніка»

Росінська О. А., кандидат філологічних наук, доцент, заступник директора Інституту журналістики з науково-методичної та навчальної роботи, доцент кафедри журналістики та нових медіа, Київський університет імені Бориса Грінченка

Ситник О. В., кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри мультимедійних технологій і медіадизайну Інституту журналістики, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Сокол М. О., кандидат філологічних наук, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Тищенко Т. М., кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови та методики її навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Форманова С. В., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Храбан Т. Є., кандидат філологічних наук, завідувач кафедри іноземних мов, Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут

Царик О. М., кандидат філологічних наук, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій, директор Міжнародної школи комунікацій, Західноукраїнський національний університет

Чорнодон М. І., кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри журналістики та соціальних комунікацій, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Konrad Kazimierz Szamryk, Doctor of Sciences, Professor, Department of Lexicology and Pragmalingwology, Department of Polish Language and Comparatistics, University of Bialystok (Bialystok, Poland)

Anna Mlynarczuk-Sokolowska, Doctor of Sciences, Professor, Faculty of Education, University of Bialystok (Bialystok, Poland)

Slavomír Gálik, prof. PhDr., Professor, Vice-Dean for Research and International Relations FMK UCM, University of St. Cyril and Methodius in Trnava (Trnava, Slovakia)

Затверджено Вченою радою
Міжрегіональної Академії управління персоналом 27.06.2024 (протокол № 8)

Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1173 від 11.04.2024 року.

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») зі спеціальностей 035 – Філологія та 061 – Журналістика відповідно до Наказу МОН України № 320 від 07 квітня 2022 року (додаток 2)

Видання індексується Google Scholar

DOI: 10.32689

Наукові праці МАУП. Філологія. 2024. Вип. 2(12). Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2024. 106 с.

Публікуються статті науковців, які досліджують актуальні проблеми розвитку філології. Для науковців, викладачів, студентів та всіх, кого цікавить розвиток філологічної науки в Україні.

ЗМІСТ

Сергій БАТУРАКОЛЕКТИВНИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ПЕЧВОРК ЯК НОВІТНІЙ ЖАНР
ЛІТЕРАТУРНОГО МИСТЕЦТВА.....5**Владислав ВОЙЧУК**РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ДЕМОКРАТИЧНОМУ
ПОЛІТИЧНОМУ РЕЖИМІ.....17**Дмитро ГУЦУЛЯК**ФАКТЧЕКІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ
В УМОВАХ ГІБРИДНИХ КОНФЛІКТІВ.....22**Angelina DEMCHUK**VERBALIZATION OF «BUCHA MASSACRE» CONCEPT IN THE ENGLISH NEWS
DISCOURSE.....27**Аліна ДУШКЕВИЧ**ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ФАХОВОЇ МОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ.....37**Ольга КАЗАНОВА**

«МІСЦЯ ПАМ'ЯТІ» У ЗБІРЦІ ВАСИЛЯ МАХНА «КОТИЛАСЯ ТОРБА».....44

Ірина КАЗИМІРКОНТЕКСТУАЛЬНО-СИНОНІМІЧНІ НОМІНАЦІЇ РЕФЕРЕНТА
В МЕДІАТЕКСТАХ СПОРТУ.....48**Ірина КОШМАН**

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ ЛОКАЛЬНИХ МЕДІА)...54

Viktoriia KULYKOVA, Iuliia REIZINAPOTENTIEL PRAGMATIQUE DE LA COMPOSANTE LEXICALE DES BLOGS
CULINAIRES FRANCOPHONES.....59**Олена МОРОЗОВА**ПРОБЛЕМИ ЖІНОК-БІЖЕНОК ЯК НАПРЯМОК СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ.....65**Олександр МУНТЯН**

ЛІНГВОРИТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ КОНТЕНТУ УКРАЇНСЬКИХ БЛОГЕРІВ.....68

Світлана НЕГОДЯЄВАЕКЗИСТЕНЦІЙНІ МОТИВИ ЛІРИКИ ГАННИ ГАЙВОРОНСЬКОЇ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ
«КЛЮЧІ ВІД СОНЦЯ»)...74**Svitlana PANCHENKO**RELIGIOUS LANDSCAPE OF TRANS-CARPATHTIA ON THE EXAMPLE OF SACRED SITES
IN THE SOCIO-COMMUNICATION DIMENSION.....79**Альона ТИЧІНІНА, Наталія НІКОРЯК**

ЕКЗИСТЕНЦІАЛИ САМОТНОСТІ В РОМАНІ Д. ОВЕНС «ТАМ, ДЕ СПІВАЮТЬ РАКИ».....89

Tetyana CHAIUK, Serhii BABKINVERBALIZING INCLUSIVITY IN VIRTUAL CORPORATE DISCOURSE
OF PROCTER & GAMBLE.....95**Вікторія ЧЕКШТУРІНА**СОЦІОКОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ ВИДОЗМІН ГЕНДЕРНО-ОРІЄНТОВАНОГО
КОНТЕНТУ У СОЦІАЛЬНІЙ РЕКЛАМІ.....100

CONTENTS

Serhii BATURA COLLECTIVE LITERARY PATCHWORK AS THE NEWEST GENRE OF LITERARY ART.....	5
Vladyslav VOICHUK THE ROLE OF MASS MEDIA IN A DEMOCRATIC POLITICAL REGIME.....	17
Dmytro HUTSULIAK FACT CHECKING AS A TOOL FOR COMBATING DISINFORMATION IN THE CONDITIONS OF HYBRID CONFLICTS.....	22
Angelina DEMCHUK VERBALIZATION OF «BUCHA MASSACRE» CONCEPT IN THE ENGLISH NEWS DISCOURSE.....	27
Alina DUSHKEVYCH CONCEPTUAL AND CATEGORICAL APPARATUS OF PROFESSIONAL LANGUAGE OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE.....	37
Olga KAZANOVA «PLACES OF MEMORY» IN VASYL MAKHNO'S COLLECTION «HORN OF PLENTY».....	44
Iryna KAZYMIR CONTEXTUALLY SYNONYMOUS NOMINATIONS OF THE REFERENT IN SPORTS MEDIA TEXTS.....	48
Iryna KOSHMAN THE INFORMATIONAL COMPONENT OF THE HYBRID WAR (ON THE EXAMPLE OF LOCAL MEDIA).....	54
Viktoriia KULYKOVA, Iuliia REIZINA THE PRAGMATIC POTENTIAL OF THE LEXICAL COMPONENT OF FRENCH-LANGUAGE CULINARY BLOGS.....	59
Olena MOROZOVA PROBLEMS OF REFUGEE WOMEN AS A FIELD OF COMMUNICATION RESEARCH.....	65
Oleksandr MUNTIAN LINGUISTIC ANALYSIS OF CONTENT OF UKRAINIAN BLOGGERS.....	68
Svitlana NEHODIAIEVA EXISTENTIAL MOTIVES OF THE LYRICS BY HANNA HAIVORONSKA (BASED ON THE ANTHOLOGY «KEYS FROM THE SUN»).....	74
Svitlana PANCHENKO RELIGIOUS LANDSCAPE OF TRANS CARPATHIA ON THE EXAMPLE OF SACRED SITES IN THE SOCIO-COMMUNICATION DIMENSION	79
Alyona TYCHININA, Natalia NIKORYAK THE EXISTENTIAL ASPECTS OF LONELINESS IN D. OWENS' NOVEL «WHERE THE CRAWDADS SING».....	89
Tetyana CHAIUK, Serhii BABKIN VERBALIZING INCLUSIVITY IN VIRTUAL CORPORATE DISCOURSE OF <i>PROCTER & GAMBLE</i>	95
Viktoriia CHEKSHTURINA SOCIO-COMMUNICATIVE ASPECT OF CHANGES IN GENDER-ORIENTED CONTENT IN SOCIAL ADVERTISING.....	100

УДК 82.0

DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.1

Сергій БАТУРА

кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії держави і права та конституційного права, навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом, s.batura.writer@gmail.com
ORCID: 0009-0009-0404-723X

**КОЛЕКТИВНИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ПЕЧВОРК
ЯК НОВІТНІЙ ЖАНР ЛІТЕРАТУРНОГО МИСТЕЦТВА**

Ця стаття присвячена спробі на прикладі літературного доробку «Босорка» здійснити наукове обґрунтування специфіки новітнього літературного жанру – колективний літературний печворк, дати його визначення та окреслити основні функції. У дослідженні наводяться приклади існуючих жанрів літератури як складних, багатоаспектних і динамічних явищ, наголошується на їх модифікаціях, що сприяє появі нових типів творів. Окреслюються умови виникнення колективного літературного печворку, зокрема, вплив глобалізації, інтернет-технологій та появи новітніх способів віртуального спілкування. У цьому дослідженні зроблена спроба подати схематичну конструкцію запропонованого автором статті новітнього жанру – колективний літературний печворк.

Метою статті є здійснити спробу наукового обґрунтування специфіки новітнього літературного жанру – колективний літературний печворк на прикладі електронного доробку «Босорка». Відповідно, серед основних завдань виокремлюємо наступні: дати визначення новітньому літературному жанру – колективний літературний печворк, вивчити умови виникнення зазначеного жанру, запропонувати його схематичну конструкцію й окреслити основні функції, зробити огляд першого твору написаного у запропонованому жанрі – електронного роману-печворку «Босорка».

Наукова новизна теми полягає у тому, що запропоновано новітній літературний жанр – колективний літературний печворк, а також здійснено його апробацію, результатом якої стало написання колективного роману-печворку «Босорка». Подальша потреба у вивченні даного доробку та обґрунтуванні новітньої форми написання літературних творів зумовлює актуальність і новизну здійсненого у статті дослідження.

Встановлено, що технології віртуального спілкування розкривають величезний потенціал і можуть стати основою для відкриттів у літературі та навіть появи нових жанрів.

З'ясовано, що одним із таких новітніх жанрів можна вважати колективний літературний печворк. Завдяки технічній можливості швидкого об'єднання чималої кількості авторів, у тому числі з різних країн світу, за відносно короткий період часу можливе створення великого за обсягом твору. Оскільки колективний літературний печворк може охоплювати письменників з інших куточків планети, їхній спільний твір може містити доробки, написані різними мовами.

Висновки. У процесі вивчення еволюції різних літературних жанрів, що зумовлює їхні модифікації та появу нових, було запропоновано визначення новітнього літературного жанру – колективний літературний печворк, під яким слід розуміти тип літературного твору, що поєднує в собі сукупність різножанрових доробків, створених групою авторів на основі спільної теми та ідеї, втілених у пролозі з прив'язкою до ключового персонажа (персонажів), його художнього світу та спільного місця подій. Першим твором, написаним у запропонованому жанрі, стала колективна електронна книга «Босорка», створена 228 авторами на 2833 сторінках, що отримала визнання Національним реєстром рекордів України у двох категоріях. Фіксація рекордів відбулася 07.06.2024 року в Міжрегіональній Академії управління персоналом у місті Києві. Поява новітнього жанру – колективний літературний печворк стала можливою завдяки динамічному розвитку технологій віртуального спілкування та виникненню новітніх способів комунікації у глобальному суспільстві.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у всебічному аналізі колективної електронної книги «Босорка», розширенні запропонованої дефініції новітнього літературного жанру – колективний літературний печворк, його поглибленому вивченні та подальшій апробації.

Ключові слова: літературний жанр, колективний літературний печворк, роман-печворк, технології віртуального спілкування, функції колективного літературного печворку.

**Serhii Batura. COLLECTIVE LITERARY PATCHWORK AS THE NEWEST GENRE
OF LITERARY ART**

This article is devoted to an attempt to provide a scientific substantiation of a new literary genre – collective literary patchwork. This was fulfilled on the example of the literary work “Bosorka”, to provide its definition and outline its main functions. The study provides some examples of the existing literary genre as a comprehensive, multidimensional and dynamic phenomenon. The study emphasises their variations, which contributes to the literary works of a new type to emerge. The conditions for the emergence of collective literary patchwork are outlined, in particular, the impact of globalisation, Internet technologies, and development of new ways for virtual communication. This study attempts to present a conceptual design of the newest genre proposed by the article's author – collective literary patchwork.

The purpose of the article is to make an attempt to scientifically substantiate the specifics of the latest literary genre – a collective literary patchwork, on the example of the electronic work “Bosorka”. Accordingly, the main objectives are as follows: to define the newest literary genre – a collective literary patchwork, to study the conditions of the genre’s emergence, to propose an overview of its schematic design and outline its main functions, to review the first work written in the proposed genre – the electronic patchwork novel “Bosorka”.

The scientific novelty of the topic consists in the fact that the newest literary genre, a collective literary patchwork, has been suggested and tested, which resulted in the writing of the collective patchwork novel “Bosorka”. The further need to study this work and substantiate the newest form of writing literary works causes the relevance and novelty of the study described in the article.

It is ascertained that virtual communication technologies reveal enormous potential and can become the basis for discoveries in literature and even for the emergence of new genres.

It is found that one of these new genres can be considered as a collective literary patchwork. Due to the technical ability to quickly unite many authors, including those from different countries, it is possible to create a large work in a relatively short period of time. Since a collective literary patchwork can involve writers from other parts of the world, their joint work may contain works written in different languages.

Conclusions. In the process of studying the evolution of various literary genres, which leads to their modifications and the emergence of new ones, the author of the article has suggested a definition of the newest literary genre – a collective literary patchwork, which should be understood as a type of literary work that combines a set of works of different genres created by a group of authors using a common theme and idea embodied in a prologue with a reference to the key character(s), his/her artistic world and a common place of events. The first work written in the proposed genre was the collective e-book «Bosorka», which was created by 228 authors on 2833 pages and was recognised by the National Register of Records of Ukraine in two categories. The records were registered on 07.06.2024 at the Interregional Academy of Personnel Management in Kyiv. The emergence of the newest genre – a collective literary patchwork, was made possible by the dynamic development of virtual communication technologies and the emergence of new ways of communication in the global society.

We foresee the prospect of our further research in a comprehensive analysis of the collective e-book “Bosorka”, expansion of the proposed definition of the newest literary genre – a collective literary patchwork, its in-depth study and further approbation.

Key words: literary genre, collective literary patchwork, patchwork novel, virtual communication technologies, the collective literary patchwork functions.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток технологій віртуального спілкування створив підвалини для полегшення комунікації у суспільстві. Інтернет технології, електронна пошта та різноманітні месенджери надали можливості миттєвого передання інформації на будь-які відстані, швидкого формування значних за кількістю спільнот, здатних ефективно й оперативно реалізовувати поставлені перед ними цілі. Потенціал інтернету не оминув літературний світ. Читачка аудиторія сформувала попит, а електронні книжки почали насичувати ринок. Поряд зі споживачами легкодоступних творів на перший план вийшли об’єднання, власне, письменників, які за допомогою інтернету та різноманітних месенджерів розділилися за інтересами. Наприклад, групи авторів-початківців, котрі обмінюються досвідом, авторів-прихильників конкретних літературних жанрів, групи, що об’єднані довкола літературних конкурсів, тощо. Зокрема, подібна кооперація стала можливою також завдяки появі сучасних електронних літературних платформ, що позиціонують себе як місце зустрічі читачів і письменників. Як бачимо, технології віртуального спілкування розкривають величезний потенціал і можуть стати основою для відкриттів у літературі та навіть появи нових жанрів.

Одним з таких новітніх жанрів можна вважати колективний літературний печворк – тип літературного твору, що поєднує в собі

сукупність різножанрових доробків, створених групою авторів на основі спільної теми та ідеї, втілених у пролозі з прив’язкою до ключового персонажа (персонажів), його художнього світу та спільного місця подій. Завдяки технічній можливості швидкого об’єднання чималої кількості авторів, у тому числі з різних країн світу, за відносно короткий період часу можливе створення великого за обсягом твору. Оскільки колективний літературний печворк може охоплювати письменників з інших куточків планети, їхній спільний твір може містити доробки, написані різними мовами.

Актуальність цього дослідження полягає в потребі наукового обґрунтування новітньої форми написання літературних творів, а саме колективного літературного печворку, втіленого в електронній книзі «Босорка» [5]. Останнім часом в Україні набирає обертів спільне написання цілісних творів, що складаються з різножанрових доробків авторів різних вікових категорій, які представляють широкую географію. Доказом тому є встановлення всеукраїнських літературних рекордів «Найбільший колектив авторів та сторінок електронної книги «Босорка»». Ця стаття є поглибленим дослідженням новітнього літературного жанру – колективний літературний печворк і спробою дати йому наукове обґрунтування.

Аналіз досліджень і публікацій. Протягом тривалого часу проблематика розвитку

літературних жанрів не втрачає своєї актуальності. Попри значну увагу з боку науковців вона і надалі потребує подальшого вивчення, зокрема, в контексті поєднання жанрів, а також виникнення нових. Багато науковців значну увагу присвятили вивченню теорії жанрів. З поміж них, зокрема, слід виокремити Т. Бовсунівську, О. Голік, М. Павлишина, С. Погасій, С. Філоненко. Еволюції окремих жанрів свої роботи, зокрема, присвятили М. Бахтін, Т. Бовсунівська, Д. Дроздовський, О. Іщенко, А. Черниш, М. Кірячок, А. Мельник, Ю. Ковбасенко, Н. Ляшов, А. Трофименко, Н. Тюрдьо, С. Петерсен та інші. Типологію жанрів вивчали такі науковці, як С. Андрусів, А. Ткаченко, І Цуркан та інші. Так як розвиток жанрів не припиняється, це зумовлює появу нових модифікацій літературних творів, що потребує їх подальшого вивчення.

Метою статті є на прикладі літературного доробку «Босорка», який можна вважати романом-печворком, що став підставою для встановлення всеукраїнських літературних рекордів, здійснити спробу наукового обґрунтування специфіки новітнього літературного жанру – колективний літературний печворк.

Задля реалізації мети постає необхідність у розв'язанні наступних **завдань**:

- дати визначення новітньому літературному жанру – колективний літературний печворк;
- вивчити умови виникнення зазначеного жанру;
- запропонувати його схематичну конструкцію;
- виокремити основні функції новітнього літературного жанру;
- зробити огляд першого твору написаного у запропонованому жанрі – електронного роману-печворку «Босорка».

Методологія дослідження. Для теоретичного дослідження зазначеного жанру застосовуються методи літературознавчого аналізу художнього твору, філософські методи, емпіричні (опис, узагальнення) та теоретичні (аналіз, синтез, індукція) методи. Вони взаємодіють між собою, утворюючи комплексний підхід до дослідження.

Виклад основного матеріалу досліджень. У сучасних умовах поняття жанр не має єдиного підходу до визначення. Це пов'язано з тим, що він розуміється як мінлива, творча, відкрита категорія, що постійно рухається й удосконалюється, а кожний учасник творчого процесу привносить нове і змінює його структуру [40, с. 13]. Жанр може розрізнятися за змістом і за формою. Це поняття часто вживають як синонім роду, виду, різновиду. Як зазна-

чає А. Ткаченко, «термін жанр опиняється ніби поза шкалою чи то ступенів, чи то сфер, означаючи й рід, і вид, і різновид [38, с. 135]. Жанр як структурний тип твору інтегрує в собі родові та видові якості, тематичні, пафосні, композиційні, образні, мовностильові ознаки [43, с. 169]. Дехто з науковців розділяє підхід, що розуміння жанру можна звести навіть до його ототожнення з темою розуміючи під ним «будь-яку групу текстів чи актів мовлення, котра, на думку якоїсь громади сприймачів, має визначальні риси» [33, с. 27]. В умовах розповсюдження масової літератури поняття жанр стає ще більш неоднозначним [41, с. 31]. Він виступає по суті контрактом між письменником та його читачами, або ж постає типом комунікації та художньої практики [15, с. 116]. Загалом можна відзначити сучасну тенденцію до все більшого змішування жанрових форм, а також стверджувати, що жанри є історично рухомими, розвиваються відповідно до завдань мистецтва, набувають іншого змісту або поєднуються. До того ж як «вмістища традиції» жанри піддаються критиці й переосмислюються [35, с. 211].

Еволюція жанрів, їхня зміна, а також поява нових є відповіддю на запити динамічного розвитку окремих спільнот і глобального суспільства, врахування його потреб в естетичному освоєнні дійсності, висвітлення нових суспільних явищ з метою всебічного охоплення людської екзистенції, формування новітніх вимог мистецького середовища. Ці процеси, зокрема, пов'язані з науково-технічним прогресом, розвитком новітніх цифрових технологій та появою нових способів комунікації між людьми з різних куточків планети.

Існують жанри, ознаки яких простежуються ще з часів античності, проте свою назву та більш глибоке вивчення одержали відносно нещодавно. До таких, зокрема, належить есе, яке попри традиційне розуміння, як прозового твору із довільною композицією та викладення власних думок про різноманітні предмети з різних галузей знань, несистематичне поєднання філософських, літературно-критичних, науково-популярних, іноді специфічно наукових елементів, залишається відкритим до подальших жанрових модифікацій [19, с. 52]. Свідченням цього процесу може бути виокремлення нового виду есе, зокрема академічного.

Подібна доля спіткала і жанр комікс, прототип якого виник ще на початку XIX ст. у Швейцарії, проте популяризації та оформлення як окремого жанру зазнав уже у XX ст. в США [34, с. 202]. Попри значний проміжок часу існування коміксу, як жанру він продо-

вжує активно вивчатись, а одностайності щодо його визначення так і немає. Слід зазначити, що з самого початку свого виникнення комікс передбачав можливість поділу одного зображення на фрейми (окремі кадри) та поєднання в одній історії таких літературних жанрів, як пригоди, вигадка, романтика, фарс і сатира [45, с. 23].

Ще більш яскравим прикладом еволюції жанрів, є розвиток роману. В класичному розумінні він є фабульним епічним твором великого обсягу, написаним прозою. Цей жанр літератури допускає різноманітність тематики, сюжетних колізій, мотивів, поділ на тематичні і композиційні різновиди. Конкретні твори часто є змішаними видами й можуть бути охарактеризовані кількома визначеннями [40, с. 15]. Водночас це універсальний жанр, спрямований на широке відтворення дійсності. Він здатний порушувати значне коло питань пов'язаних з усіма сферами людського існування, відтворювати цілісні картини світу, всебічно досліджувати характери персонажів. Це зумовлює необхідність розгалуженого сюжету, реалізації складних просторово-часових параметрів. При цьому роман мислиться як відкритий для модифікацій літературний простір, що дає змогу, з одного боку, втілити найсміливіші авторські задуми щодо експерименту в площині форми та змісту тексту, а з іншого – не втрачає остаточного зв'язку з канонами жанру, а розширює його межі шляхом подолання усталених традицій жанрових законів [21, с. 103]. Порівняно з іншими епічними жанрами це найбільш вільна жанрова форма, що допускає велику кількість видозмін та дозволяє широкий спектр пошуків у доборі й розміщенні художнього матеріалу, у виборі оповідача, засобів утілення авторського задуму. Отже, роман вирізняється гнучкістю форми та змісту, що зумовлює постійну появу його нових різновидів.

У процесі своєї еволюції від часів античності до сьогодення роман як жанрова форма отримав значну кількість різновидів, що мають свої стилістичні особливості. Це, зокрема, історичний, філософський, політичний, родинно-побутовий і т. д. [43, с. 169]. Ще на зорі виникнення цього жанру, який став спалахом елітської літератури, були закладені елементи тих романних піджанрів, що стали самостійними у світовій літературі лише у XVIII–XX ст. З поміж них слід згадати психологічний, соціальний, любовний, науковий, утопічний, авантюрно-пригодницький, детективний, фантастичний, роман подорожей тощо. У добу Середньовіччя утвердився

лицарський роман, який став яскравим відображенням зазначеної епохи [27, с. 143]. Своєю чергою, кожний із різновидів роману може мати власну класифікацію піджанрових форм. Наприклад, історичний роман, батьком якого вважають В. Скотта, що здійснив революцію у цьому жанрі літератури, має такі форми, як: історико-художні, художньо-історичні, художньо-документальні історичні твори. При цьому для кожної жанрової групи властивий свій тип вигадки й художнього узагальнення [3, с. 16]. Ще більше різновидів роман отримав в епоху постмодернізму, оскільки постмодерністи абсолютно толерантно ставляться як до традиції, так і до новаторства, як до реалізму, так і до модернізму (авангарду), як до міметичності, так і до нестримної фантазії, як до елітарної, так і до масової культури, як до утопії, так і до антиутопії тощо [22, с. 2]. У цьому сенсі слід погодитися з Д. Дроздовським у тому, що постмодерністський роман розширив межі жанру, зробив його потенційно «всеїдним», заклавши підвалини можливості необмеженої кількості трансформацій. Він залучає до себе літературні й не літературні жанри (енциклопедичні статті, фрагменти з газет і журналів та іншого), поєднуючи вигадку з реальними фактами, інтегрованими до тканини художнього твору [18, с. 75–76].

Подібна багатоманітність різновидів роману пов'язана, зокрема, з тим, що йому властиво використовувати аспекти, притаманні іншим жанрам, об'єднувати їх у собі [16, с. 1]. Ще М. Бахтін зазначав, що даний жанр постійно змінюватиметься і ніколи не буде формально «довершеним», оскільки він перебуває у процесі становлення, чим і відрізняється від інших «готових» класичних жанрів [9, с. 448]. Він є однією з вільних літературних форм, що припускає велику кількість видозмін. Роман нескінченно трансформується, породжує нові структури, де протилежні елементи поєднуються в одне ціле [40, с. 15]. В межах постмодерністського роману відбувається постійний творчий експеримент, результатом якого стає поява таких його різновидів, як роман-лексикон, роман-клепсидра, інтелектуальний роман, роман-притча, роман-біографія, роман-щоденник, роман-колаж, роман-мозаїка, роман-печворк. Як бачимо, еволюція поєднання жанрів у літературних творах триває, і подібний синтез створює підвалини для художнього експерименту та появи не тільки новітніх конструкцій твору, а й оригінальних сюжетів [7, с. 803].

У зв'язку з вищевикладеним, можна погодитися з А. Трофименко, яка у своєму дис-

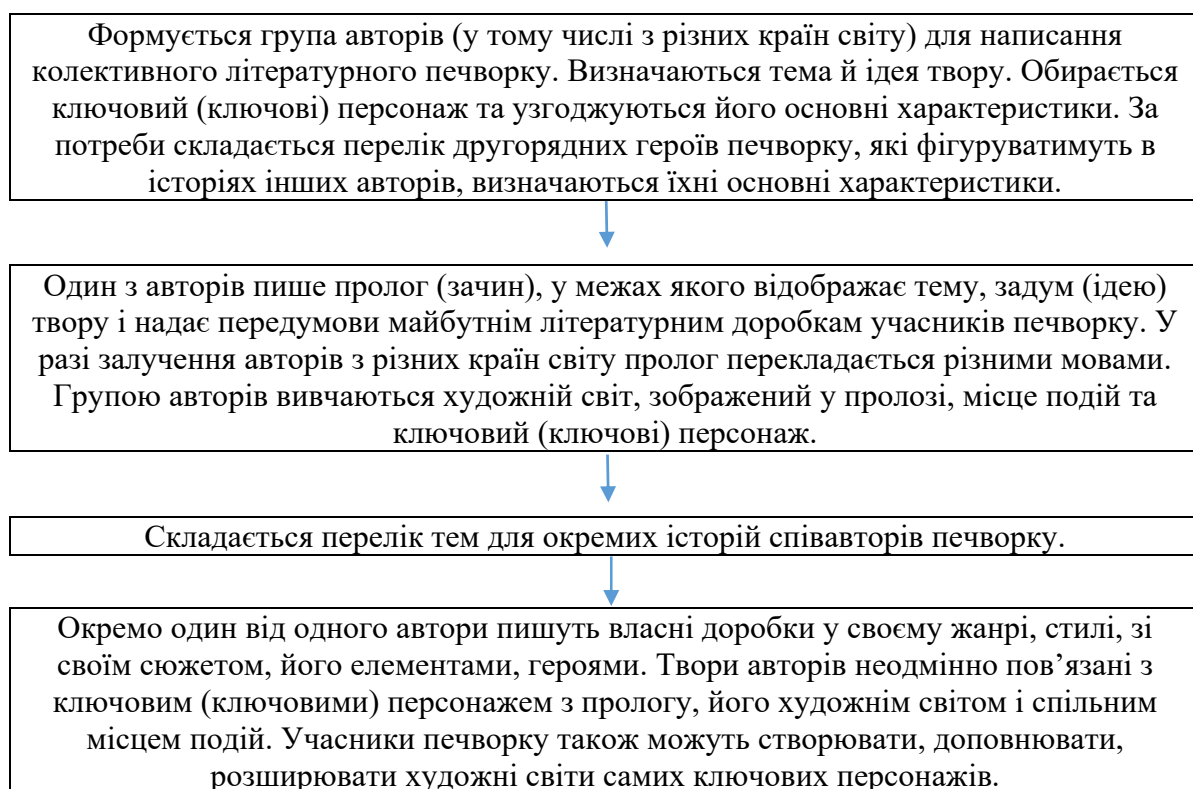
ертаційному дослідженні зазначає, що жанр є складним багатоаспектним поняттям, а в канві будь-якого художнього тексту співіснують семантичні й синтаксичні ознаки багатьох або принаймні, кількох жанрів. Тому про «чистоту» жанру не йдеться, а визначити основний, провідний жанр твору складно [39, с. 11]. Одні жанри відмирають з часом, переживши розквіт (містерія, міраклє, мораліте, ідилія, ода), інші стійко розвиваються протягом кількох століть (байка, новела, роман) [35, с. 212]. Переплітання жанрів зумовлює стильове розмаїття літературних доробків та спричинює появу нових типів творів. Окрім іншого, цьому сприяє також постійний пошук новітніх літературних форм творчого висловлювання, що забезпечує перманентні процеси жанрових модифікацій. Справедливо відмітити, що остаточної структурної довершеності й системності ніколи не буде досягнуто, адже теоретичні узагальнення завжди відстають від художньої практики, та й не можуть охопити всіх її нюансів [38, с. 138]. Також слід погодитися з Т.Бовсунівською, що у часи постмодернізму та початку XXI ст. форми жанрових трансформацій (а саме на них орієнтована письменницька увага) чисельно зростають. Фактично, ми живемо в часи, коли трансформація важить набагато більше, ніж чиста форма [11, с. 19].

В умовах глобалізації й розвитку інтернет-технологій трансформація жанрів отри-

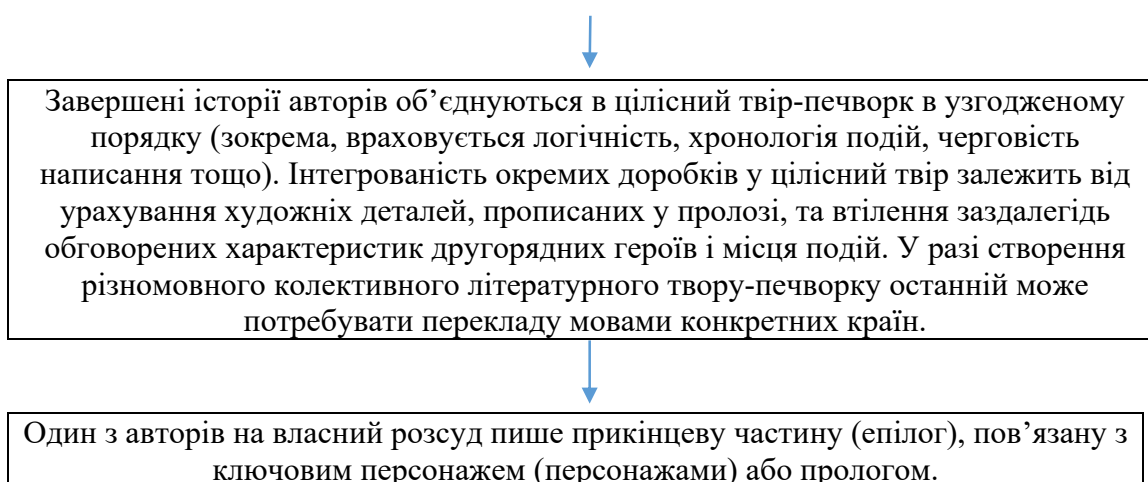
мує додаткові підвалини. Поява різноманітних спільнот, об'єднаних завдяки соціальним мережам, дає можливість кооперації великої кількості авторів з метою одночасного написання єдиного доробку в якому ще більше проявляється стильове і жанрове розмаїття. Подібний колективний аспект у створенні твору дав поштовх появі новітнього жанру – колективний літературний печворк, сутність якого полягає у залученні до написання твору групи різножанрових авторів з різним стилем, творчим методом, авторською естетикою та навіть мовою. Оскільки учасниками печворку обговорюється тема та ідея твору, які задаються в пролозі й визначається ключовий персонаж (персонажі) та спільне місце подій, колективний доробок набуває ознак цілісного багатосюжетного різножанрового твору. Герої художніх світів створених авторами взаємодіють з ключовим персонажем (персонажами), або ж автори створюють художні світи самих ключових персонажів. Твір, написаний у жанрі колективного літературного печворку, може поєднувати в собі обидва зазначених вище підходи. Після завершення роботи над своїми текстами автори об'єднують їх в єдиний літературний доробок та можуть писати епілог.

Зважаючи на вищевикладене, схематична конструкція колективного літературного печворку, на думку автора статті, виглядає наступним чином (схема 1):

Схема 1

Продовження схеми 1

З метою апробації колективного літературного печворку автор цієї статті зібрав 228 авторів з усієї України, яким запропонував написати твір про карпатську відьму-босорку Євдокію. Як відомо, міфи, поряд із мистецтвом, фольклором, музикою й літературою передають цінності народів та їхні погляди на життя. Відьма є доволі давнім і особливим архетиповим конструктом у міфологічному світосприйнятті та світорозумінні, що володіє знаннями та надприродними здібностями [13]. Слово відьма походить від давньоруського «ведь» – тобто знання, чаклунство і, як вважають лінгвісти, пов'язане з праслов'янською та індоевропейською мовами (санскритське *veda* – «святилище знання») [26, с. 24]. На думку української дослідниці міфологічних персонажів у загальноукраїнському та загальноруському контекстах Н. Войтович, межа між реальним та ірреальним світами, тобто світом людей і світом демонів, у світогляді українських горян є досить нечіткою та розмитою. Останні завжди вірили, що демонізовані особи живуть між людьми звичайним життям, але завдяки своїм надзвичайним здібностям належать до світу надприродних істот [14, с. 121]. Багатогранність відьми, як міфологічного персонажа робить її об'єктом широкої письменницької зацікавленості. У результаті створюються різножанрові твори в яких відьма виступає головним персонажем. Разом з тим, на наш погляд, ключова героїня майбутнього роману-печворку босорка досі не була достатньо описаною у художніх творах українських письменників, хоча її присутність у фольклорі народів Карпат є поширеною. Так, згідно з загальноруськими уявленнями магічна сила й надзвичайні здібності босорки

могли бути вродженими, набутими внаслідок зв'язку зі злим духом чи переданими їй від іншої, помираючої відьми [14, с. 122]. Отже, неординарна босорка зі спектром надможливостей відьми і якостями, що притаманні людині, була не випадково обрана ключовим персонажем колективного літературного печворку. Група авторів з усієї України могла зробити свій вклад у різножанровий, багатосюжетний твір та виявити глибини власної фантазії. Колективність у написанні роботи мала забезпечити всеохоплюючий підхід до максимального розкриття ключового персонажа, а художні світи створені авторами сприяти цьому.

Отже, автором цієї статті була визначена тема майбутнього твору – це розповідь про відвідування звичайними людьми відомої на всю країну карпатської відьми-босорки задля розв'язання своїх наболілих проблем.

Ідеєю колективного літературного печворку стало додаткове розкриття багатогранного міфологічного персонажа босорки, її надприродних сил, позитивних і негативних рис, ставлення до людських проблем та способів їх вирішення. Популяризація загальноукраїнської та загальноруської міфології, зміцнення віри у позитивні якості карпатської відьми, що здатна прийти на допомогу у безвихідній ситуації. Зокрема у пролозі автора статті під назвою «Босорка. Нерозділене кохання», ключовий персонаж босорка Євдокія зображений мудрою та справедливою бабцею, попри її лячний та неоднозначний вигляд. Мешканка села Старі Мухомори ніби бачить наскрізь своїх відвідувачів і точно знає, яка доля для них найкраща. У пролозі поєднано кілька літературних жанрів, зокрема комічний, містичний і романтичний. Врешті герої

прологу лишаються задоволеними чаклуванням карпатської відьми, а добра слава про неї продовжує жити. Таким чином історія автора прологу надала передумови майбутнім літературним доробкам учасників печворку, при цьому тільки натякнула на безмежні здібності босорки, лишаючи авторам широке поле для фантазії [8].

Після написання прологу, було складено перелік орієнтовних тем, з метою сприяння формуванню багатьох сюжетних ліній, які б не суперечили головній ідеї роману-печворку та розкриттю художнього образу ключового персонажа. Авторам було запропоновано майже двісті тем і були випадки, коли одну й ту саму тему розкривало кілька учасників печворку. Не зважаючи на обрання однакової тематики, історії авторів не тільки відрізнялися одна від одної, а й були написані в різних жанрах та стилях, що лише сприяло утвердженню новітнього типу літературного твору – колективний літературний печворк. З іншого боку, завдяки прив'язці літературних доробків авторів до ключового персонажа – карпатської відьми босорки та спільного місця перебігу подій, запропонованого в пролозі, зберігалася цілісність літературного твору. Вона також проявляється завдяки використанню авторами яскравих художніх деталей, більшість з яких були прописані у пролозі (запах трав і воску у хаті ключового персонажа, витоптана стежка, яка до неї веде, запашний карпатський чай, що має чудодійні властивості тощо).

Обравши теми, автори взялися до написання власних історій у своєму жанрі, стилі, зі своїм сюжетом, його елементами й героями. Загалом твір «Босорка» вмістив у собі 254 літературних доробки написаних 228 учасниками печворку, серед яких читач може зустріти: містику, фантастику, фентезі, романтику, драму, лірику, гумор, трилер, горор, детектив, супергеройку, кіберпанк та інше. Зокрема за формою подачі творів у печворку «Босорка» можна зустріти: есе, новелу, оповідання, казку, вірш, поему, п'єсу тощо. Так, авторка Наталія Мазур у п'єсі на одну дію «Ніякої магії!» розкриває проблему подружньої вірності та довіри. У тексті босорка постає мудрим і прозорливим персонажем, котрий бачить наскрізь головних героїв п'єси Марічку та Дмитра. Чітко прослідковуються елементи казки у якій є повчальний фінал. Карпатська відьма віртуозно вирішує проблему взаємної недовіри подружжя і робить це без застосування магії [29]. Анна Лященко у своєму фентезі «Джерело сили» розв'язує проблему адаптації босорки до вимог сучасності, зміни потреб людини і необхідності поповнення власних

магічних сил. У цьому їй допомагають ведмідь, дракон та водяний Божко. Оповідання зображує художній світ самої карпатської відьми, а події відбуваються безпосередньо з нею [28]. Конірія у своїй новелі «Босорка: Amantes sunt amentes» описує драму, що склалася між закоханою парою. Молодята відвідують босорку, яка вдається до чар та готує зілля, що дає свої плоди. Лук'ян знаходить каяття, а його дівчина Берегиня втрачає свідомість та немов потрапляє у потойбічний світ, де стає свідком одкровення коханого і виникає відчуття, що вона вже ніколи не прокинеться. Однак карпатська відьма повертає дівчину до тями й тому назріла драма отримує щасливий кінець [23]. У містичному оповіданні «Несподіванка» з елементами гумору авторка Rіа показує взаємовідносини батька Степана та маленького сина Андрія. В погоні за прибутками власної крамнички, скупий Степан не помічає потреб сім'ї, нехтує їхніми почуттями, що призводить до розладу в родині. На допомогу приходить мудра босорка, яка знаходить рішення для примирення родини. Карпатська відьма правильно розставляє акценти на важливих речах, чим змушує Степана змінитися [46]. У творі «Бійся своїх бажань» Анастасії Нікуліної двадцяти трирічна Софія звертається до босорки з проханням змінити власну зовнішність. Оскільки дівчина має надмірну вагу, вона не любить себе та не почувається щасливою. Сюжет розвивається у жанрі трилеру у якому назріває загроза втрати життя Софією. Врешті бажання дівчини здійснюється, вона худне, але ціною стає значне погіршення стану здоров'я. Новела Анастасії Нікуліної зображує босорку суперечливим, проте справедливим персонажем [32]. Фантастичне оповідання Анні Ксандр «Босорка. Проведіння десь поряд», переносить нас в минуле ключового персонажа печворку, де босорка ще формується як відьма. Молода Євдокія зустрічає примарну дівчину, котра розкриває подробиці її справжнього покликання та дає настанови на майбутнє [25]. Авторка Nekopсан у своєму кіберпанку «Таємнича учениця» зображує взаємовідносини між карпатською відьмою та ученицею Кларіс, яка насправді походить з іншого світу та має унікальну природу внутрішньої тілобудови. Захисні бар'єри не дають босорці можливості розібратися у справжньому естві учениці й лише боротьба з чудовиськом розкриває її таємниці [44]. Аден Твайс та його новела «Кайдани мерця», надає читачеві можливість зануритися у справжнісінькі жахи. Головний герой Орест страждає від моторошних сновидінь і босорка приходить йому на допомогу. Чарівний оберіг

карпатської відьми рятує життя Ореста, хоча доводиться розплатитися майном за гріхи скупого родича [37]. Авторка Крапка у своїй казці «Ведмідь і босорка (Шлях навіщомацки)» розкриває проблему боротьби людини із власним «я», проблему втрати людської сутності та згадку про неї завдяки відчуттю ненависті. Вона порушує питання ціни свободи для тих, хто її не заслуговує. Крапка зображує босорку рішучим персонажем, здатним до жорстких вчинків заради зцілення людської душі. Для реалізації авторського задуму, босорка перетворює хлопця Матвія на ведмеда, даючи можливість переосмислити власне буття та знову стати людиною [24]. У своїй поемі «Черчилль», авторка Галина Студінська розповідає про тісний зв'язок зі своєю кішкою, яку безмежно любить і хоче навчитися її розуміти. З метою розв'язання даного питання, вона ніби звертається до босорки, але ціна задоволення прохання може виявитись надто високою. Героїня поеми вчасно прокидається і розуміє, що то був сон, а котик грайливо муркотів поряд. Мораль поеми змушує нас замислитись та повірити у свої сили. Галина Студінська натякає, що власні проблеми можна вирішувати без допомоги ворожок та відьом [36]. Автор Морок Елл у своїй фантастичній детективній історії «Босорка і люди в чорному» описує пошуки американськими спеціалістами непізнаного літаючого об'єкту. Слідчі натрапляють в горах на босорку. Карпатська відьма не допомагає чужинцям, натомість вона сприяє прибульцю розв'язати проблему з ремонтом його розбитого корабля [30]. Цікавий контраст невідомих технологій і магії захоплює у тексті. До детективного жанру також вдається автор Олексій Хмельницький в історії «Професійна етика». Він змальовує босорку, як вдалого детектива, що приходить на допомогу бізнесмену Віталію Мурзі. Чоловік звертається до карпатської відьми з проханням віднайти палія його крамничок. Щоб допомогти Віталію, босорці довелося вдатися до різних методів магії і хитрощів. Синиця, кішка, сова, вовк і навіть бджолиний рій, ким тільки не постала босорка на сторінках детективу Олексія Хмельницького [42]. Романтичне фентезі авторки Ангеліни Александренко «Зникнути в Карпатах» порушує питання нещасливих подружніх стосунків. Молода дружина покидає свого чоловіка, який впадає у глибоку депресію. Випадкова зустріч з босоркою повертає хлопця до нормального життя та позбавляє його залежності від згубного, нерозділеного кохання [1]. Містичне фентезі авторки Сафо Мелі «Заміж за справжнього», зображує егоїстичну та пихату

блогерку Ауріку, єдиним бажанням котрої є вигідно вийти заміж. Проте, потрапивши до босорки, вона усвідомлює, що помиляється у своєму світобаченні. Карпатська відьма допомагає дівчині зрозуміти, що її життя штучне та вигадане, а бажання нещирі. Врешті, Ауріка знаходить своє справжнє кохання [20]. Оповідання Юрія Мурачова у жанрі горор «Зловісний дар» насичене сценами жахів, що викликають гострі відчуття. До босорки заявляється моторошний гість з недобрими новинами. Жаскі тіні намагаються висмокати кров карпатської відьми, але їм це не вдається. Гість нагадує босорці про обов'язок вписати своє ім'я в Чорну книгу і зробити це треба на старому цвинтарі. Смертоносна атмосфера кладовища не залишить читача байдужим, а сцена виконання обов'язку відьми змусить тремтіти від страху. Хай там як, багатогранна босорка виявляє таланти і з легкістю перемагає темні сили [31]. Артем Андрієнко у своєму вірші «Босорка і втрачене кохання» демонструє бажання відродити згаслі почуття між подружжям, яке переживає кризу. Карпатська відьма ставить ліричному герою умову, що задля порятунку добрих стосунків з дружиною він повинен бути чесним перед собою та своєю половинкою. Проте чоловікові виконати умову не вдається і самотність стає його покаранням [2]. Оригінальним можна вважати вклад у колективний літературний печворк поєднання прози та вірша авторкою Анілою кю Дивад, яка розкриває тему стосунків батьків та підлітків. Її історія «Серце бажало науки» – це розповідь про талановиту школярку Марічку, яка захоплюється написанням віршів. Мати дівчинки не розділяє інтереси дочки і взагалі вважає її ледаркою. Як завжди босорка знаходить «ключик» до розв'язання проблеми, допомагає жінці зрозуміти Марічку та налагодити їхні стосунки [4].

Як бачимо, згадані історії учасників колективного літературного печворку суттєво відрізняються одна від одної за жанром, стилем та сюжетом, однак, усі вони поєднані ключовим персонажем, використанням художніх деталей з прологу й спільним місцем подій. Автори всебічно розкривають карпатську босорку, ніби щоразу висвітлюючи її різноплановий відьомський облік та неоднозначний характер. Разом з тим, на сторінках роману-печворку босорка постає як справедлива, мудра, прозорлива, хитра, винахідлива та співчутлива володарка магичних сил. Вона допомагає розібратися у власних бажаннях, переосмислити життя, змінитися на краще, вказує правильний шлях до себе, вчить чути інших, викриває людські вади, позбав-

ляє родового прокляття, рятує від смерті та багато іншого. Усі події у творі відбуваються на межі реального і фантастичного, а босорка часто приймає різний вигляд (постає у дівочому тілі, у вигляді тварин, плазунів, квітів, гірського вітру, набуває образу дитячих душ, потерчат, збіглат – ненароджених дітей тощо), наділяє магічними здібностями інших істот (котів, ведмедів, кажанів, кіз, мишей, мурах, павуків, ворон, лісовика, мавку, пугача тощо). У цілому ключовий персонаж розкривається як позитивний, зі здібностями вправного психолога, хоча інколи може бути жорстоким і навіть карати за недобрі бажання та брехню. Автори враховують у своїх творах загальновідомі міфологічні знання про босорку (позачасся, тридушність тощо), доповнюючи та популяризуючи їх за допомогою художнього образу, зображуючи головного персонажа як дещо вічне, здатне розкрити людям істину. Епілог колективного літературного печворку ніби став продовженням прологу та розкрив читачеві деталі подальшої долі карпатської відьми, котра померла, але має відродитися в іншому тілі.

Колективний твір-печворк «Босорка» був рецензований Т. Грицан-Чонкою, О. Бражник та Т. Биковою, які й самі стали його співавторами. Усі рецензентки характеризують його, як роман-печворк. Зокрема, Т. Грицан-Чонка у своїй рецензії зазначила, що особливістю такого літературного твору є його багатожанровість. Події створені авторами на власний розсуд і творчою фантазією, особистим стилем викладення ситуації, обставин, зображення часу і простору. «Однак всі події прив'язані до місцини, де проживає знана на всю Україну Євдокія Іванівна, а також до сили природи карпатських гір. Навіть до однієї доволі стоптаної, але прямої стежки в селі Старі Мухомори, що на Івано-Франківщині, яка веде до обійстя карпатської мольфарки... Кожний автор влучно бачить провидицю старенькою, але мудрою жінкою, із бородавками, зморщеною, у хустині чорного чи білого кольору, із візерунками квітів. Усі одноставно називають бабку Євдокією Іванівною. Жінкою, котра творить новий світ, дає поштовх до чистого, яскравого, до вічного... Лінії сюжету й характери персонажів несуть різний смисл, але одну ідею – світло» [17].

Рецензент О. Бражник, аналізуючи роман-печворк «Босорка» звертає увагу на те, що особливістю даного літературного доробку виступає одночасна кооперація значної кількості авторів. Останні в стислі терміни, не радячись один з одним, не тримаючись основної сюжетної лінії та не намагаючись

дотримуватися черговості зміни сцен та розгортання подій створили цілісний твір на основі написаного прологу, який задає ключового персонажа та місце подій. При цьому «особливість відьми-босорки як унікального багатогранного персонажа, що втілює споконвічні українські традиції, дала змогу майже не обмежувати авторської фантазії висвітлюючи психологію і чари, містику і побілянаукові шукання істини. З будь-якого «клаптика» твору вигулькують мовні, культурні, релігійні, містичні крупинки народної спадщини... Роман-печворк «Босорка» – це унікальний приклад єднання нації у красному письменництві» [12].

Подібною думки дотримується і рецензент Т. Бикова, яка відносить роман-печворк «Босорка» до сучасної постмодерної української літератури, до найбільшого жанрового літературного експерименту, який за своїми характеристиками не має аналогів у іноземній літературі та становить оригінальне письменницьке явище не тільки у власне національній, а й у світовій літературі зокрема. Героїня роману – це жінка, незвична тим, що вона є босоркою, відьмою, мольфаркою, місія якої – рятувати всіма можливими способами кожного, хто до неї звернеться. Це жінка з сильним характером, у якому відчувається саможертвність, сердечність, доброта і чуйність до болю та проблем інших. Саме ці особистісні риси формують її внутрішній світ, а кожен автор намагається по-своєму це втілити у тексті. «Ми бачимо розмаїття сюжетних ліній та підходів до розкриття всебічних рис характеру старої босорки – тут і містика, і реалізм, і горор, і гумор, і трагедія у настільки несхожих історіях, скільки може створити людська фантазія» [10]. Рецензентка звертає увагу на націєцентричність роману, оскільки його авторам вдалося витримати спільну концепцію – у центрі твору справжня особистість, яка має чітко окреслені національні риси. «Споглядаючи за діями босорки, бачимо її ставлення до навколишньої дійсності, те, як вона оберегає споконвічні звичаї та традиції, народну культуру, уособлює в собі мудре та досвідчене покоління» [10]. На думку Т. Бикової, роман-печворк «Босорка» – це «традиційний» постмодерний роман, що нагадує такі жанрові різновиди, як роман-колаж і роман-мозаїка, зокрема тим, що за допомогою художніх елементів, історій, картинок, мозаїки, клаптиків тощо створюється загальна картина світу однієї героїні – босорки Євдокії. У прикінцевій частині рецензії Т. Бикова приходить до висновку, що аналізований

твір не є ані романом-колажем, ані романом-мозаїкою, а представляє собою новітній літературний жанр – колективний літературний печворк, зокрема роман-печворк. «На відміну від мозаїки та колажу, елементи печворку можуть бути самі по собі з готовими візерунками та навіть різною фактурою, тобто нести певну інформацію. Такий принцип роботи над художнім текстом, як з полотном, зберігається й у художній літературі. Лише клаптики становлять собою інформаційні блоки. Разом ці блоки шляхом поєднання створюють єдину тематичну «картину» світу, життєпису, сюжету або характеристики образу. Якраз це ми можемо і спостерігати у творі «Босорка», що складається з мінітекстів, історій, кожна з яких має свою структуру, жанр, композицію, зміст, характеристику і фактуру» [10].

Як бачимо, роман-печворк «Босорка» став практичним втіленням тих динамічних процесів, які відбуваються в сучасному глобальному суспільстві й не минули світ мистецтва та літератури зокрема. Поява подібного твору написаного у новітньому жанрі колективний літературний печворк лише підтверджує узагальнення Т. Бовсунівської щодо процесів сучасної жанрової трансформації, зокрема щодо зміни масштабу жанру. Проте, якщо раніше збільшення романного масштабу за рахунок злиття кількох творів у єдиний утворився жанр роман-ріка [11, с. 20], то тепер стало можливим утворення роману-печворку, як різножанрового колективного цілісного доробку написаного великою кількістю авторів. При цьому, у випадку колективного твору «Босорка» канон роману залишився непорушним, однак динаміка форми стала сутністю тих змін, що їх зазнає романний жанр. Роман-печворк чудово вписується в канон постмодерністського роману, який за словами Н. Тюрдьо організований так, що в межах одного твору співіснують практично кілька «рівноправних» жанрів одночасно, вони нашаровуються один на інший, взаємодіють один з одним [40, с. 14–15]. В результаті подібних творчих експериментів надалі стає реальним народження таких літературних жанрів як казка-печворк, оповідання-печворк, повість-печворк, есе-печворк, п'єса-печворк тощо.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити спробу виокремити такі функції колективного літературного печворку, як новітнього жанру:

- виступає цінним способом комунікації та передання інформації;

- забезпечує всебічне висвітлення різноманітної проблематики через призму світогляду різних авторів, шляхом створення ними унікальних художніх світів, що переплітаються, поглиблюються та доповнюються іншими авторами-учасниками колективного літературного печворку;

- об'єднує авторів з різних країн світу, різних вікових категорій та з неоднаковим рівнем писемної майстерності – від початківців до професійних письменників задля обміну досвідом і створення цілісного твору;

- сприяє популяризації літератури та письменницької діяльності, а також допомагає виявити таланти;

- забезпечує психологічну розрядку як авторів, так і читачів твору-печворку;

- дає змогу за відносно короткий період створити великий за обсягом літературний доробок;

- виступає інструментом для привертання широкої уваги громадськості до проблем, порушених у творі;

- сприяє позбавленню авторів-початківців страху написання власних творів, шляхом розмиття індивідуальної відповідальності за кінцевий результат [6, с. 494–495].

Висновки. На думку автора статті, колективний літературний печворк можна вважати окремим жанром сучасної масової літератури, поява якого стала можливою завдяки динамічному розвитку технологій віртуального спілкування та виникненню новітніх способів комунікації у глобальному суспільстві. Відповідно, під колективним літературним печворком слід розуміти – тип літературного твору, що поєднує в собі сукупність різножанрових доробків, створених групою авторів на основі спільної теми та ідеї, втілених у пролозі з прив'язкою до ключового персонажа (персонажів), його художнього світу та спільного місця подій. Це визначення не претендує на вичерпність, що зумовлює потребу його поглиблення та пошуку максимально повної дефініції. Першим твором, написаним у запропонованому жанрі, стала колективна електронна книга «Босорка», створена 228 авторами на 2833 сторінках, що отримала визнання Національним реєстром рекордів України у двох категоріях. Фіксація рекордів відбулася 07.06.2024 року в Міжрегіональній Академії управління персоналом у місті Києві.

Література:

1. Александренко А. Зникнути в Карпатах. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20958/12> (дата звернення 27.06.2024).
2. Андриєнко А. Босорка і втрачене кохання. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20963/33> (дата звернення 27.06.2024).
3. Андрусів С. М. Мости між часами: Про типологію історичної прози. Українська мова і література в школі. 1987. № 8, С. 14–20.
4. Аніла кю Дивад. Серце бажало науки. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20963/22> (дата звернення 27.06.2024).
5. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/user/11076> (дата звернення 27.06.2024).
6. Батура С. Колективний літературний печворк як новітній жанр сучасної літератури: теорія і практика. Proceedings of X International Scientific and Practical Conference. Tokyo, Japan. 13–15 June 2024. С. 487–496. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/06/TOPICAL-ASPECTS-OF-MODERN-SCIENTIFIC-RESEARCH-13-15.06.24.pdf> (дата звернення 27.06.2024).
7. Батура С. Печворек як спосіб поєднання літературних жанрів: правовий аспект. Proceedings of I International Scientific and Practical Conference Lviv, Ukraine. 4-6 March 2024. С. 802–806. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/03/PERSPECTIVES-OF-CONTEMPORARY-SCIENCE-THEORY-AND-PRACTICE-4-6.03.24.pdf> (дата звернення 27.06.2024).
8. Батура С. Пролог. Босорка. Нерозділене кохання. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20958/2> (дата звернення 27.06.2024).
9. Бахтин М. М. Епос и роман. Вопросы литературы и эстетики. М.: Худож. Лит., 1975, 504 с. URL: http://lib.ysu.am/disciplines_bk/b13a9d3a38b0465be7845b70178c634b.pdf (дата звернення 27.06.2024).
10. Бикова Т. «Босорка» як вдалий літературний експеримент. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа / рецензія. URL: <https://arkush.net/blogs/6974> (дата звернення 27.06.2024).
11. Бовсунівська Т. В. Жанрові модифікації сучасного роману: монографія. Харків: «Діса плюс», 2015. 368 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Bovsunivska.pdf> (дата звернення 27.06.2024).
12. Бражник О. Рецензія на роман-печворк «Босорка». Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа / рецензія. URL: <https://arkush.net/blogs/6971> (дата звернення 27.06.2024).
13. Вільма. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%92%D1%96%D0%B4%D1%8C%D0%BC%D0%B0> (дата звернення 27.06.2024).
14. Войтович Н. Народна демонологія Бойківщини: монографія. Львів: Сполом, 2015. 228 с.
15. Голік О. Методологічний аспект теорії жанрів періодичних ЗМІ. Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика. Вип. 32. Львів: ЛНУ, 2009, С. 113–120. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/4044/4083> (дата звернення 27.06.2024).
16. Гоца Н. Проблема визначення поняття «стиль» жанру роману та методи його аналізу. Філологічні трактати. 2009. Т. 1. № 3–4. С. 32–42. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14041906.pdf> (дата звернення 27.06.2024).
17. Грицан-Чонка Т. Бути серед своїх. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа / рецензія. URL: <https://arkush.net/blogs/6973> (дата звернення 27.06.2024).
18. Дроздовський Д. Постмодерністський роман: жанровий патерн і мотивно-тематичні комплекси. Актуальні питання гуманітарних наук. Серія : Мовознавство. Літературознавство 2019. Вип 25. С. 72–78. URL: http://www.arphn-journal.in.ua/archive/25_2019/16.pdf (дата звернення 27.06.2024).
19. Іщенко О., Черниш А. Есе як пріоритетний жанр академічного письма. Філологічні трактати. 2022. № 14(2). С. 49–57. URL: [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2022.14\(2\)-5](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2022.14(2)-5) (дата звернення 27.06.2024).
20. Камсаракан А. Заміж за справжнього. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20963/66> (дата звернення 27.06.2024).
21. Кірячок М., Мельник А. Український постмодерністський роман: специфіка жанру. Закарпатські філологічні студії. Випуск 13. Том 3. С. 103–106. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/13/part_3/20.pdf (дата звернення 27.06.2024).
22. Ковбасенко Ю. Література постмодернізму: штрихи до портрету. Acta Neophilologica. Literaturoznawstwo i kulturoznawstwo. 2009. № 11. С. 45–67. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/63171/Y_Kovbasenko_21_GI_Postmodernism_Polska.pdf (дата звернення 27.06.2024).
23. Конірія. Босорка: Amantes sunt amentes. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20967/48> (дата звернення 27.06.2024).
24. Крапка. Ведмідь і босорка (Шлях навромацки). Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20963/35> (дата звернення 27.06.2024).
25. Ксандр А. Босорка. Проведіннядесь поряд. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20958/21> (дата звернення 27.06.2024).
26. Курочкін О. Відьма в українській міфологічній традиції. Народна творчість та етнографія. 1990. № 4, С. 23–29.

27. Ляшов Н. Жанрові особливості історичного роману: історико-літературний дискурс. Вісник Запорізького національного університету. 2008. № 2. С. 142–146. URL: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/fil_2008_1_2/2008-26-06/lyashov.pdf (дата звернення 27.06.2024).
28. Лященко А. Джерело сили. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20967/41> (дата звернення 27.06.2024).
29. Мазур Н. Ніякої магії! Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20967/65> (дата звернення 27.06.2024).
30. Морок Е. Босорка і люди в чорному. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20958/39> (дата звернення 27.06.2024).
31. Мурачов Ю. Зловісний дар. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20958/50> (дата звернення 27.06.2024).
32. Нікуліна А. Бійся своїх бажань. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20958/58> (дата звернення 27.06.2024).
33. Павлишин М. Чорнобильська тема і проблеми жанру. Слово і час. 1991. № 4. С. 27–32.
34. Першина Л. В., Юмрукуз А. А., Жура К. В. Комікс як жанр літературного мистецтва. Наукові записки. Серія : Філологічні науки. Вип. 4(207), С. 201–208. URL: <https://journals.cusu.in.ua/index.php/philology/article/view/249/235> (дата звернення 27.06.2024).
35. Погасій С. Категорія жанру у культурі. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету : [збірник]. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2022. Вип. 36. С. 210–215. URL: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v36/48.pdf> (дата звернення 27.06.2024).
36. Студінська Г. Черчилль. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20958/10> (дата звернення 27.06.2024).
37. Твайс А. Кайдани мерця. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20958/78> (дата звернення 27.06.2024).
38. Ткаченко А. Літературна жанристика: спроба новітньої систематизації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2020. № 44. С. 134–139. URL: <http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v44/34.pdf> (дата звернення 27.06.2024).
39. Трофименко А. Модифікація жанру горор в українській літературі: дисертація доктора філософії з філології : 035.03. Київський університет ім. Б. Грінченка, 2023. 259 с.
40. Тюрдьо Н. Еволюція роману і літературно-мистецькі традиції XX століття. Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки. 2008. С. 12–18. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/1380/1/138-12-18.pdf> (дата звернення 27.06.2024).
41. Філоненко С. Масова література в Україні: дискурс/гендер/жанр: монографія. Донецьк : Ландон-XXI, 2011. 432 с. URL: <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/mon-filonenko2.pdf> (дата звернення 27.06.2024).
42. Хмельницький О. Босорка і люди в чорному. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20958/65> (дата звернення 27.06.2024).
43. Цуркан І. М. Типологічні аспекти історико-пригодницького роману. Наукові праці. Том 59. Випуск 46. С. 169–175. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2006/46-59-10.pdf>. С. 169 (дата звернення 27.06.2024).
44. Nekoposan. Таємнича учениця. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20967/17> (дата звернення 27.06.2024).
45. Petersen S. Robert. Comics, manga, and graphic novels: a history of graphic narratives. Santa Barbara. California : Praeger, 2011. 275 p.
46. Rіa. Несподіванка. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа. URL: <https://arkush.net/book/20967/70> (дата звернення 27.06.2024).

УДК 007:659.4.001.55:070.486:338.4

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.2>**Владислав ВОЙЧУК**студент навчально-наукового інституту журналістики, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, vladvoichuk3777@gmail.com**ORCID:** 0009-0007-5900-8030**РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ
У ДЕМОКРАТИЧНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ РЕЖИМІ**

У сучасному світі, де інформація стає все більш доступною та поширеною, роль засобів масової інформації зростає як ніколи раніше. Засоби масової інформації впливають на наше життя щодня, формуючи нашу думку про світ, пропонуючи нам розваги та зв'язуючи нас з іншими. У статті досліджується мета, завдання, функції засобів масової інформації у демократичному політичному режимі. Характерними рисами засобів масової інформації є: публічність; наявність спеціальних технічних засобів; непряма, розділена в просторі та часі взаємодія комунікаційних партнерів; непостійний характер аудиторії; переважна односпрямованість впливу від комунікатора до реципієнта. Засоби масової інформації виконують такі функції: інформування, контрольна, формування громадської думки, інтегративна, політичної соціалізації. Головною метою засобів масової інформації є оперативне інформування окремих осіб, соціальних груп населення в цілому про події та явища у світі, конкретній країні, певному регіоні. Засоби масової інформації в Україні стикаються з такими проблемами: деякі засоби масової інформації в Україні належать олігархам або політичним групам, що може призвести до упередженого висвітлення подій та цензури; багато українських засобів масової інформації не мають достатнього фінансування, що робить їх вразливими до тиску з боку влади чи бізнесу; журналісти в Україні, які розслідують корупцію або критикують владу, часто зазнають погроз та нападів. Незважаючи на ці виклики, засоби масової інформації в Україні відіграють важливу роль у збереженні демократії та захисті прав людини; зростання впливу соціальних мереж також ставить перед засобами масової інформації нові виклики та можливості. З одного боку, соціальні мережі розширюють можливості для поширення інформації та залучення аудиторії. З іншого боку, вони також полегшують поширення дезінформації та пропаганди.

Ключові слова: засоби масової інформації, громадська думка, свобода слова, інтернет, демократія.

Vladyslav Voichuk. THE ROLE OF MASS MEDIA IN A DEMOCRATIC POLITICAL REGIME

In today's world, where information is becoming more accessible and widespread, the role of mass media is growing more than ever before. Mass media influence our lives every day, shaping our view of the world, providing us with entertainment, and connecting us with others. The article examines the purpose, tasks, and functions of mass media in a democratic political regime. Characteristic features of mass media are: publicity; availability of special technical means; indirect, separated in space and time interaction of communication partners; non-constant nature of the audience; predominant unidirectional influence from the communicator to the recipient. Mass media perform the following functions: informing, control, formation of public opinion, integrative, political socialization. The main goal of mass media is to quickly inform individuals, social groups of the population as a whole about events and phenomena in the world, a specific country, a specific region. Mass media in Ukraine face the following problems: some mass media in Ukraine are owned by oligarchs or political groups, which can lead to biased coverage and censorship; many Ukrainian mass media do not have sufficient funding, which makes them vulnerable to pressure from the authorities or business; journalists in Ukraine who investigate corruption or criticize the government are often threatened and attacked. Despite these challenges, mass media in Ukraine play an important role in preserving democracy and protecting human rights; The growing influence of social networks also presents new challenges and opportunities for mass media. On the one hand, social networks expand the possibilities for spreading information and attracting an audience. On the other hand, they also facilitate the spread of misinformation and propaganda.

Key words: mass media, public opinion, freedom of speech, Internet, democracy.

Постановка проблеми. У сучасному світі роль засобів масової інформації є надзвичайно важливою у демократичній державі. Завдяки засобам масової інформації забезпечується прозорість та відкритість виборчих процесів, інформуються громадяни про програми та плани політичних партій та кандидатів тощо. Важливо також, щоб громадяни підтримували вільні та незалежні засоби масової інформації, читаючи їх, підписуючись на них та роблячи пожертвування. Сильні та неза-

лежні засоби масової інформації – це життєво важливий елемент «здорової демократії».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблема є предметом вивчення таких вітчизняних і зарубіжних дослідників: В. Шкляра, В. Здоровеги, В. Рябало, А. Москаленка, І. Михайлина, І. Слісаренка та: Кетлін Крос, Роберта Гакета, Д. Кін, Данієля Корню, Кристофера Мея, М. Кастельє та інші.

Визначення мети дослідження. Метою статті є аналіз функціонування засобів масо-

вої інформації в умовах демократичного режиму.

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення наступних завдань дослідження:

- виокремити функції засобів масової інформації в демократичній державі;
- прослідкувати забезпечення незалежності засобів масової інформації у правовому полі;
- охарактеризувати проблеми функціонування засобів масової інформації в Україні;
- з'ясувати роль засобів масової інформації у політичній сфері.

Методи дослідження. У роботі були використані такі методи дослідження: контент-аналіз, дискурс-аналіз, порівняльний та історичний.

Виклад основного матеріалу дослідження. Створення відкритого демократичного суспільства є складним завданням. Для збереження та розширення здобутих свобод, демократичні держави мають створити інституції як у державному, так і в приватному секторах. Ці інституції повинні відображати та підтримувати вільний обмін інформацією. На думку Девіда Вебстера, члена керівної ради Британської радіомовної корпорації «Бі-Бі-Сі», «рівень свободи і незалежності засобів масової інформації залежить від трьох головних факторів. Перший – це нормативні акти; другий – наявність талановитих керівників і здатність вижити в ринкових умовах; третій – це рівень професіоналізму та відповідальності...» [1, с. 145–153].

Засоби масової інформації – це розгалужена мережа установ, що займаються збором, обробкою, поширенням інформації. До цієї мережі входять телерадіопрограми, газети, журнали, книжкові видавництва, радіо, інформаційні агентства, кінодокументалістика тощо. Крім того, на сьогодні в українському суспільстві все активніше використовується Інтернет, який дозволяє органам публічної влади встановити зворотний зв'язок з громадянами. Преса, радіо і телебачення являють собою своєрідний «тріумвірат» засобів масової інформації, кожне з яких має низку особливостей щодо характеру і способів донесення інформації до аудиторії. Однак поряд з наявністю специфічних властивостей усі види засобів масової інформації мають дещо спільне – це здатність донести до масової аудиторії більш чи менш оперативно словесно-понятійну та емоційно-образну інформацію.

Характерними рисами засобів масової інформації є: публічність (необмежене, неперсоніфіковане коло споживачів); наявність

спеціальних технічних засобів; непряма, розділена в просторі та часі взаємодія комунікаційних партнерів; непостійний характер аудиторії; переважна односпрямованість впливу від комунікатора до реципієнта. Основним завданням засобів масової інформації є передача інформації споживачам, котра відбувається різними шляхами (преса, радіо, телебачення).

Головною метою засобів масової інформації є оперативне інформування окремих осіб, соціальних груп населення в цілому про події та явища у світі, конкретній країні, певному регіоні. Цієї мети вони досягають, виконуючи притаманні їм соціальні функції [6, с. 390–391].

У демократичному суспільстві засоби масової інформації виконують низку важливих функцій:

1. Функція інформування полягає у наданні громадянам об'єктивної та неупередженої інформації про політичні події, дії влади та інші питання, що стосуються суспільства.

Сприяють вільному обміну ідеями та думками, забезпечуючи платформу для різних точок зору. Здійснюють розслідування та викривають факти корупції та зловживання владою.

2. Контрольна функція полягає у тому, що засоби масової інформації є «четвертою владою». Через них здійснюється контроль за органами державної влади, місцевим самоврядуванням. Засоби масової інформації розкривають недоліки та помилки влади, стимулюючи її до підзвітності та відповідальності. Також за допомогою засобів масової інформації відбувається захист прав та свобод людини та громадянина.

3. Функція формування громадської думки полягає у стимулюванні інститутів громадянського суспільства до обговорення, критики актуальних проблем, даючи можливість людям висловити свою думку.

4. Інтегративна функція полягає у об'єднанні людей навколо спільних цінностей та цілей.

5. Функція політичної соціалізації. Суть якої полягає у формуванні громадянської свідомості, високим рівнем політичної культури.

Важливо підкреслити, що для виконання цих функцій засобів масової інформації повинні бути вільними та незалежними від впливу влади, бізнесу чи інших груп інтересів.

У статті 34 Конституції України 1998 року зазначається, що кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і

поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [2].

Утворення національної системи засобів масової інформації, що розпочалося після здобуття незалежності України, супроводжувалось переходом державних засобів масової інформації у нові форми власності: приватну і комунальну. Процес роздержавлення засобів масової інформації призвів до утворення конкурентного середовища національних та регіональних засобів масової інформації, що сприяло альтернативності та плюралізму інформування громадян про події. Але процес утворення суспільних засобів масової інформації залишався на рівні декларації різних політичних парламентських сил, а система державної телерадіокомпанії практично уникла реформування. Можна стверджувати, що в 90-ті роки минулого століття в нашій державі утворилась авторитарна модель відносин між владою і представниками засобів масової інформації. Виділяються такі ознаки цього процесу: провідні засоби масової інформації суспільно-політичного спрямування належать державі, або перебувають під впливом невеликої кількості фінансово-промислових груп, які є залежними від влади; влада продовжує використовувати протекціоністські заходи щодо підтримки власних або лояльних до неї засобів масової інформації; держава здійснює адміністративний тиск та пряме втручання у діяльність засобів масової інформації; більшість засобів масової інформації заангажовані, не надають повної та об'єктивної інформації про політиків та значущі політичні події, не забезпечують комунікативного діалогу між населенням та владою, а є інструментом маргіналізації та управління масами в руках можновладців; такі функції, як кореляція, артикуляція, соціалізація, критики та контролю, що визначають демократичний характер засобів масової інформації, спотворені на користь функціям обслуговування, реклами та розважання; наявна нерівність можливостей доступу до інформації між різними групами населення [5, с. 1].

Важко заперечувати, що свобода слова та діяльності засобів масової інформації є однією з основних складових демократії. В Україні ця свобода теоретично існує. Свобода слова та діяльності засобів масової інформації в Україні підтверджується та прописується в ряді законів і документів. Наприклад, стаття 34 Конституції України проголошує: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати

інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір», а в статті 2 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (1992) йдеться, що «Друковані засоби масової інформації в Україні є вільними». Крім цього, це правові норми у медіасфері регулюють закони «Про телебачення і радіомовлення» (1993), «Про інформацію» (1992), «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» (1997), «Про авторське право і суміжні права» (1993), «Про державну таємницю» (1994), «Про інформаційні агентства» (1995), «Про рекламу» (1996), «Про державну підтримку ЗМІ та соціальний захист журналістів» (1997). Ці документи разом утворюють правову базу, яка підтримує та захищає свободу слова і діяльність засобів масової інформації в Україні. Отже, теоретично засоби масової інформації в Україні є вільними, незалежними та захищеними від втручання владних структур.

Однак реально в Україні, як і в багатьох інших демократичних державах засоби масової інформації мають певні проблеми. По-перше, деякі засоби масової інформації в Україні належать олігархам або політичним групам, що може призвести до упередженого висвітлення подій та цензури. По-друге, багато українських засобів масової інформації не мають достатнього фінансування, що робить їх вразливими до тиску з боку влади чи бізнесу. По-третє, журналісти в Україні, які розслідують корупцію або критикують владу, часто зазнають погроз та нападів. Незважаючи на ці виклики, засоби масової інформації в Україні відіграють важливу роль у збереженні демократії та захисті прав людини. По-четверте, зростання впливу соціальних мереж також ставить перед засобами масової інформації нові виклики та можливості. З одного боку, соціальні мережі розширюють можливості для поширення інформації та залучення аудиторії. З іншого боку, вони також полегшують поширення дезінформації та пропаганди.

У демократичному суспільстві право на свободу інформації відіграє фундаментальну роль. Це право гарантується законодавчо і дає можливість кожному вільно отримувати, поширювати та використовувати інформацію. Однак, поряд з цим правом, існує й право держави на обмеження інформації, яке в народі відоме як цензура. Цензура застосовується з метою недопущення розповсюдження ідей та відомостей, які влада вважає небажаними, шкідливими або небезпечними. Її викорис-

тання, особливо під час війни, є поширеною практикою, навіть у демократичних державах. Однак, цензурування інформації, особливо у сфері ЗМІ, викликає чимало суперечок. З одного боку, вона може розглядатися як інструмент контролю, засіб утиску свободи слова та маніпулювання суспільною думкою. З іншого боку, прихильники цензури стверджують, що вона необхідна для захисту національної безпеки, недопущення розповсюдження дезінформації та пропаганди, а також для збереження моральних цінностей суспільства. За словами відомого французького державного діяча, історика і дослідника демократії Алексіса де Токвіля, «у країні, де відверто визнається суверенітет народу, цензура не тільки небезпечна, вона й абсурдна. Суверенність народу і свобода преси цілком співвідносні; цензура та загальне голосування, навпаки, суперечать одне одному і не можуть співіснувати в політичних інститутах одного народу... Саме під впливом преси поживається політичне життя в країні; вона примушує громадських діячів по черзі ставати перед судом громадськості. Преса є першою після народу силою у тих країнах, де відсутня сувора цензура. Преса є тією силою, без якої свобода не змогла б вижити» [10, с. 135–140].

Конкурентна боротьба між ЗМІ за аудиторію є однією з ознак демократичних процесів в Україні. З одного боку, вона стимулює розвиток медіаіндустрії, підвищує якість журналістики та розширює доступ до інформації для громадян. З іншого боку, ця конкуренція може мати й негативні наслідки. В погоні за рейтингами деякі ЗМІ вдаються до маніпуляцій, вигадують неіснуючі сенсації, штучно розкручують незначні події, а також створюють скандали. Такий підхід негативно впливає на довіру до ЗМІ загалом, шкодить репутації журналістів та дезінформує суспільство. З іншого боку, відкрите політичне суперництво між ЗМІ різної орієнтації може сприяти розвитку демократичних тенденцій у державі. Різноманіття думок та поглядів надає громадянам можливість формувати власну об'єктивну думку щодо політичних подій. Однак, важливо зазначити, що використання брудних технологій, таких як дискредитація політичних конкурентів, фейкові новини, мова ворожнечі, маніпуляції з соціологічними опитуваннями, тощо, підриває демократичні засади та шкодить здоровій політичній конкуренції. Щоб перешкодити цьому, представники мас-медіа намагаються контролювати один одного, оприлюднюючи помилки суперника. В умовах жорсткої конкуренції кожен орган засобів масової інформації прагне

таким чином опинитися в центрі загальної уваги і підвищити свій рейтинг [3, с. 219].

Взаємодія політиків та ЗМІ є складною й неоднозначною. З одного боку, ЗМІ слугують платформою для донесення політичних ідей до широкої аудиторії, висвітлення подій та формування громадської думки. З іншого боку, ЗМІ можуть використовуватися як інструмент маніпуляції, пропаганди та дискредитації політичних опонентів. Вміло організована кампанія підтримки у ЗМІ може суттєво допомогти політику здобути популярність, просунути свою програму та здобути перемогу на виборах. Натомість організована конкурентами дискредитація може завдати серйозної шкоди репутації політика та поставити хрест на його кар'єрі. Надмірна залежність політиків від ЗМІ несе в собі певні ризики. Політики, прагнучи задовольнити інтереси ЗМІ, можуть зосереджуватися на піарі та епатажних заявах, замість того, щоб вирішувати реальні проблеми людей. Це явище, відоме як «медіатизація політики», може загрожувати як молодим, так і традиційним демократіям. В сучасному світі ЗМІ відіграють ключову роль у формуванні образу політика та його сприйняття громадськістю. Політик стає «політиком» не лише завдяки своїм діям та досягненням, але й завдяки тому, як його представляють ЗМІ. Без доступу до ЗМІ політику складно буде здобути широку підтримку та реалізувати свої амбіції. Політикам важливо усвідомлювати як позитивний, так і негативний вплив ЗМІ. З одного боку, їм необхідно використовувати ЗМІ для донесення своїх ідей до широкої аудиторії. З іншого боку, їм слід уникати надмірної залежності від ЗМІ та маніпулювання з їхнього боку. ЗМІ можуть слугувати мостом між політиками та суспільством. Вони повинні надавати об'єктивну та неупереджену інформацію, сприяти вільному обміну думками та ідей. Відповідальна та чесна журналістика є запорукою здорової демократії та міцного громадянського суспільства.

Для побудови демократичної держави, Україні слід запозичити від європейських країн реальну свободу слова, а не лише її декларацію. Важливо, щоб ця свобода стала внутрішньо визнаною і необхідною не лише для журналістів, а й для влади та всіх громадян. Існують різні шляхи досягнення свободи слова і демократизації суспільства. Одним із ключових шляхів є розвиток вільного підприємництва, яке переважає в розвинених демократичних країнах. Іншим важливим кроком є створення державних інформаційних об'єднань, які підкріплені законами й демо-

кратичними традиціями, що сприятимуть демократичним процесам.

Висновки. Отже, повноцінне функціонування демократичної держави не можливе без обміну інформацією, яку збирають, опрацьовують і доносять до громадян засоби масової інформації. Інформуючи про події в світі та державні події, про політичне і громадське життя, засоби масової інформації впливають на формування поглядів людей, громадської думки, яка є важливим інструментом демо-

кратичної системи. Незалежний розвиток засобів масової інформації є не лише передумовою, але й рівне розвитку інститутів громадянського суспільства. Одним з основних завдань держави є збільшення кількості незалежних від неї засобів масової інформації, які не бояться писати й говорити правду. Також виникає потреба в захисті засобів масової інформації не лише від державного втручання, а й тієї залежності, яку породжує ринок та ринкові відносини.

Література:

1. Жугай В. Концепції функціонування якісної преси в Україні. Вісник Львів. ун-ту. Сер. журналістика. 2001. С. 145–153.
2. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 2-го скликання 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.06.2024).
3. Матвієнків, С. Мас-медіа і демократизації сучасного суспільства. Науковий вісник Ужгородського університету : серія: Політологія. Соціологія. Філософія / редкол.: М. Вегеш (гол. ред.), В. Андрушенко, М. Блецкан та ін. Ужгород : СМП «Вісник Карпат», 2005. Вип. 2. С. 216–223.
4. Мороз Н. О. Роль засобів масової інформації у формуванні громадянського суспільства в Україні. Гуманітарний журнал. 2012. № 2-3. С. 205–210.
5. Наумкіна С. М., Стоцький В. В. Політичний дискурс засобів масової інформації України як індикатор суспільних процесів. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Polzap/2011_3/11nsmisp.pdf (дата звернення: 16.06.2024)
6. Основи демократії: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / Авт. колектив: М. Бессонова, О. Бірюков, С. Бондарук та ін.; За заг. ред. А. Колодій; М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти АПН України, Укр.-Канад. проект «Демократична освіта», Інститут вищої освіти. К.: вид-во «Ай-Бі», 2002. 684 с.
7. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 вересня 1997 року № 539/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 49. Ст. 299.
8. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 року № 3759-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 10. Ст. 43.
9. Рябкало В., Валевський О. Пріоритети державної політики у формуванні інформаційної сфери та забезпеченні свободи слова. Шляхи формування громадянського суспільства в Україні. Забезпечення права людини на свободу слова та інформацію. Харків, 2001. С. 9–10.
10. Токвіль, Алексіс де. Про демократію в Америці. У двох томах. Переклад з французької Григорія Філіпчука та Михайла Москаленка; Передмова Андре Жардена. К.: Видавничий дім «Всесвіт», 1999. 590 с.

УДК 001.891, 001.891:070

DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.3

Дмитро ГУЦУЛЯК

ад'юнкт кафедри військової журналістики,

Військовий інститут КНУ ім. Т. Шевченка

ORCID: 0000-0002-6459-7091

ФАКТЧЕКІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ КОНФЛІКТІВ

У статті проаналізовано метод фактчекінгу як інструменту протидії дезінформації в умовах гібридних конфліктів.

Розглянуто історичне походження фактчекінгу як жанру журналістики, його розвиток та значення в сучасних медійних реаліях. Зокрема, визначено основні функції та місію фактчекінгових ініціатив на міжнародному рівні та їхній вплив на протидію дезінформації. Охарактеризовано структуру і стиль фактчеку як специфічного жанру журналістики, визначено, що цей метод має об'єкт дослідження, доказову базу, посилання на компетентні джерела, коментарі експертів, і логічний висновок, підкріплений ретельним аналізом.

Визначено, що фактчекери використовують структурований протокол для перевірки інформації, що охоплює визначення тверджень, які потребують перевірки, швидке та якісне здійснення перевірки, проведення аналізу з допомогою джерел визнаної авторитетності, та встановлення фінального вердикту, що може бути класифікований як брехня, правда або напівправа. Кожен крок супроводжується експертною перевіркою та перехресним фактчекінгом, що допомагає забезпечити точність і надійність публікованих даних.

З'ясовано, що в контексті гібридних воєн, фактчекінг виступає не тільки як інструмент перевірки фактів, але й як стратегічний елемент захисту національної безпеки. Доведено ефективність фактчекінгу через приклади успішних проєктів, таких як «PolitiFact», «Climate Feedback» та український «StopFake» які забезпечують підвищення інформаційної прозорості та правдивості.

Сформовані висновки підкреслюють, що стабільність і безпека суспільства залежать від доступу до правдивої інформації, а фактчекінг є ключовим інструментом для її забезпечення.

У процесі дослідження виявлено, що збільшення кількості фактчекінгових ініціатив може служити потужним засобом у протидії інформаційній агресії та маніпуляціям, які є частою практикою в умовах гібридних конфліктів. На основі аналізу сучасних викликів та динаміки розвитку фактчекінгових платформ, запропоновано шляхи підвищення ефективності верифікаційних механізмів, зокрема через використання новітніх технологій та міжнародну співпрацю.

Ключові слова: фактчекінг, гібридні конфлікти, дезінформація, краудфандинг, верифікація інформації, фактчекінг публічних заяв.

Dmytro Hutsuliak. FACT CHECKING AS A TOOL FOR COMBATING DISINFORMATION IN THE CONDITIONS OF HYBRID CONFLICTS

The article analyzes the method of fact-checking as a tool for countering disinformation in the conditions of hybrid conflicts.

The historical origin of fact-checking as a genre of journalism, its development and significance in modern media realities are considered. In particular, the main functions and mission of fact-checking initiatives at the international level and their impact on countering disinformation are defined. The structure and style of the fact check as a specific genre of journalism is characterized, it is determined that this method has an object of research, an evidence base, references to competent sources, expert comments, and a logical conclusion supported by thorough analysis.

It is determined that fact-checkers use a structured protocol for verifying information, which includes identifying claims that need verification, quickly and efficiently performing the verification, conducting analysis using sources of recognized authority, and establishing a final verdict, which can be classified as false, true or half-truth. Each step is accompanied by expert verification and cross-checking of facts, which helps to ensure the accuracy and reliability of published data.

It was found that in the context of hybrid wars, fact-checking acts not only as a fact-checking tool, but also as a strategic element of national security protection.

The effectiveness of fact-checking has been proven through examples of successful projects, such as «PolitiFact», «Climate Feedback» and the Ukrainian «StopFake», which ensure increased information transparency and truthfulness.

The conclusions drawn emphasize that the stability and security of society depend on access to true information, and fact-checking is a key tool for ensuring it.

In the course of the study, it was found that increasing the number of fact-checking initiatives can serve as a powerful tool in countering informational aggression and manipulation, which is a frequent practice in hybrid conflicts. Based on the analysis of modern challenges and the dynamics of the development of fact-checking platforms, ways to increase the effectiveness of verification mechanisms are proposed, in particular through the use of the latest technologies and international cooperation.

Key words: *fact-checking, hybrid conflicts, disinformation, crowdfunding, information verification, fact-checking of public statements.*

Актуальність дослідження. В епоху глобалізації та стрімкого розвитку цифрових технологій інформаційна безпека стає ключовим аспектом національної безпеки багатьох країн. Однією з найгостріших проблем сучасності є дезінформація, яка розповсюджується через широкий спектр медіаресурсів і соціальних мереж. Це не лише спотворює реальність, а й може мати дестабілізуючий вплив на суспільні процеси, особливо у контексті гібридних конфліктів, де інформаційні війни використовуються як один із інструментів впливу.

Відповіддю на ці виклики стає фактчекінг, що є невід'ємною частиною журналістської діяльності та громадянської відповідальності. Поглиблене розуміння методів та механізмів фактчекінгу є суттєвим для створення ефективних стратегій боротьби з інформаційними загрозами, що особливо актуально для країн, що перебувають у стані гібридних конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному інформаційному світі, де дезінформація становить значний виклик для демократичних процесів, значення фактчекінгу набуває особливого значення. На сьогодні, простежується зростання уваги до вивчення механізмів ідентифікації фальсифікацій у медіа з боку як академічної спільноти, так і практикуючих журналістів. Українські медіа-експерти, опираючись на зарубіжний досвід у сфері фактчекінгу та верифікації, адаптують та розвивають власні методики діагностики неправдивих висловлювань.

Фундаментальні принципи та методики, які підтримують розвиток фактчекінгу, розроблені в роботах О. Гороховського, Г. Почепцова, Н. Вірною, В. Шевченко та інших видатних дослідників, створюють наукову основу для розуміння та вдосконалення цього процесу.

Мета статті – аналіз фактчекінгу як інструменту протидії дезінформації в умовах гібридних конфліктів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гібридні конфлікти характеризуються використанням різноманітних тактик – від традиційних військових дій до кібератак і пропаганди, що робить боротьбу з дезінформацією особливо складною і критично важливою задачею.

В умовах сучасних конфліктів, дезінформація може бути спрямована на зрив мобілізаційних зусиль країни, деморалізацію її громадян, або ж на підірив довіри до державних інституцій. Так, фактчекінг є надзвичайно

важливим для підтримки інформаційної прозорості та правдивості, що є фундаментальними для забезпечення стабільності та безпеки.

Фактчекінг як жанр журналістики зародився у 2003 році і значно посилив свою роль у журналістських розслідуваннях з 2016 року.

Згідно з дослідженням американської організації «Duke Reporters' Lab», на сьогодні функціонує 121 фактчекінгова організація у понад сорока країнах світу.

У вітчизняному медіапросторі фактчек як методика розслідування швидко здобув популярність, відповідаючи на потребу протидії антиукраїнській пропаганді. Ця техніка стала ключовою у контрпропагандистській «обороні» під час інформаційної війни, яка направлена на масштабне і систематичне розповсюдження фальсифікованих новин.

Фактчекінг, як сучасний інструмент журналістських розслідувань, зосереджений на перевірці реплік політиків та громадських діячів на предмет їх точності та правдивості. О. Гороховський, головний редактор ресурсу «FactCheck-Ukraine», підкреслює, що фактчек є потужним інструментом для викриття політичних маніпуляцій і фактичних спекуляцій, забезпечуючи платформу для глибоких розслідувань, що ґрунтуються на фактах з відкритих джерел, тим самим мінімізуючи ризики звинувачень у заангажованості та суб'єктивності [2, с. 6].

Інституції для перевірки фактів часто створюються в академічних установах, зокрема на факультетах журналістики. Наприклад, у 2012 році студенти Університету Т. Г. Масарика в Брно започаткували проект «Demagog.cz» для аналізу достовірності політичних тверджень у Чехії. У США, Університет Вісконсин-Медісон у 2016 році запровадив «The Fact Checks», де студенти під керівництвом викладачів аналізували висловлювання місцевих політиків. У Німеччині, студенти Кельнської школи журналістики реалізували проект «Faktenzoom», оцінюючи висловлювання політиків у політичних ток-шоу. Також, медіаорганізації, як шведська газета «Metro», розвивають власні фактчекінгові проекти, наприклад «Viralgranskaren», спрямований на спростування неправдивих інформацій і розповсюдження перевірених даних через різні платформ [2, с. 6].

На сьогодні, одним із ключових інструментів для боротьби з дезінформацією є створення фактчекінгових організацій. Канадський про-

ект «BaloneyMeter», ініційований виданням «The Canadian Press» у тому ж році, призначений для перевірки достовірності інформації, що циркулює в суспільстві. Також у 2015 році в Іспанії видання «El Confidencial» запустило проект «La Chistera», а в Ірландії у 2016 році газета «The Journal.ie» реалізувала експериментальний фактчекінговий проект напередодні виборчої кампанії [1].

Також значний вклад у розвиток фактчекінгових організацій вносить краудфандинг. Наприклад, у Канаді троє фактчекерів зібрали кошти через краудфандинг для старту проекту «FactsCan» напередодні виборів 2015 року. Український проект «StopFake» також використовував громадське фінансування для підтримки своєї роботи, починаючи з добровільної волонтерської діяльності.

Загалом, роль фактчекінгових ініціатив у суспільстві є критичною, особливо в умовах гібридних воєн і глобальної інформаційної війни, де важливо забезпечити доступ до правдивої і перевіреної інформації.

У контексті України, проекти такі як «StopFake» і «Vox Check» відіграють ключову роль у спростуванні дезінформації та наданні громадянам інструментів для критичного аналізу інформації [8].

Аналітична платформа «Слово і Діло» виступає як унікальний засіб масової інформації в Україні, основною метою якого є системний моніторинг обіцянок публічних осіб для підвищення рівня їхньої підзвітності та прозорості діяльності владних структур. Щоденно на цьому порталі публікуються значущі новини, глибинні коментарі, авторські статті, а також інфографіка та аналізи на тему суспільно-політичного життя України та світу. За восьмирічний період існування проекту, колектив «Слова і Діла» зібрав більш ніж 40 тисяч обіцянок від публічних діячів [4].

На порталі можливо виявити рівень відповідальності будь-якого політика чи чиновника, з'ясувати, які з його обіцянок були виконані, а які – ні, та порівняти між собою відповідальність різних діячів [6].

Крім того, фактчекінг як методика має особливе значення у контексті сучасних медійних викликів, де важливою є не тільки швидкість публікації інформації, але й її точність та надійність. Роль таких організацій, як «PolitiFact» або «Climate Feedback», полягає не тільки в ідентифікації недостовірних даних, але й у формуванні культури критичного сприйняття інформації серед громадськості. Це, у свою чергу, сприяє створенню більш обізнаного суспільства, здатного критично оцінювати інформаційні потоки [2, с. 16].

Але, на сьогодні фундаментальною процедурою, що забезпечує вірогідність та об'єктивність інформаційного простору є фактчекінг публічних заяв. Основна мета журналіста-фактчекера полягає у визначенні точності заяв, які можуть бути підтверджені або спростовані на основі доступних даних, таких як статистика, соціологічні результати чи історичні факти. Заяви, що включають суб'єктивні судження чи прогнози, зазвичай не підлягають перевірці через відсутність чіткої фактологічної основи.

О. Гороховський з проекту «FactCheck.ua» розповідає, що їхня команда аналізує не тільки заяви, але й резонансні події, публікації у медіа, фото та відеоматеріали, а також судові рішення. Протягом року роботи проаналізовано 450 заяв українських чиновників, з яких половина виявилася неправдивою. Ця статистика відображає тенденцію до маніпуляції та помилок з боку політиків [2].

Журналісти виявляють обіцянки, виконання яких можна перевірити, у друкованих медіа, соціальних мережах, на радіо та телебаченні, та у публічних виступах. Особливу увагу приділяється обіцянкам, що виходять за межі посадових обов'язків політика, але все одно підлягають перевірці. Головний редактор «Слова і Діла» К. Пітеніна зазначає, що перевірка виконання обіцянок часто вимагає звернень до державних органів, телефонних дзвінків, а іноді й виїздів на місце. Цей складний процес потребує використання чітких та прозорих методик, які підтверджують зарубіжний досвід. Зарубіжний досвід підтверджує, що методика відбору цитат для перевірки є прозорою та об'єктивною. Наприклад, фактчекери «FactCheck.org» використовують підхід, за яким обирають заяви, які містять конкретні факти, та теми, що викликають активні дискусії серед кандидатів. Вони також беруть до уваги часто повторювані тези, які становлять основу політичної кампанії [7].

Фактчекер перевіряє інформацію у відкритих офіційних джерелах. Найголовнішою відмінністю фактчеку від звичайних розслідувань є повна відмова, принципове невикористання в доказовій базі інсайдерської та неофіційної інформації. Для побудови дослідження фактчек користується тільки офіційними джерелами інформації, як українськими, так і зарубіжними, відповідями на запити в держоргани та зарубіжні інституції [2]. Наприклад, джерельними базами можуть бути ресурси Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України,

Національного банку України, Міжнародного валютного фонду, Всесвітнього банку та ін. У «Посібнику з перевірки» (Verification Handbook), виданому Європейським центром журналістики, визнані світовою спільнотою редактори та журналісти дають рекомендації, як перевіряти контент на правдивість. Посібник містить перелік онлайн-інструментів, за допомогою яких можна перевірити на істинність, або верифікувати, такий контент: текстові публікації; фото- та відеоматеріали; першоджерела інформації; окремих осіб, які поширюють інформацію; акаунти в соцмережах [5]. Нині ведеться робота з автоматизації фактчекінгу. Використання комп'ютерів допоможе зробити фактчекінг значно швидшим.

Отже, на основі проведеного аналізу, вважаємо за необхідне проаналізувати структуру і стиль фактчеку як жанру журналістики. Фактчек – видовий варіант журналістського розслідування, тож він має схожі загальні структурні елементи, а саме: об'єкт дослідження; доказову базу; посилання на компетентні джерела; коментарі експертів; логічний висновок [2].

Фактчек містить такі смислові блоки: об'єкт розслідування (публічна заява (рідше резонансний факт) особи, яку можна дослідити); суть питання (інформаційна преамбула, що надає додаткову роз'яснювальну інформацію, яка передуює доказовим елементам); докази та аргументи (факти, статистичні дані, документи та документальні свідчення, отримані тільки з відкритих офіційних джерел; інформація від експертів, підкріплена документальними свідченнями чи посиланнями на відкриті джерела); вердикт (висновок-вирок: брехня, правда чи напівправа – з коротким аргументованим поясненням). Висновок, або вердикт, має чітку структуровану форму та критерії, щоб запобігти суб'єктивності та використанню оціночних суджень. В українській версії фактчеку використовується три типи вердиктів / висновків – «правда», «напівправа», «брехня» [2, с. 9].

Базовий протокол верифікації інформації для фахівців-фактчекерів включає наступні кроки:

1. Визначення матеріалу та ідентифікація тверджень, які вимагають перевірки.

2. Вибір найшвидшого та найякіснішого методу перевірки, щоб максимально ефективно виконати завдання.

3. Проведення пошуку у джерелах визнаної авторитетності з метою підтвердження або спростування інформації, що допомагає класифікувати повідомлення як

правдиве, неправдиве, оманливе або сумнівне.

4. Аналіз відібраного факту, що супроводжується обґрунтуванням вибору конкретного методу перевірки та представленням результатів.

5. Експертна перевірка коментаря на якість та надійність джерела, а також на відповідність його класифікації.

6. У разі успішного проходження етапу експертної перевірки, проведення перехресного фактчекінгу, що включає фінальну перевірку на логічну послідовність інформації. У випадку невдачі редакція вносить корективи до коментаря згідно із зауваженнями експерта.

7. Залучення зовнішніх експертів для оцінки тексту у разі необхідності.

Публікація підтверджених даних, з обов'язковим посиланням на джерела перевірки та вказівкою на внесок експертів у верифікаційний процес [3].

Активне застосування фактчекінгу у відповідь на антиукраїнську пропаганду та в контексті широкомасштабного розповсюдження фальсифікованих новин під час інформаційних війн підкреслює його важливість як стратегічного інструменту. Створення фактчекінгових організацій по всьому світу, зокрема в Україні, а також ініціативи, як «Stop Fake» та «Vox Check», забезпечують платформи для критичного аналізу та верифікації інформації, значно підвищуючи інформаційну прозорість. Врешті-решт, фактчекінг сприяє формуванню культури критичного сприйняття інформації серед громадськості, що є основою для створення обізнаного суспільства, здатного ефективно протистояти інформаційним загрозам в умовах гібридних конфліктів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Фактчекінг є критично важливим інструментом у протидії дезінформації в умовах гібридних конфліктів, де інформаційна війна стає однією з ключових арен боротьби. Враховуючи сучасні технологічні можливості, здатність швидко і точно визначати недостовірну інформацію є надзвичайно важливою для підтримання стабільності та безпеки держав. Дезінформація, як засіб ведення гібридної війни, може мати дестабілізуючий вплив на суспільство, підриваючи довіру до інституцій, знижуючи ефективність управління та сприяючи соціальному розколу.

Фактчекінг, заснований на методах критичного аналізу, допомагає ідентифікувати та коригувати інформаційні спотворення, забезпечуючи суспільству доступ до правдивої

інформації. Використання цього інструменту сприяє зміцненню демократичних інституцій, підтримці правової держави та забезпеченню прав людини. Особливо важливим є використання фактчекінгу в медіа та соціальних мережах, де обсяг дезінформації може швидко поширюватися, впливаючи на широкі маси населення.

Стратегічне впровадження фактчекінгу на національному рівні може слугувати засобом не тільки реагування, але й профілактики дезінформації, створюючи бар'єри для

її поширення та зменшуючи її вплив на суспільну думку та національну безпеку. Важливою є також міжнародна співпраця в цій сфері, адже гібридні конфлікти не знають національних кордонів, і ефективна боротьба з дезінформацією вимагає злагоджених дій на глобальному рівні.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці автоматизованих систем виявлення фейків, поглибленні міжнародної співпраці для обміну даними про методи протидії дезінформації.

Література:

- 1.Бабак А. Розквіт фактчекінгу у світі: огляд найцікавіших проєктів. *Детектор медіа*. URL: http://ms.detector.media/web/online_media/rozkvit_faktchekingu_u_svit_oglyad_naytsikavishikh_proektiv (дата звернення: 05.06.2024).
- 2.Гороховський О. М. Фактчек як тренд розслідувань: можливості та перспективи : практичний посібник. Дніпро : ЛІРА, 2017. 133 с.
- 3.Ейсмунт В. Інструменти фактчекінгу: як професійно відрізнити брехню від правди. *Інститут масової інформації*. URL: <http://imi.org.ua/articles/instrumenti-faktchekingu-yakprofesiyno-vidriznyati-brehyu-vid-pravdi/> (дата звернення: 02.06.2024).
- 4.Одаренко С. Як розпізнати порожні обіцянки в політичній рекламі. *Детектор медіа*. 02.08.2017. URL: http://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/yak_rozpiznati_porozhni_obitsyanki_v_politichniy_reklam (дата звернення: 04.06.2024).
- 5.Посібник з верифікації. Центр Європейської Журналістики; Асоціація Видавців (УАВПП). 2014. URL: https://verificationhandbook.com/book_ua (дата звернення: 06.06.2024).
- 6.Слово і діло. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Слово_і_Діло (дата звернення: 04.05.2024).
- 7.Шкарпова О. Досвід інших: головний фактчек планети. Як перевіряють висловлювання Трампа і Клінтон. *Детектор медіа*. 19.10.2016. URL: <http://detector.media/withoutsection/article/119841/2016-10-19-dosvid-inshikhgolovni-faktchek-planeti-yak-perevirayut-vislovlyuvannya-trampa-i-klinton> (дата звернення: 05.06.2024).
- 8.Google перевіряє новини на достовірність по всьому світу. *Детектор медіа*. 07.04.2017. URL: http://ms.detector.media/web/IT_companies/google_perevirayae_novini_na_dostovirnist_po_vsomu_svitu (дата звернення: 05.06.2024)

UDC 811.111.81'37.81'42

DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.4

Angelina DEMCHUK

PhD in Philology, Associate Professor at Germanic Philology and Methods of Teaching Foreign Languages Department, State institution «South K. D. Ushynsky Ukrainian National Pedagogical University», angelinushka12@yahoo.com

ORCID: 0000-0003-0894-1684

VERBALIZATION OF «BUCHA MASSACRE» CONCEPT IN THE ENGLISH NEWS DISCOURSE

The research aims at comprehending verbalized Bucha massacre concept content and structure in the news discourse. To achieve the aim the following tasks are to be attained: 1) to single out conceptual features of Bucha massacre concept; 2) to analyze means of their verbalization in the English news discourse; 3) to specify content and structure peculiarities of Bucha massacre concept in the news discourse. The scientific novelty is that the article carries out a conceptual analysis of the content and structure of the newly emerged concept. Lexicographic and definitional analyses allow distinguishing context-independent conceptual features meanwhile quantitative corpus-based approach in complex with discourse analysis assist to identify salient constituents of the conceptual features, to broaden their content, to discern an additional context-dependent conceptual feature, to define the concept structure. The obtained results reveal Bucha massacre concept content and structure through its verbalized context-dependent and context-independent conceptual features. Verbal means used in the English (British and American) news discourse actualize and specify context-independent conceptual features: mass killing of Ukrainian civilians; defenseless victims; atrocity; Russian war crimes and crimes against humanity which is presented as a cluster of subfeatures crime → evidence of the crime → investigation of the crime; Russian war criminal; the place of the massacre, and generate context-dependent contextual feature genocide, thus, forming perception of Bucha massacre concept by the international community in general and English language community in particular as a symbol of aggression against Ukraine. All conceptual features are closely interwoven, as one and the same constituents simultaneously verbalize more than one conceptual feature, hence, constructing a diffuse chainlike concept structure.

Key words: concept, conceptual feature, concept structure, Bucha massacre, verbalization, verbal means, English news discourse.

Ангеліна Демчук. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «BUCHA MASSACRE» В АНГЛОМОВНОМУ НОВИННОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена дослідженню концепту Bucha massacre (Бучанська різанина) та засобів його вербалізації в новинному дискурсі. Метою наукової розвідки є роз'яснення змісту та визначення особливостей структури означеного вербалізованого концепту в англomовному новинному дискурсі, для досягнення якої необхідно вирішити наступні завдання: виокремити концептуальні ознаки концепту Бучанська різанина; проаналізувати засоби їхньої вербалізації в англomовному новинному дискурсі; деталізувати зміст та визначити особливості структури зазначеного концепту в англomовному новинному дискурсі. Наукова новизна полягає в тому, що у статті вперше здійснено концептуальний аналіз змісту та структури новоутвореного концепту Bucha massacre. Залучення лексикографічного та дефініційного аналізу дозволило виокремити контекстуально незалежні концептуальні ознаки досліджуваного концепту, а кількісний корпусний підхід у комплексі з дискурсивним аналізом дав змогу ідентифікувати їхні салієнтні конститuentи, розширити змістове наповнення кожної ознаки, виокремити додаткову контекстуально залежну когнітивну ознаку, визначити структуру концепту. Отримані результати доводять, що вербальні засоби, виокремлені в англomовному (британському та американському) новинному дискурсі актуалізують і деталізують контекстуально незалежні концептуальні ознаки: масове вбивство українського мирного населення; беззахисні жертви; воєнні злочини та злочини проти людяності, що репрезентована кластером підознак злочин → докази злочину → розслідування злочину; російський воєнний злочинець; місто різанини; та генерують контекстуально залежну ознаку геноцид, таким чином формуючи сприйняття концепту Бучанська різанина представниками міжнародної спільноти, зокрема англomовної, як символу російської загарбницької війни проти України. Всі концептуальні ознаки тісно переплетені між собою, оскільки одні і ті ж конститuentи одночасно вербалізують більш ніж одну ознаку, у такий спосіб конструюючи дифузну ланцюжкову структуру концепту.

Ключові слова: концепт, концептуальна ознака, структура концепту, Бучанська різанина, вербалізація, вербальні засоби, англomовний новинний дискурс.

Problem statement. On the 24th of February 2022 Russia escalated the war that started in 2014 by invading more Ukrainian territories. One of their aims was to occupy the capital of

Ukraine, Kyiv. On their way to Kyiv Russian military forces moved into the city of Bucha killing and executing the Bucha dwellers. These dramatic events are known to the world

community as Bucha massacre. As any other events they are reflected in human cognition in the form of a mental structure which, for its part, obtains a verbal realization. This fact stipulates the necessity to research into new verbalized phenomena of our reality.

First and foremost, people receive information about recent events from mass media (the events of the Russo-Ukrainian war are not an exception), i.e. mass media are primary sources of providing knowledge about new conceptualized political, social and other events, facts, phenomena of the objective modern reality for society and correspondingly language community. As concepts are predominantly appear in the mass-media in a verbalized form (visual images are of auxiliary character), mass media discourse gives ideas about means and ways of these concepts actualization in the modern language, in the linguistic picture of the world. Thus, mass media discourse, particularly news discourse, is an appropriate empirical base to study verbalized concepts.

However, concepts, generated by recent dramatic events in the world, and simultaneously modeling this new reality by linguistic means, are lack of scientific studies.

Literature review. Concept as a mental structure storing human knowledge about the world, information about phenomena and people's experience has been and still is a subject of numerous studies [7; 17; 19; 21; 22]. Such constantly increasing scientific interest is explained by the dynamic nature of concepts. As J. Parthemore states, concepts are inclined to change, as they exist «in a state of continuous motion» [27]. This statement sustains the idea that the contents of concepts are continuously acquiring new conceptual features that reflect the changes in our perception of the world. Moreover, new events of the existing reality generate new concepts and, as B. Skowronek remarks, mental concepts are in constant interaction with the language, exchanging information with one another [30], these new concepts immediately obtain linguistic, i.e. verbalized forms.

If to accept L. W. Barsalou's ideas of linguistic forms as important instruments to comprehend meaning and encode conceptual content [6], word associations can be understood as pointers to the conceptual features, and words themselves as embodiments of these features. This assumption is sustained by the statement that concepts and their properties emerge in any language in the form of words and phrases which semantically interpret them modifying human knowledge of the world [4]. M. Gentilucci makes an assertion about word potential to influence physical

actions directed to the objects which they (words) denote [18]. In his turn, Borghi concludes about the properties of language to improve our thinking capabilities and change our social setting [7]. These conclusions seem to be appropriate either for perceptual interpretation of the events and, furthermore, concepts that “develop from aggregating information” [5] about these events. In other terms, words not only verbally reflect the content of concepts in the linguistic world picture along with their perception by the representatives of a definite language community but also form the perception and create associations (e.g. the name of Bucha immediately evokes associations with massacre) by identifying conceptual features.

In this connection there arises a question to what extent conceptual features depends on the context (linguistic, visual, situational). D. Frassinelli and A. Lenci argue for L. W. Barsalou's premise that concept properties can be context-independent and context-dependent, i.e. properties that are strongly associated with a concept in essence and those that are associated with it only in a particular context [16; 5]. This assumption can be extrapolated to the research into conceptual features actualization in linguistic contexts of the mass media discourse to find out whether a concept obtains context-dependent features in addition to context-independent ones, i.e. defined on the basis of lexicographic analysis.

Mass media discourse is a reliable source for researching into new concepts, their notional features and means of verbalization, particularly news discourse. This assumption is based on news properties not only to describe the facts but to build the reality, as news, on the one hand, relies on the norms, values and ideologies of a definite society, on the other hand, influences them reflecting a larger world [36; 13]. News discourse is generally defined as any new information presented by the media aimed at providing knowledge about ongoing events [36, p. 30; 37, p. 4]. It is obvious that the events described in the article can be interpreted differently as well as the suggested reaction to them. The main reason for this fact is various language means used in the mass media discourse of a particular language community [2]. Notwithstanding that mass media discourse involves various extralinguistic means, language is the most complex and significant in the process of creating senses in the social context [1] as language does not merely reflect the world but designs and composes it [3, p. 1]. Developing N. Fairclough's idea about texts as social spaces [15, p. 6], news discourse can be interpreted as a space where cognition and representation of the world along with social inter-

action occur through language. All these provide a solid grounding for an assumption about news discourse potential to create new senses and therefore new conceptual contents and features.

News discourse is predominantly studied within Critical Discourse Analysis framework. Scientists' interest is focused on research into various means of shaping readers' perception of the world's events. Yu Xiaofan and Zh. Haicui analyze linguistic means, modality, news sources, and sociohistorical contexts to compare different images and attitudes to the same event (the Extradition Bill Incident) created in two newspapers China Daily and The Guardian [38]. Brexit phenomenon and language strategies of its reflection in the Times news discourse are in the focus of G. Rubing and Sh. C. Sandaran's research [28]. Y. Mai and A. Jocuns have studied the New York Times and China Daily news discourse to find out what linguistic means and images were employed to convey different ideologies in their highlighting Covid-19 pandemic [24]. Having chosen headlines of news reports as a research subject, D. R. Sari made conclusions about figurative language and specificity of the vocabulary used by a journalist to create eye-catching headlines [29]. It is apparent that exactly language means are of primary interest in all these studies as well as in majority of similar pieces of research.

There is one more significant issue related to news discourse analysis – a subject-matter of newspaper articles which is always some ongoing events. Nowadays considerable bulk of news is devoted to the Russo-Ukrainian war which finds its reflection in recent scientific research [14; 31]. Russia's unprovoked and unjustified military aggression against Ukraine has resulted in numerous Russian war crimes, crimes against humanity, and other horrors of war, and this consequently has led to emergence of such new concepts as *Bucha massacre*, *Azovstal resistance*, *siege of Mariupol*, *Mariupol theatre airstrike*, *Izum mass graves*, *Destruction of the Kakhovka Dam*, and others, which immediately obtain verbalized forms and are highlighted in news discourse.

This study is focused on *Bucha massacre concept* as a reflection of one of the most atrocious Russian war crimes and its verbal actualization in the English news discourse. The research **aims** at comprehending verbalized Bucha massacre concept content and structure in the news discourse. To achieve the aim the following **tasks** are to be attained: 1) to single out conceptual features of Bucha massacre concept; 2) to analyze means of their verbalization in the English news discourse; 3) to specify con-

tent and structure peculiarities of Bucha massacre concept in the news discourse.

The research is carried out on the basis of «Cognitive and communication studies» laboratory at the department of Germanic philology and methods of teaching foreign languages, the State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky».

Methodology. The research was carried out in three phases. The first phase was aimed at identifying context-independent conceptual features of Bucha massacre concept and involved lexicographic and definitional analyses of the concept name. A quantitative corpus-based approach was employed at the second phase which suggested data collection. The corpus consists of 57 articles about Russian war crimes in Bucha, published on the websites of «The Guardian», «BBC news», «The New York Times», «CBS news» in the period from March, 2022 to December, 2022, and includes 56484 tokens in total. The third phase is data analysis. AntConc text analysis along with contextual, quantitative and lexico-semantic analyses was applied to distinguish salient verbal constituents of context-independent and context-dependent (if any) conceptual features of Bucha massacre concept in the English news discourse.

Results and discussion. Lexicographic analysis of the concept name. To identify conceptual features of **Bucha massacre concept** the definitional analysis of its name has been carried out on the basis of seven English dictionaries [10; 12; 20; 23; 25; 26; 32]. The results of the concept name «massacre» analysis allow to single out the following conceptual features: (1) **mass killing of people** which is realized by such semes as «*killing*», «*murder*», «*slaughter*»; «*a lot of people*», «*a large numbers of people*», «*many people*»; (2) **defenseless victims**, this feature is verbalized by the semantic components «*people who cannot defend themselves*», «*helpless or unresisting human beings*»; (3) **atrocious** is actualized by the semes «*cruel*», «*violent*», «*brutal*», «*indiscriminate*», «*wanton*» which are combined with the seme «*killing*».

Contextual analysis of Wikipedia article about the Bucha massacre allows distinguishing additional characteristics of the above-mentioned conceptual features. Wikipedia article describes the Bucha massacre (Ukrainian: buchanska ryznynna) as «the mass murder of Ukrainian civilians and prisoners of war by the Russian Armed Forces during the fight for and occupation of the city of Bucha as part of the Russian invasion of Ukraine» [9]. Thus, (1) **mass killing of people** acquires not only quite definite victims' identification including «*civilians*» and «*prisoners of war*» but also victims' nationality verbalized by

lexeme «*Ukrainian*»; (2) **defenseless victims** is additionally actualized by word combinations «*hands bound behind their backs*», «*shot at point-blank range*». Besides, three more conceptual features were discerned: (4) **Russian war crimes and crimes against humanity**: «*unlawful killings*», «*summary executions*», «*torture chamber*», «*mutilated and burnt bodies*», «*raped girls*»; (5) **war criminal**: «*Russian Armed Forces*», «*Russian soldiers*». An integral constituent of the analyzed concept is a Ukrainian toponym Bucha, a city in Kyiv Oblast, which verbalizes conceptual feature (6) **the place of the massacre**: «*the city of Bucha*», «*part of the Russian invasion of Ukraine*».

Thus, regarding to the results of the lexicographic analysis of the noun «massacre» and «Bucha massacre» phenomenon, the so-called context-independent conceptual features of Bucha massacre concept are defined as follows: (1) **mass killing of Ukrainian civilians**; (2) **defenseless victims**; (3) **atrocities**; (4) **Russian war crimes and crimes against humanity**; (5) **Russian war criminal**; (6) **the place of the massacre**.

Buscha massacre concept verbalization means in the English news discourse. AntCon text analysis of the selected corpus allows discerning verbalization means, i.e. lexemes and their collocations, of the distinguished conceptual features which are analyzed on the basis of their frequency indexes (from the highest to the lowest ones), regardless of their morphological characteristic.

Conceptual feature (1) **mass killing of Ukrainian civilians** is verbalized by the following lexemes: *bodies* (260), *civilian (s)* (226), *to kill (deliberately)* (145), *dead* (137), *to shoot* (106), *mass* (78) / *deliberate* (7) / *intentional* (3) *kill-ing (s)* (67), *many civilians / men and women / children* (67), *indiscriminate fire* (32), *to die* (36), *Ukrainians* (34), *death* (34), *massacre* (21), *murder (s)* (18), *hundreds* (15), *thousands* (14), *scores* (13), *dozen* (8).

The most frequent verbal means are «*bodies*», «*civilians*», «*to kill*», «*dead*» and «*to shoot*». These quantitative results demonstrate the core content of the conceptual feature (1): the act, the way and evidence of deliberate annihilation of the civilians in Bucha. It is clearly seen from the following examples: «When videos and photos emerged in April showing *bodies of dozens of civilians strewn along a street* in Bucha, Ukrainians and the rest of the world voiced horror and outrage» [NYT, 23.12.2022]. «*Dozens of civilians who died* during the Russian occupation of the Ukrainian city of Bucha *were killed* by tiny metal arrows from shells» [The Guardian,

24.04.2022]. «[...] at least 300 civilians had been killed» [BBC, 5.04.2022]; «Russian soldiers shooting civilians» [BBC, 12.05.2022]; «Bucha murders: German report says Russian troops discussed killing civilians» [BBC, 7.04.2022]. «In a suburb called Bucha, we found a civilian massacre» [CBS, 16.10.2022].

To have a deeper understanding of verbal actualization of the conceptual feature (1), it is mandatory to observe the concordances of the key words. The first fifteen hits show (the further 245 hits demonstrate practically the same) that «*bodies*» is collocated either with «*civilians*» or its contextual synonym «*men and women (in civilian clothes)*» in combination with definite number of the dead («at least 410 civilians», «dozens of civilians») that emphasizes the idea of mass and unprovoked murder of Ukrainian citizens in Bucha. This contextual collocation explains the frequency of «*civilian(s)*» which is the second frequent lexeme in the list.

«*Civilians*» is collocated, besides numerals, predominantly with such lexemes as «*killing*», «*murder*», «*dead*», «*massacring*», directly actualizing conceptual feature (1). It is noteworthy that a national identification of the civilian population is verbalized mainly indirectly by toponyms (Ukrainian town of) Bucha, Kyiv suburb, etc. The emphasis is laid on the fact of mass killing of the Ukrainian citizens, not on their ethnic origin.

Consequently, the third lexeme in frequency is a verb «*to kill*» in the Passive Voice – which is obvious because Ukrainian civilians were subjected to deliberate acts of violence causing death. Contextual analysis clearly shows that «*killed*» is collocated with nominations of the objects of violence exactly naming the victims (Oleksandr Khmaruk, Tetiana, Olha Sukhenko and others). In such a way mass media draw the international community's attention to horrors in Bucha, in particular, the UN war crimes tribunal to carry out an investigation. As for the «doer of an action», here direct nominations of those who committed war crimes prevail: Russians, Russian troops, Russian paratroopers, Russian soldiers, Russian forces. However indirect nominations are also used: by Russian fire, bullets, metal darts from Russian artillery, etc., simultaneously indicating the murder weapons and the murderers by the adjective «*Russian*». It should be noted that these lexical means also verbalize conceptual features (4) **Russian war crimes and crimes against humanity** and (5) **Russian war criminal** that will be analyzed further.

Conceptual feature (2) **defenseless victims** is closely interwoven with the first one as «*defenseless victims*» are deliberately killed civilians,

massacred men, women and children of Bucha. Therefore, there are lexemes that simultaneously verbalize two conceptual features: **mass killing of Ukrainian civilians** and **defenseless victims**. It provides grounds to claim that conceptual feature constituents of **Bucha massacre concept** are characterized by diffusivity meanwhile conceptual features form a chainlike structure.

Defenseless victims feature is actualized in the analyzed news reports by such words and word combinations as: *civilian* (s) (226), *people* (145), *men* (67), *son* (s) (55), *victim* (s) (51), *family* (46), *children* (40), *women* (27), *daughter* (s) (24), *(civilian / massive) casualties* (10), *innocent* (9), *boys* (6), *girls* (5) collocated with lexemes denoting inability to defend themselves or evidence of such inability: *(shot) in the head* (63) *at close range* (7), *hands bound* (27) / *tied* (34) *(behind their back)* (68), *unarmed* (9), *to force* (to be forced) / *to make* / *to order* / *to tell to kneel* (9), *on* (their, his, her, our) *knees* (7), *hostage* (s) (6), *blindfolded* (3), *taped eyes* (3), *beaten* (3). The following examples illustrate verbalization of the conceptual feature in context: «On a single day, Kaplishny said that he had picked up about 30 bodies – 13 of whom were *men whose hands had been tied* and who had been *shot in the head at close range*» [NYT, 4.04.2022]. «*Massacre of innocents: The Times reports many victims had been bound*» [The Guardian, 3.04.2022]. «*People were on their knees, blindfolded...*» [CBS, 16.04.2022]. «*Russian soldiers took civilians hostage, kept them on their knees with their hands tied and their eyes taped*» [NYT, 23.03.2022]. In such a way news coverage foregrounds the fact of Bucha population's defenselessness in the face of unprovoked Russian aggression: innocent unarmed town dwellers of Bucha were seized by Russian invaders and held against their will (*hostage*) becoming victims of outrageous violence (*kept on their knees, blindfolded, eyes taped, hand bound / tied, shot in the head at close range*, etc.).

All the violent, destructive actions against defenseless victims of Bucha are accumulated in the conceptual feature (3) **atrocities** which is mainly verbalized by the name of the feature, i.e. the word (Russian) *atrocities* (s) (105), and by the lexemes *frantic* / *horrific* / *widespread* / *paroxysm of* / *flurry of violence* (24), *terror* (14), *brutal* (14), *brutality* (13), *terrible* (12), *horrifying* (8), *indiscriminate* (attack, fire, assaults, murder, etc.) (8), *horror* (s) (6), *outrageous* (5), *cruelty* (4), *cruel* (4), *rampage* (3), *violent* (3), *chilling* (2), *horrible* (2), *savage* (2), *butchery* (1), *murderous* (1), *wanton* (1), *nightmare* (1).

Analysis of contextual use of the lexemes that verbalize conceptual feature (3) gives a clear

picture, firstly, how Ukraine and international community perceive and react to the Bucha massacre horrifying events – it is shock, horror, revulsion, outrage and condemnation: «*Britain's foreign secretary, Liz Truss said she was appalled by atrocities in Bucha*» [The Guardian, 3.04.2022]; «[...] new revelations of *Russian atrocities* emerge, *fueling outrage among Ukrainians and across much of the world*» [NYT, 22.05.2022]; «*Biden said he'd seek more sanctions after reported atrocities in Ukraine*» [CBS, 4.04.2022]; «*Japanese Foreign Minister Yoshimasa Hayashi said he was «deeply shocked by news of the exceptionally cruel acts of violence against civilians near Kyiv»* [CBS, 4.04.2022]; «*CBS News reporter Debora Patta has seen violence and death at close range before. But the atrocities she witnessed in Bucha, Ukraine this week stood out, and overwhelmed her*» [CBS, 3.04.2022]; «*Putin's frantic violence is wiping out innocent families and knows no bounds*», she [Annalena Baerbock] wrote on Twitter» [The Guardian, 3.04.2022].

Secondly, once again the focus is on the town of Bucha where the atrocities were committed, Russian army who are responsible for them, and civilians against whom the acts of violence were directed.

As for the contextual use of the lexeme «terror», it is mainly collocated with the words denoting actions that form a part of war (campaign), a period of violent actions (stage, month, 33 days), the extent of these actions (scope, level), and also with verbal means which express the high degree of fear felt by the victims of Russian terror («unimaginable terror», «put terror in the hearts of those who remained», «terror will prevail», «terror and butchery only grows», etc.), thus, emphasizing the fact that Russian occupants brought terror and death to this particular Ukrainian suburb and committed atrocities from the beginning of their control of Bucha till their final retreat.

The atrocities committed against civilians in Bucha are actually Russian war crimes. Consequently «Russian war crimes» is an integral constituent of Bucha massacre concept. Conceptual feature (4) **Russian war crimes and crimes against humanity** is presented as a cluster of subfeatures: *crime* → *evidence of the crime* → *investigation of the crime*. The subfeature *crime* is actualized in the English news discourse by the linguistic means that generally characterize Russian deeds in Bucha as war crimes and crimes against humanity and specify their types: *to kill* (145), (apparent) *Russian war crime* (117), *to shoot* (106), *killing* (s) (67), *Russia's / Russian invasion of Bucha* (50), (despicable, indis-

criminate) *attack(s)* (34), *to commit* (33), (savage / dark) *Russian occupation of Bucha* (30), *to execute* (27) *torture* (24), *assault(s)* (18), *to burn* (18), (apparent / summary) *execution (s)* (of civilians / detainees / captured) (18), *murder(s)* (18), *rape (s)* (16), (constant, indiscriminate, heavy) *shelling* (16), *to detain* (13), *crimes against humanity* (12), *destruction* (12), *bombing (of civilians / civilian infrastructure, targets / children)* (9), *tortured* (7), *raped* (5), *to slaughter* (5), *looting* (4), *sexual crimes* (4), *to squash by tanks* (3), *slaughter* (2), *to mow down* (1), *to flatten by tanks* (1), *to use children as «human shields»* (1).

The following fragments illustrate verbalized conceptual subfeature in the news discourse: «Halyna Tovkach, 55, is searching for the body of her husband, Oleg, 62. *His death*, she says, *is part of a war crime* in which Russian soldiers also killed two young boys and their mother» [The Guardian, 2.04.2022]. «*They were all shot*» Russia is accused of *war crimes* as Bucha reveals *horror of invasion*» [The Guardian, 3.04.2022]. «Russian forces were *guilty of murder, torture, rape and looting*» [The Guardian, 3.04.2022]. «Human Rights watch reported documented cases of *rape and summary executions*» [NYT, 6.04.2022]. «If these crimes are determined to be *part of a widespread or systematic attack on the civilian population based on a state policy*, they could also amount to *crimes against humanity*» [NYT, 6.04.2022].

The given examples clearly demonstrate that all the crimes, starting from Russian invasion itself, against peaceful people of Bucha (rapes, tortures, looting, violent attacks, shelling and bombing of the civilian targets) are perceived by the English language community as war crimes and crimes against humanity and verbalized by appropriate linguistic means. Adjectives like *savage, dark, despicable* (attacks, occupation, invasion), *constant, heavy, indiscriminate* (shelling, bombing), *apparent, summary* (executions), *horrific, fascist, terrible* (war crimes) emphasise the highest degree of Russian unprovoked military aggression against Ukrainians in Bucha, the severity of their war crimes.

It is apparent from the list of the subfeature verbalizers that such lexemes as *to kill, (mass) killings, murders, to shoot, etc.* have been already mentioned as the constituents of conceptual feature (1). This sustains the claim about their diffusion, i.e. mutual penetration which is definitely manifest itself in the following example: «*Killing of civilians* in Bucha and Kyiv condemned as «*terrible war crime*» [The Guardian, 3.04.2022].

Conceptual subfeature *evidence* is verbalized as follows: *(the) dead* (117), *(mass) grave (s)*

(95), *evidence* (87), *video (s)* (65), *photograph (s) / photos* (62), (apocalyptic / haunting / horrible / gruesome / shocking) *satellite images* (40), *basement* (34), *cellar* (26), *witness(es)* (23), *dead bodies* (20), (human / burned) *remains* (9), (*Bucha witness*) *testimony(ies)* (4), *crime scenes* (3), *torture chamber* (3), *gunshot wounds* (17), *bloodstained mattress* (1). These linguistic means focus the readers' attention on the documented evidence (video, photos, satellite images of crime scenes; witnesses' testimonies) of definite types of Russia's war crimes (looting, rape, torture, murders, etc.) in Bucha thus actualizing the essence of the conceptual subfeature in the mass media discourse: «I've looked at *photos of a mass grave* and read *testimonies of rape and torture*» [The Guardian, 6.04.2022]. «*An analysis of satellite images* by The New York Times rebuts claims by Russia that *the killing of civilians in Bucha*, a suburb of Kyiv, occurred after its soldiers had left the town» [NYT, 6.04.2022]. «The Ukrainian military released *video* of what it called a *basement torture chamber, showing a line of people with their hands tied and gunshot wounds to the head. More evidence of Russian war crimes*, said Ukraine» [CBS, 5.05.2022].

It is noteworthy that lexeme «evidence» is typically collocated either with «Russian war crimes» or with «Russian attacks on civilians», «Russian atrocities / violence against civilians» which are classified as war crimes and crimes against humanity.

When the first images of Russian war crimes and crimes against humanity in Bucha appeared in mass media, Ukraine and its allies demanded an investigation. The subfeature *investigation of the crime* includes the actions aiming at discovering the truth about Russian war crimes and crimes against humanity in Bucha along with doers of these actions. Consequently, it is realized in the news discourse by quite definite linguistic means: *to find (evidence / bodies / the dead)* (151), *(to carry out / to open) investigation (s)* (43), *to identify* (32), *to document* (25), *to discover (atrocities / evidence / mass graves / victim's bodies)* (28), *to collect (evidence / bodies / the dead)* (18), *to investigate* (13), *to reveal (atrocities / evidence / corpses)* (5), *inquiry* (3), *exhumation* (2). Investigators of the Russian crimes are nominated as follows: *Ukraine* (297), *Ukrainian officials* (45), (*Ukrainian, international, independent human rights, police*) *investigators* (37), *journalists* (24), *reporters* (23), *International Criminal Court* (12), *Ukrainian authorities* (12), *Ukraine's chief prosecutor* (8), *prosecutors* (7), (*news*) *correspondent* (7), (EU / non-governmental) *organizations* (7), *Human Rights Watch* (6), *International war crime experts* (2), *the Ukrainian*

prosecutor-general (2), *military intelligence officials* (1), *the video investigation team* (1).

The frequency indexes distinctly show that a principal goal of the concerned parties is to find out and reconstruct all the details of war crimes committed in order to force Russia to bear the whole responsibility for them. The concordances of conceptual subfeature constituents sustain this idea: «It was essential to find evidence on the extent of Russian fascist crimes» [NYT, 19.05.2022]; «Ukraine has begun a war crimes investigation into Russia's actions in Bucha» [BBC, 6.04.2022]; «The International Criminal Court is already investigating possible war crimes and other atrocities» [NYT, 13.03.2022]; «But prosecutors and military intelligence officials were investigating early on, collecting evidence to try to identify the perpetrators responsible for the mass killing, torture and rapes ... in Bucha» [NYT, 22.05.2022]; «Human Rights Watch reported documented cases of rape and summary executions» [NYT, 3.04.2022]; «they [CBS news correspondents] saw evidence of atrocities: civilians shot in the head with their hands bound; at least one resident apparently cut down by Russian tank fire ...; mass graves filled with nearly 300 bodies» [CBS, 5.04.2022]; «New York Times reporters and photographers documented the bodies of dozens of people killed in their homes and in the woods, and even set on fire in a vacant parking lot» [NYT, 30.04.2022].

It is apparent that «Ukraine» takes a leading position in the frequency rank among the lexemes nominating investigators of the Russian war crimes. It should be noted that investigations in Bucha are carried not only by Ukrainian, European and International official institutions but also by non-governmental organizations, journalists and reporters. These means of verbalization reveal a strong intention of international community to assist Ukraine in bringing the truth about Bucha massacre to light.

Conceptual feature (5) **Russian war criminal** logically develops the content of the conceptual feature (4) in the English mass-media discourse obtaining verbal realizations: *Russia* (260), *Russian soldiers* (167), *Russian forces* (139), *Russian troops* (114), *Putin* (86), *military (forces)* (74), *Moscow* (42), *Kremlin* (24), *(Russia's) the 64th (motorized rifle) brigade* (22), *Russian paratroopers (from the 234th Air Assault Regiment)* (14), *perpetrators* (12); *Russian army* (9), *paratrooper unit (based in Pskov)* (3), *culprit* (2), *army of terrorists* (1). The analysis of the conceptual feature verbalizers allows us to conclude that Russia, Putin and his army are presented as war criminals in the news reports dedicated to the atrocities in Bucha: «Russia stands accused

of «terrible» war crimes, as western leaders condemned the killings of unarmed civilians in Bucha» [The Guardian, 4.04.2022]; «However it is done, seeking justice against Mr. Putin and others responsible for war crimes in Ukraine is a goal for the longer term» [NYT, 6.04.2022]; «The evidence suggests that Russian troops killed recklessly and sometimes sadistically. Hundreds of civilian bodies were discovered after the troops finally retreated in late March» [NYT, 30.04.2022].

In addition to general notions like «soldiers», «military forces», «troops», etc. this conceptual feature is actualized by the names of concrete Russian military units, their commanders and definite number of those who committed war crimes in Bucha (*the 64th (motorized rifle) brigade, the 234th Air Assault Regiment, paratrooper unit based in Pskov*): «Ukrainian investigators have already identified 10 soldiers from the 64th Brigade and accused them of war crimes» [NYT, 22.05.2022]; «... the perpetrators of the massacre along Yablunska Street were Russian paratroopers from the 234th Air Assault Regiment led by Lt. Col. Artyom Gorodilov» [NYT, 23.12.2022]. These nominations identify those who are precisely responsible for the war crimes in Bucha and therefore build a strong cognitive association in people's minds between war crimes / crimes against humanity committed in Bucha and definite criminals' names or numbers of their military unit.

Conceptual feature (6) **the place of the massacre** is mainly verbalized by the Ukrainian toponym (city of) *Bucha* (567): «despicable attacks» on Ukrainian civilians in *Buch*» [BBC, 3.04.2022]; «gruesome scenes in Bucha» [CBS, 4.04.2022]; «the bodies of men in civilian clothes lying on the streets of Bucha» [NYT, 6.04.2022]; more rarely by synonymic word combinations *suburb of Kyiv / (Kyiv suburb)* (34), *region of Kyiv / Kyiv region* (22), *suburban town* (2), *Ukrainian town* (2): «Journalists entering a Ukrainian town have found dead bodies strewn on a street» [BBC, 2.04.2022]. «When a column of Russian tanks drove into the Kyiv suburb» [NYT, 3.04.2022]. Occasionally metaphoric nominations are used to emphasise the scale of tragedy: *symbol for all Russian crimes / of death and atrocity / of savagery of the war* (3): «In Bucha, a symbol of Death and Atrocity, life returns» [NYT, 17.05.2022], «Bucha quickly became a symbol of the savagery of the war» [NYT, 31.03.2022]. *Yablonska (Yablunska) street* (32), *Vokzal'na Street* (18), *Ivana Franka street* (8), *Antonia Mikhailovskoho street* (1), *Ivana Rudenka street* (1), *Rydzanyh street* (1) are noteworthy toponyms of Bucha as these streets

are known for the most horrifying evidence of Russian war crimes and crimes against humanity (especially Yablunska street that is proved by the frequency index. It is explained by the fact that Yablunska street was actually a front-line through which Russian paratroopers tried to force their way to Irpin and finally to Kiev) and respectively defined as verbalizers of the conceptual feature (6): «six people [...] tortured and killed at one end of *Ivana Franka Street*» [NYT, 22.05.2022], «We identified 36 of the Ukrainian victims killed along *Yablunska Street*» [NYT, 21.12.2022], «multiple bodies scattered along *Yablonska street*» [NYT, 6.04.2022], «An older man lay in nearby *Rydzanyh Street* for several weeks» [The Guardian, 10.04.2022].

Discourse analysis of the selected articles allowed to identify a context-dependent conceptual feature (7) **genocide**. The United Nations Convention defines genocide as «any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group: killing members of the group; causing serious bodily or mental harm to members of the group; deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part; imposing measures intended to prevent births within the group; forcibly transferring children of the group to another group» [35]. Basing on the definition, it may be concluded that all Russian war crimes and crimes against humanity committed in Bucha can be qualified as genocide that respectively obtains relative verbal reflection. Hence, conceptual feature (7) is mainly verbalized by its name *genocide* (43).

The analysis of genocide concordances reveals that the lexeme is mostly used in context of Russia being accused of genocide for its atrocities in Bucha by Ukrainian president Zelenskiy and other world leaders (former Prime minister of the UK Boris Johnson, EU leaders, EC president Ursula von der Leyen, EU foreign policy chief Josep Borell, the Polish leader, etc.).

The following linguistic means actualize conceptual feature (7) contextually: (*widespread / total*) *destruction of a neighboring nation* (3), (*we / Ukrainians are being*) *destroyed and exterminated* (3), *the elimination of Ukraini-*

ans / the whole nation (2), *the torture of the whole nation* (1), *Russians aim to eliminate as many Ukrainian as they can* (1): «Indeed, this is *genocide – the elimination of the whole nation and the people*», Zelenskyy told «Face the Nation» [CBS, 3.04.2022]. «The Ukrainian leader said Russia's invasion is about *the destruction and extermination*» [CBS, 4.04.2022], etc., emphasizing the core essence of the verbalized feature, i.e. total annihilation of the Ukrainian citizens in Bucha.

Conceptual feature **genocide** accumulates the constituents of conceptual feature **Russian war crimes and crimes against humanity** as all these crimes are genocide attributes. A similar phenomenon has been observed in other conceptual features constituents (e. g. mass killing is a Russian war crime). As it has been mentioned, one conceptual feature logically develops each of the following features, hence forming chainlike connections. Overall, these observations give ground to state that conceptual features of Bucha massacre concept create a diffuse chainlike structure.

Conclusion. In sum, the presented findings reveal Bucha massacre concept content and structure through its verbalized context-dependent and context-independent conceptual features. Verbal means used in the English (British and American) news discourse actualize and specify context-independent conceptual features: *mass killing of Ukrainian civilians; defenseless victims; atrocity; Russian war crimes and crimes against humanity* which is presented as a cluster of subfeatures *crime → evidence of the crime → investigation of the crime; Russian war criminal; the place of the massacre*, and generate context-dependent contextual feature *genocide*, thus, forming perception of Bucha massacre concept by the international community in general and English language community in particular as a symbol of aggression against Ukraine. All conceptual features are closely interwoven, as one and the same constituents simultaneously verbalize more than one conceptual feature, hence, constructing a diffuse chainlike concept structure. The methodology used in the present research can be applied to analyzing other Russo-Ukrainian war concepts that is a perspective line for further studies.

Bibliography:

1. Abdullah F. S. Mass Media Discourse: A Critical Analysis Research Agenda. *Pertanika Journal of social sciences and humanities*. 2014. Vol. 22 (3). P. 1–16. URL: https://www.researchgate.net/publication/283656462_Mass_media_discourse_A_critical_analysis_research_agenda (Accessed 13 December 2023).
2. Aslani M. Ideological Traces in Political Texts: A CDA Approach towards News: Representation and Translation of Iran's Nuclear Program in English and Persian Written Media. *International Journal of Applied Linguistics*. 2016. Vol. 5 (3). P. 237–246. <https://doi.org/10.7575/aic.ijalel.v.5n.3p.237>.

3. Barker C., Galasiński D. Cultural Studies and Discourse Analysis: A Dialogue on Language and Identity. London, SAGE Publ., 2001. 185 p. <https://doi.org/10.4135/9781446219249>
4. Baroni M., Lenci A. Concepts and properties in word spaces. *Italian Journal of Linguistics*. 2008. Vol. 20 (1). P. 55–58. URL: https://www.italian-journal-linguistics.com/app/uploads/2021/05/3_Baroni_Lenci.pdf. (Accessed 5 February 2024).
5. Barsalou L. W. Context-independent and context-dependent information in concepts. *Memory & Cognition*. 1982. Vol. 10 (1). P. 82–93. URL: <https://link.springer.com/content/pdf/10.3758/BF03197629.pdf> (Accessed 8 January 2024).
6. Barsalou L. W., Santos A., Simmons W. K., Wilson C. D. Language and simulation in conceptual processing. Symbols and embodiment: debates on meaning and cognition. Oxford, Oxford University Press. 2008. P. 245–283. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199217274.003.0013>.
7. Borghi A. M. A Future of Words: Language and the Challenge of Abstract Concepts. *Journal of Cognitive Neuroscience*. 2020. Vol. 3 (1). P. 42–60. <https://doi.org/10.5334/joc.134>
8. BBC news website. URL: <https://www.bbc.com/news/topics/c1vw6q14rzqt> (Accessed August 2023).
9. Bucha massacre. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Bucha_massacre (Accessed 8 September 2023).
10. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (Accessed 13 September 2023).
11. CBS news website. URL: <https://www.cbsnews.com/world/> (Accessed August 2023).
12. Collins English Dictionary Online. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english> (Accessed 12 September 2023).
13. Cotter C. Discourse and media. The Handbook of Discourse Analysis. Malden, 2015. P. 416–436. <https://doi.org/10.1002/9781118584194.ch37>
14. Fan Y. Research of Discourse Analysis on the news coverage of the Russo-Ukrainian war: Comparing the New York Times with the People's Daily. *Advances in Education, Humanities and Social Science Research*. 2023. Issue 7. P. 520–524. <https://doi.org/10.56028/aehtsr.7.1.520.2023>
15. Fairclough N. Critical discourse analysis: the critical study of language. London, New York, 1995. 265p. URL: <https://www.felsemiotica.com/descargas/Fairclough-Norman-Critical-Discourse-Analysis.-The-Critical-Study-of-Language.pdf> (Accessed 20 November 2023).
16. Frassinelli D., Lenci A. Concepts in context: Evidence from a feature-norming study. *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society*. 2012. Issue 34. P. 1566–1571. URL: <https://escholarship.org/uc/item/1619p7f6> (Accessed 25 November 2023).
17. Gallese V., Lakoff G. The Brain's Concepts. *Cognitive Neuropsychology*. 2005. Issue 22. P. 455–479. <https://doi.org/10.1080/02643290442000310>
18. Gentilucci M. Object motor representation and language. *Experimental Brain Research*. 2003. Vol. 153 (2). P. 260–265. <https://doi.org/10.1007/s00221-003-1600-8>
19. Hampton J., Moss H. Concepts and meaning: Introduction to the special issue on conceptual representation. *Language and cognitive processes*. 2003. Vol. 18 (5/6). P. 505–512. <https://doi.org/10.1080/01690960344000161>
20. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford, Oxford University Press, 2005. 1780 p.
21. Jakendoff R. Representations and rules in language. The philosophy of Daniel Dennett. New York, Oxford Academic Publ., 2018. P. 95–130. <https://doi.org/10.1093/oso/9780199367511.003.0007>
22. Leshinskaya A., Caramazza A. For a cognitive neuroscience of concepts: Moving beyond the grounding issue. *Psychonomic Bulletin and Review*. 2016. Vol. 23 (4). P. 991–1001. doi: 10.3758/s13423-015-0870-z.
23. Longman Dictionary of Contemporary English Online. URL: <https://www.ldoceonline.com/> (Accessed 15 September 2023).
24. Mai Y., Jocuns A. A Critical Discourse Analysis of News Reports on Covid-19 from The New York Times and China Daily. *Manusya: Journal of Humanities*. 2023. Vol. 26 (1). P. 1–28. <https://doi.org/10.1163/26659077-26010004>
25. Merriam-Webster: America's Most Trusted Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (Accessed 11 September 2023).
26. Oxford English Dictionary Online. URL: <https://www.oed.com/?tl=true> (Accessed 10 September 2023).
27. Parthemore J. On the Essentially Dynamic Nature of Concepts: Constant if incremental motion in conceptual spaces. Conceptual Spaces: Elaborations and Applications. Cham, Springer Publ., 2019. P. 83–102. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.23194.34244>
28. Rubing G., Sandaran S. C. A Critical Discourse Analysis of News Discourse on in The Times. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 2023. Vol. 13 (1). P. 968–984. <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBS/v13-i1/16241>
29. Sari D. R. Discourse Analysis on Headline News. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2019. Vol. 377. P. 267–270. URL: <https://www.atlantis-pess.com/article/125925935.pdf> (Accessed 15 November 2023).
30. Skowronek B. The linguistic image of the world. *The magazine of the Polish Academy of science*. 2022. Vol. 4 (76). P. 18–20. <https://doi.org/10.24425/academiaPAS.2022.144673>
31. Tarique M., Shaheen L. War Journalism Where There's No War: Critical Discourse Analysis of Russo-Ukraine Conflict in Pakistani Elite National Press Athens *Journal of Mass Media and Communications*. 2023. Issue 9. P. 1–19. <https://doi.org/10.30958/ajmmc.X-Y-Z>.

32. The Britannica dictionary. URL: <https://www.britannica.com/dictionary> (Accessed 8 September 2023).
33. The Guardian website. URL: <https://www.theguardian.com/world/ukraine> (Accessed August 2023).
34. The New York Times website. URL: <https://www.nytimes.com/section/world/europe> (Accessed August 2023).
35. The United Nations Organization Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. URL: <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes> (Accessed 10 November 2023).
36. Van Dijk T. A. Discourse Analysis: Its Development and Application to the Structure of News. *Journal of Communication*, 1983. Vol. 33 (2). P. 20–43. URL: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/41998372/Discourse_20Analysis (Accessed 5 November 2023).
37. Van Dijk T. A. News as discourse. New Jersey, 1988. 200 p. URL: <https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/06/Teun-A.-van-Dijk-1988-News-As-Discourse.pdf>
38. Xiaofan Yu, Haicui Zh. A Critical Discourse Analysis of Different News Reports on the Same Event: Illustrated with Examples from China Daily and The Guardian. *Open Journal of Social Sciences*. 2022. Vol. 10 (11). P. 348–363. <https://doi.org/10.4236/jss.2022.1011023>.

УДК 371.3:376.1

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.5>**Аліна ДУШКЕВИЧ**

аспірантка кафедри англійської мови,

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, dushkevych.alina@chnu.edu.ua

ORCID: 0000-0001-7838-9616

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ФАХОВОЇ МОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Інклюзивну освіту слід відносити до особливої системи освітніх послуг, основною метою якої є забезпечення рівних можливостей доступу для отримання освіти кожної особи, незалежно від особливих можливостей, психофізичного розвитку та індивідуальних потреб. Мета цього дослідження полягає у здійсненні систематизації та аналізу понятійно-категоріального апарату фахової мови інклюзивної освіти. Дослідження проводилося на основі використання загальнонаукових та спеціальних методів, які застосовуються в сучасній науці, а також метод описового аналізу з оглядом наукової літератури. Виокремлено та проаналізовано міжнародне та вітчизняне законодавства, яке визначає основні принципи, завдання, права та обов'язки суб'єктів освітнього процесу, зобов'язання щодо забезпечення інклюзивної освіти для дітей та молоді з особливими освітніми потребами. Аргументовано, що сьогодні відбувається активний процес узгодження та адаптації національного законодавства з міжнародним щодо забезпечення всіх умов для організації успішної інклюзивної освіти. Перспективами подальшого дослідження в сфері фахової мови інклюзивної освіти є знання та розуміння понятійно-категоріального апарату фахової мови інклюзивної освіти, що є ключовими для ефективної організації навчального процесу та створення сприятливого середовища для всіх учнів, що в свою чергу сприяє забезпеченню рівних можливостей у навчанні та формуванню інклюзивного суспільства. Автором, на основі аналізу міжнародних конвенцій, вітчизняного законодавства та наукової літератури виокремлено основоположні терміни інклюзивної освіти та здійснено концептуальний аналіз їх змісту. Аргументовано необхідність систематизації термінів фахової мови інклюзивної освіти та розроблення спеціалізованих словників. Це дослідження надає вагомий внесок у розвиток фахової мови інклюзивної освіти, сприяючи підвищенню ефективності та якості освітніх послуг для всіх учасників навчального процесу. Виявлення ключових термінів та їх систематизація дозволяють створити єдину платформу для професійної комунікації. Це, своєю чергою, сприяє більшій узгодженості дій та розумінню між усіма учасниками освітнього процесу. Застосування однозначних термінів також полегшує розробку та впровадження освітніх програм, що відповідають потребам усіх учнів. Таким чином, дослідження закладає підґрунтя для подальших наукових та практичних розробок у сфері інклюзивної освіти. Використання стандартизованих термінів сприяє укріпленню правового поля та забезпеченню рівних можливостей для всіх дітей, незалежно від їхніх освітніх потреб.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, терміни, фахова мова.

Alina Dushkevych. CONCEPTUAL AND CATEGORICAL APPARATUS OF PROFESSIONAL LANGUAGE OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE

Inclusive education should be considered a special system of educational services, the main goal of which is to ensure equal access to education for every person, regardless of special abilities, psychophysical development and individual needs. The purpose of this study is to systematize and analyze the conceptual and categorical apparatus of the professional language of inclusive education. The research was conducted on the basis of the use of general scientific and special methods that are used in modern science, as well as the method of descriptive analysis with a review of scientific literature. The international and domestic legislation, which defines the main principles, tasks, rights and obligations of the subjects of the educational process, obligations to ensure inclusive education for children and youth with special educational needs, has been singled out and analyzed. It is argued that today there is an active process of coordination and adaptation of national and international legislation to ensure all conditions for the organization of successful inclusive education. The prospects for further research in the field of the professional language of inclusive education are knowledge and understanding of the conceptual and categorical apparatus of the professional language of inclusive education, which are key to the effective organization of the educational process and the creation of a favorable environment for all students, which in turn contributes to ensuring equal opportunities in education and training inclusive society. Based on the analysis of international conventions, domestic legislation and scientific literature, the author identified the fundamental terms of inclusive education and carried out a conceptual analysis of their content. The need to systematize the terms of the professional language of inclusive education and develop specialized dictionaries is argued. This study makes a significant contribution to the development of the professional language of inclusive education, contributing to the improvement of the efficiency and quality of educational services for all participants of the educational process. Identification of key terms and their systematization allow you to create a single platform for professional communication. This, in turn, contributes to greater consistency of actions and understanding between all participants in the educational process. The use of unambiguous terms also facilitates the development and implementation of educational programs that meet the needs of all students. Thus, the study lays the groundwork for further scientific and practical developments in the field of inclusive education. The use

of standardized terms helps strengthen the legal field and ensure equal opportunities for all children, regardless of their educational needs.

Key words: *inclusion, inclusive education, terms, professional language.*

Актуальність проблеми. Сьогодні освітні трансформаційні процеси інтегрують велику частину реформ, які спрямовані на реалізацію інклюзивної освіти. Обраний українською державою напрям щодо створення гідних умов навчання дітей з ООП є кроком до впровадження європейських принципів та стандартів життя. Інклюзивна освіта є однією з основних напрямів реформування системи освіти в багатьох європейських країнах, мета такого навчання направлена на реалізацію прав на освіту осіб з ООП.

На сьогодні, основоположним документом у сфері розвитку інклюзивної освіти в Україні є концепція «Нової української школи», яка містить положення щодо реформування освіти до 2029 року. Так один із принципів цієї стратегії визначено дитиноцентризм. Нова школа повинна враховувати права, здібності та потреби дитини. Для учнів з особливими потребами створюються всі умови для навчання спільно з однолітками, запроваджено індивідуальні програми розвитку, організовано лікування, включаючи корекційні заходи [2, с. 73].

При цьому, незважаючи на постійний розвиток цінностей і цілей інклюзивної освіти, зокрема і в ході вивчення іноземних мов, слід констатувати той факт, що спроби її повної інтеграції в освітній процес до тепер залишаються незавершеними. Крім того, на сьогодні відсутні однозначності у трактуванні визначальних категорій, зокрема «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання», «учні з особливими потребами», «інклюзивний клас» тощо. Зокрема, з метою розуміння проблем, пов'язаних із адаптацією в освітній процес інклюзивної освіти, слід дослідити основні терміни фахової мови інклюзивної освіти, які становлять її фундамент. Тлумачення цих понять в подальшому повинні становити єдиний словник термінів, що є підтвердженням інноваційності досліджуваної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку та впровадження інклюзивної освіти у сучасне освітнє середовище присвячені праці такі вітчизняних вчених: Н. Андрійчук [1], Бугайчук [4], Г. Васильєва [5], Е. Данілавічюте [6], А. Колупасової [9], І. Малишевської [13]. Стосовно специфіки навчання фахової мови в межах інклюзивної освіти, окремі напрацювання містяться в роботах О. Казачінер [7], І. Камініна [8], Н. Мігай, Т. Камишова [14], С. Чиж

[23], Н. Щерби [25] та інших. Вказані праці становлять безумовно є теоретичним підґрунтям та становлять основу для проведення нашого наукового дослідження. При цьому, зважаючи на обмежену кількість досліджень, що стосуються понятійно-категоріального апарату фахової мови інклюзивної освіти, зокрема щодо їх законодавчого закріплення та лексикографічного відображення, на сьогодні виникає нагальна потреба у їх вивченні та формулюванні.

Мета наукової статті полягає у здійсненні систематизації та аналізу понятійно-категоріального апарату фахової мови інклюзивної освіти.

Матеріали та методи. Методологія наукової статті обрана з урахуванням мети та завдань, об'єкта та предмета дослідження. З метою розкриття основних питань автором було використано загальнонаукові та спеціальні методи, які застосовуються в сучасній науці. За допомогою формально-логічних методів (індукції та дедукції, аналізу та синтезу, доведення та спростування, узагальнення тощо) було систематизовано наукові погляди щодо визначення основних термінів фахової мови інклюзивної освіти. Історико-правовий метод дав можливість розкрити зміст таких основних понять «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання», «учні з особливими освітніми потребами», «особливі потреби», висвітлити розвиток наукових поглядів на окремі проблеми їх розвитку та становлення. Аксіоматичний метод сприяв у побудові чіткої і послідовної системи понять, яка базується на визначених і незаперечних основах, виведення нових термінів і понять на основі існуючих аксіом і логічних зв'язків. Системно-структурний метод використовувався для систематизації отриманих результатів та формулювання основних висновків наукового дослідження.

Наукова новизна полягає в здійсненні ґрунтовного аналізу та систематизації понятійно-категоріального апарату фахової мови інклюзивної освіти, що відображають сучасні підходи та практики інклюзивного навчання.

Виклад основного матеріалу. Інклюзивну освіту слід розглядати як комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісного навчання шляхом організації діяльності в освітніх установах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей.

Визначення оптимальних шляхів і засобів впровадження інклюзивного навчання базується на основі відповідного нормативно-правового, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення [6, с. 124].

Крім того, важливим є нормативне закріплення понятійно-категоріального апарату фахової мови інклюзивної освіти, зміст якого складають терміни, що відображають основні концепції, принципи, методи та процеси, пов'язані з забезпеченням рівного доступу до освіти для всіх учнів, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби. Цей апарат є основою для теоретичного і практичного розвитку інклюзивної освіти в Україні.

Нормативно-правове забезпечення фахової мови інклюзивної освіти складається із міжнародного та вітчизняного законодавства, яке визначає основні принципи, завдання, права та обов'язки суб'єктів освітнього процесу, зобов'язання щодо забезпечення інклюзивної освіти для дітей та молоді з особливими освітніми потребами, в тому числі і з обмеженими можливостями, основними з яких є:

1) міжнародні конвенції та договори:

– Конвенція ООН про права дитини (1989) – містить норму, про те, що діти з інвалідністю мають право на особливу допомогу і підтримку для забезпечення їх повної участі у житті суспільства (ст. 23) [10];

– Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006) – наголошує на праві осіб з інвалідністю на освіту без дискримінації і на основі рівних можливостей. Конвенція закликає держави-учасниці забезпечувати інклюзивну освіту на всіх рівнях (ст. 24) [11];

– Саламанкська декларація та Рамкова програма дій з питань освіти для осіб з особливими потребами (1994) – підкреслює важливість інклюзивної освіти і закликає уряди забезпечувати доступ до загальноосвітніх шкіл для всіх дітей [18].

– Дакарська декларація «Освіта для всіх: задоволення наших спільних зобов'язань» (2000) – містить зобов'язання держав-учасниць забезпечити якісну базову освіту для всіх, включаючи дітей з особливими освітніми потребами;

– Цілі сталого розвитку ООН (2015) – передбачає забезпечення інклюзивної та справедливої якісної освіти і сприяння можливостям навчання протягом усього життя для всіх (ціль 4) [22].

2) національні нормативно-правові акти:

– Конституція України – встановлює право кожного на освіту, та обов'язок держави забезпечувати доступність і безоплатність

дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам (ст. 53) [12].

– Закон України «Про освіту» (2017), який визначає права дітей з особливими освітніми потребами на освіту [16];

– Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020), що регулює організацію інклюзивного навчання у школах [17].

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти» (2021), яка встановлює правила та вимоги щодо інклюзивного навчання [15].

Крім того, важливим для розуміння інклюзії в освіті є інструмент моніторингу «Індекс інклюзії», який був розроблений у 2006 році британськими вченими Мелом Ейнскоу та Тоні Бутом за участю групи британських педагогів, батьків, працівників управлінь освіти, учених і представників громадських організацій людей з інвалідністю. Сьогодні «Індекс інклюзії» перекладений на 34 мови і використовується у 15 країнах світу. У 2011 році «Індекс інклюзії» був перекладений на українську мову і після його апробації був схвалений для використання в дошкільних, загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладах України Науково-методичною комісією з професійної педагогіки, психології та змісту професійно-технічної освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України [4, с. 5].

Основоположними термінами інклюзивної освіти, на нашу думку, слід вважати: інтеграцію (integration), інклюзію (inclusion), мейнстримінг (mainstreaming). Крім того, донедавна використовувався також термін «сегрегація», який є протилежний за значенням, до перших двох, розглядався як різновид дискримінації, при якому відбувається відокремлення тих соціальних груп, які вирізняються від абсолютного загалу за різними ознаками. Така політика, як свідчать наукові розвідки Н. Софій, Ю. Найди, А. Колупаєвої була характерна для радянських часів. В даному випадку йдеться про дітей з особливими освітніми потребами, яких виховували в спеціальних закладах освіти, які були відокремлені від суспільного життя і являли собою закриті заклади-інтернати [19, с. 87]. На сьогодні такий метод навчання дітей з осо-

бливими освітніми потребами є абсолютно неприйнятним та може застосовуватись в країнах із тоталітарними чи авторитарними режимами.

Термін «інклюзія» отримав розповсюдження у науковому обігу, суспільній та освітній практиці з прийняттям 20 грудня 1993 р. 48-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН Стандартних правил забезпечення рівних можливостей для інвалідів. Дану дефініцію використовують для опису соціального середовища максимально адаптованого до людей з особливими потребами. Загальне визначення цього поняття звучить так: «Інклюзія – процес збільшення ступеню участі усіх (насамперед тих, що мають труднощі у фізичному розвитку) громадян у житті соціуму» [21].

В науковій літературі поняття «інклюзивна освіта» (від франц. *inclusive* – той, що включає в себе, лат. *include* – заключаю, включаю) є відносно новим напрямом спеціальної педагогіки, спрямованим на вирішення проблем освіти дітей з обмеженими можливостями [26, с. 55]. При цьому, багато науковців отождожують поняття інтеграція та інклюзія, які хоч і є подібними за значенням, проте різняться за змістом.

Так з точки зору соціології, інтеграція дитини в регулярний освітній простір означає підготовку самої дитини до життя і роботи в колективі, з іншого боку інклюзія передбачає пристосування суспільства, шкіл та їх загальної освітньої філософії до співіснування і співпраці з дітьми з особливими потребами [3, с. 4]. Звідси випливає, що інтеграція передбачає виключно адаптацію навколишнього фізичного середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Тобто це – забезпечення доступності приміщень навчальних закладів, розташуванні таких дітей в класах, часто з деякими адаптаціями або спеціальними послугами.

Поряд із «інтегрованою освітою», Стандартні правила передбачають, що, можливо «у випадках, коли система загальної шкільної освіти все ще не відповідає усім потребам інвалідів, можна передбачити спеціальне навчання, яке поступово готуватиме їх до повноцінного навчання в умовах закладу загальної середньої освіти. Якість такого навчання повинна відповідати тим же стандартам і цілям, що і навчання в системі загальної середньої освіти. Держави повинні прагнути до поступової інтеграції спеціальних навчальних закладів в систему загальної освіти» [21].

Таким чином, інклюзія передбачає більш комплексний та глибокий підхід, який вклю-

чає не лише адаптацію зовнішнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами, але й повне, зокрема соціалізоване їх включення у всі аспекти навчального процесу.

Щодо визначення поняття «осіб з особливими освітніми потребами», то одним з найперших термінів, який з'явився в англійській мові у середині XIII століття для опису людини з вадами було поняття «*cripple*». Пізніше вказне поняття трансформувалось, та з'явилися інші відповідники, такі як «*invalid*» (1630), «*disabled*» (1630), «*valetudinarian*» (1703), «*handicapped*» (1915). З розвитком у світі демократії і популяризації прав та свобод громадян, з'являється тенденція замінити слова, які вказують на безпосередні фізичні недоліки людини (тим самим зосереджуючи увагу на її фізичних проблемах) на описові фрази, в яких акцент робиться на особистості, а не на фізичних вадах: «*challenged person*» (людина з обмеженими можливостями) (1985), «*person with disabilities*» (людина з фізичними недоліками) (з початку XX ст.) [1, с. 5]. Слід зазначити, що останні два англійські відповідники вважаються найбільш толерантними на сьогодні і використовуються в засобах масової інформації і сучасній науковій літературі.

Першим ж міжнародним документом, який чітко визначив термін «особа з особливими освітніми потребами» та закріпив принцип інклюзивної освіти була Саламанкська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб із особливими потребами, прийнята в Іспанії 7–10 червня 1994 р. Принципи і наміри регламентовані декларацією, формують майбутній розвиток ефективної освіти і всіх її компонентів. Згідно з Саламанською декларацією та Рамками дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами термін «особливі освітні потреби» стосується усіх таких дітей та молоді, потреби яких залежать від різних видів особливих освітніх потреб або труднощів, пов'язаних з навчанням [18].

Натомість найбільш поширене визначенням «особливих потреб», міститься в Міжнародній класифікації стандартів освіти (International Standard Classification of Education): «Особливі навчальні потреби мають особи, навчання яких вимагає додаткових ресурсів. Додатковими ресурсами, при цьому, можуть бути: персонал (для надання допомоги в процесі навчання); матеріали (різні засоби навчання, в тому числі допоміжні і корекційні); фінансові (бюджетні асигнування для отримання додаткових спеціальних послуг)» [27, с. 45].

В Законі України «Про освіту» особа з особливими освітніми потребами визначається як особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту [16].

При цьому, слід наголосити, що поняття «особа з особливими освітніми потребами» позначає не лише категорію осіб, які мають певні психофізіологічні відхилення. Для прикладу Н. Софій визначає «осіб з особливими освітніми потребами» як таких, які мають порушення фізичного чи психічного розвитку, у тому числі особи з інвалідністю або інші особи, які потребують додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою розвитку, навчання, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі у житті суспільства» [20, с. 8]. Такими чином, до цієї категорії осіб слід відносити також обдарованих осіб, осіб які не мають жодних відхилень, проте потребують особливого підходу до навчання тощо.

Також аналізуючи норми вітчизняного законодавства, слід зазначити, що на сьогодні в Україні відбувається активне впровадження та розвиток можливостей для навчання осіб з особливими освітніми потребами. Зокрема ст. 1 Закону України «Про освіту» містить нормативне визначення поняття «інклюзивне навчання», як системи освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників (п. 12) [16].

В науковій літературі поняття «інклюзивне навчання» зводиться до спеціально організованого та керованого навчального процесу взаємодії учителя та учнів у загальноосвітньому навчальному закладі, у результаті якого відбувається задоволення індивідуальних освітніх потреб усіх учнів, засвоєння знань, умінь та навичок [24, с. 123]. Таким чином, інклюзивне навчання слід розуміти як систему освіти, що забезпечує рівний доступ до навчання для всіх дітей, незалежно від їх фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних, мовних або інших особливостей, з метою створення таких умов, за яких усі учні, включаючи дітей з особливими освітніми потребами, можуть навчатися разом в одному навчальному середовищі та брати активну участь у навчальному процесі.

Також п. 13 ст. 1 Закону визначає інклюзивне освітнє середовище як сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей [16].

Натомість І. Малишевська пропонує його розуміння як певну технологію інклюзивного навчання, спрямовану на досягнення кінцевого результату – успішну соціалізацію дітей і молоді з особливими освітніми потребами. За її твердженням, інклюзивне освітнє середовище ґрунтується на принципах інклюзії, враховує об'єктивні та суб'єктивні чинники ефективного розвитку особистості в межах відкритої соціально-педагогічної системи, спрямоване на досягнення чіткої мети, реалізованої змістом інклюзивного навчання дітей та молоді з ООП [13, с. 22].

На нашу думку, поняття «інклюзивне освітнє середовище» включає в себе декілька категорій: доступність (адаптація освітніх класів, розроблення спеціальної навчальної, методичної та іншої літератури ((шрифт Брайля, аудіокниги, переклад жестовою мовою, тощо)); адаптація (розробка індивідуальних навчальних планів, які враховують особливості та потреби кожного учня, використання диференційованого навчання); залучення спеціалістів (логопедів, психологів, дефектологів, асистентів учителя); соціальна інтеграція (створення умов для соціалізації учнів з особливими освітніми потребами); партнерські відносини (формування культури толерантного ставлення).

Так, розглянуті нами в ході проведення дослідження терміни інклюзивної освіти становлять собою основу для подальшого формування понятійно-категоріального апарату фахової мови інклюзивної освіти в Україні. Зокрема слід констатувати той факт, що термінологія інклюзивної освіти, зокрема англomовної включає в себе як власні галузеві терміносистеми так і терміни, запозичені з інших наук. Як слушно стверджують окремі науковці, до її складу входять: власні фахові терміни, що виникли саме в межах сфери інклюзивної освіти (наприклад, *tutoring support, inclusive schooling*); базові терміни, які є запозиченими з термінології, що становить фундамент цієї галузі знання (терміни спеціальної педагогіки – *special education teacher, sign language, early intervention strategies*); терміни із суміжних галузей (педагогіки – *teacher training, child-centered philology, pre-teaching specialized vocabulary*, медицини – *disablement, impairment, hard of hearing, physical and mental disabilities*, психології – *child-centered psychology, development psychology*); загальнонаукові терміни, що мають однакове значення в різних галузях знання, але їхнє значення уточнюється та набуває додаткових конотацій у конкретній галузі (*American sign language, individual*

education program (IEP Team), education for all-together) [14, с. 10].

Зазначене в свою чергу зумовлює необхідність здійснення комплексного аналізу такої термінології, здійснення його систематизації із подальшим відображенням в єдиному термінологічному словнику фахової мови інклюзивної освіти.

Висновки. Таким чином, аналіз міжнародних та національних актів в сфері інклюзивної освіти свідчить про те, що сьогодні відбувається активний процес узгодження та адаптації національного законодавства з міжнародним щодо забезпечення всіх умов для організації успішної інклюзивної освіти. Перспективами подальшого розвитку інклюзивної освіти, зокрема в процесі вивчення фахової мови є знання та розуміння поня-

тійно-категоріального апарату фахової мови інклюзивної освіти, що є ключовими для ефективної організації навчального процесу та створення сприятливого середовища для всіх учнів, та в свою чергу сприяє забезпеченню рівних можливостей у навчанні та формуванню інклюзивного суспільства.

При цьому, окрім законодавчого закріплення основоположних термінів інклюзивної освіти, вважаємо, що одним із найважливіших джерел термінів фахової мови інклюзивної освіти є спеціалізовані словники, важливість розроблення яких зумовлена потребою відобразити зміни, які відбуваються у сфері освіти внаслідок запровадження нових реформ, що в свою чергу потребує проведення подальших комплексних наукових досліджень.

Література:

1. Андрійчук Н. М. Інклюзивна освіта в сучасній гуманітарній науці: понятійно-категоріальний апарат. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2016. Вип. 26. С. 3–7.
2. Антошак О. Інклюзивна освіта: шляхи від теорії до практики. Директор школи. 2019. № 9–10. С. 72–78.
3. Бойко В. О. (2012). Інклюзивна освіта: до питання визначення поняття та особливостей її реалізації. Психолого-педагогічні науки. № 4, С. 1–4.
4. Бугайчук А. Інклюзивна освіта в Україні: крок за кроком. Директор школи. Шкільний світ. 2019. № 3. С. 4–13.
5. Васильєва Г.І. Формування методичної компетентності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти в умовах інклюзивного середовища. Дис...канд...педагог...наук. Київ. 2021. 253 с.
6. Данілавичюте Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 287с.
7. Казачінер О. С. Використання методу ігротерапії у навчанні іноземної мови. Молодий вчений. 2016. № 2. С. 276–280.
8. Каминін І. М. Впровадження принципів інклюзивної освіти в процес навчання англійської мови в школі. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/93>.
9. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реальні та перспективи: Монографія. К.: «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
10. Конвенція про права дитини. Редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року. Конвенцію ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
11. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Ратифікована Законом України № 1767-VI від 16.12.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.
12. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. С. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
13. Малишевська І. А. Інклюзивне освітнє середовище: генеза поняття. Особлива дитина: навчання і виховання, 2016. № 3. С. 19–26.
14. Мігай Н. Б., Камишова Т. М. Англomовна термінологія галузі інклюзивної освіти та її однойменні одиниці. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2021. № 48, том 2. С. 9–12. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.48-2.2>.
15. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти. Постанова Кабінету міністрів України від 15.09.2021 №957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>.
16. Про освіту. Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
17. Про повну загальну середню освіту. Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст. 226). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
18. Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими потребами Прийнята всесвітньою конференцією щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами:

доступ і якість 7–10 червня Саламанка, Іспанія 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#n12.

19. Софій Н. З., Найда Ю. М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Автори: Колупасєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. пр. Загалом ред. Даниленко Л.І., 2007. К.: 128 с.

20. Софій Н. З. Організаційно-педагогічні умови інтегрованого супроводу учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному навчальному закладі: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.03. К., 2017. С. 8.

21. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів: Резолюція 48/49 Генеральної Асамблеї ООН від 20.12. 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_306

22. Цілі сталого розвитку ООН (вересень 2015). [веб-сайт]. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/>.

23. Чиж С. Г. Інтерактивні шляхи реалізації комунікативного підходу до вивчення іноземної мови дітьми з особливими потребами. URL: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_75/part_3/32.pdf.

24. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: методичні рекомендації. Рівне: РДГУ, 2014. 74 с.

25. Щерба Н. С. Інклюзивне навчання іноземної мови старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату: особливі освітні потреби та адаптаційні заходи. Journal «ScienceRise: Pedagogical Education». 2018. № 4 (24). С. 20–24.

26. Corbett J. Include/exclude : Redefining the boundaries. International Journal of Inclusive Education. 1997. № 1. P. 55–64.

27. Verovckina Ja., Liubarets V. (2020). Journal of planning the work of an assistant teacher of educational institutions with an inclusive form of education. Київ: Міленіум. 90 p.

УДК 821.161.2-4:081Махно

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.6>**Ольга КАЗАНОВА**

кандидат філологічних наук, доцент, кафедра української літератури та компаративістики, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ORCID: 0009-0001-2012-5447

**«МІСЦЯ ПАМ'ЯТІ» У ЗБІРЦІ ВАСИЛЯ МАХНА
«КОТИЛАСЯ ТОРБА»**

Статтю присвячено концептуалізації понять «місце пам'яті» та «просторовий поворот» та їх реалізації у збірці есеїв Василя Махна «Котилася торба». Інтерес до цих понять зумовлений тим, що наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття відбулося посилення інтересу до моделі пам'яті через переосмислення та зміщення у людській свідомості кордонів минулого, теперішнього та майбутнього, що призвело до кризи часових понять. Мета статті – встановити взаємозв'язок літератури і пам'яті, проаналізувати функціонально-стилістичні особливості топосу у жанрі есею. Стаття репрезентує різні тенденції та напрями літературно-критичного осмислення цих понять. Перш за все, ідеться про наукові позиції О. Вещікової, О. Поліщук, С. Підпригорі, Г. Косаревої. Центральне питання, порушене у статті, – реалізація поняття «місце пам'яті» у контексті художнього світу твору та взаємозв'язок простору, рефлексії та «місця пам'яті». Відомо, що поняття «пам'яті», «часу» та «простору» неодноразово спричиняли трансформацію традиційних уявлень про рефлексію та хронотоп. У статті вперше доведено, що відбулась переакцентуація категорій від «загального» і «колективного» до «особистісного» та «індивідуального». Висновки. Таким чином, «місця пам'яті» в есеях Василя Махна постають сакралізованими, сповненими деталей, фрагментів та спогадів митця, що реконструюють загальну картину світу автора. Автор відтворює власні спогади не лише через наповнення простору минулим, теперішнім та через проєкцією майбутнього, але й через інтертекстуальні мотиви, що створюють ефект власної «причетності» для реципієнта через можливість привнести власний досвід у художній світ тексту. На матеріалі текстів збірки «Котилася торба» проаналізовано теоретичні засади понять «місця пам'яті» та «просторовий поворот». Серед текстів збірки предметно проаналізовано есеї «Котилася торба», «Vis-a-vis. Rynek Główny», «Луї Армстронг» тощо.

Ключові слова: есей, збірка, топос, «місця пам'яті», просторовий поворот, есеїстика, постмодерн, Василь Махно.

**Olga Kazanova. “PLACES OF MEMORY” IN VASYL MAKHNO’S COLLECTION
“HORN OF PLENTY”**

The article is devoted to the conceptualization of the concepts of “place of memory” and “spatial turn” and their implementation in Vasyl Makhno’s collection of essays “Horn of Plenty”. The interest in these concepts is due to the fact that in the late twentieth and early twenty-first centuries there was an increased interest in the model of memory due to the rethinking and shifting of the boundaries of the past, present, and future in human consciousness, which led to a crisis of temporal concepts. The purpose of the article is to establish the relationship between literature and memory, to analyze the functional and stylistic features of topos in the essay genre. The article represents various trends and directions of literary and critical comprehension of these concepts. First of all, we are talking about the scientific positions of O. Veshchikova, O. Polishchuk, S. Pidopryhora, and H. Kosareva. The central issue raised in the article is the realization of the concept of “place of memory” in the context of the artistic world of the work and the relationship between space, reflection, and “place of memory”. It is known that the concepts of “memory”, “time”, and “space” have repeatedly transformed traditional notions of reflection and chronotope. Scientific novelty. For the first time, it is proved that there has been a re-emphasis of categories from “general” and “collective” to “personal” and “individual”. Conclusions. Thus, the “places of memory” in Vasyl Makhno’s essays appear sacralized, full of details, fragments, and memories of the artist that reconstruct the author’s overall picture of the world. The author recreates his own memories not only by filling the space with the past, present, and projection of the future, but also through intertextual motifs that create the effect of his own “involvement” for the recipient through the possibility of bringing his own experience into the artistic world of the text. The theoretical foundations of the concepts of “places of memory” and “spatial turn” are analyzed on the basis of the texts in “Horn of Plenty”. Among the texts of the collection, the essays “Horn of Plenty”, “Vis-a-vis. Rynek Główny”, “Louis Armstrong”, etc.

Key words: essay, collection, topos, “places of memory”, spatial turn, essayism, postmodernism, Vasyl Makhno.

Постановка проблеми. Зацікавлення поняттям «культурні пам'яті» зумовлене культурною та науково-технічною революцією, що репрезентувалось у соціальних змінах нашого часу. Перш за все, ідеться про нерозривність сприймання, емоційно-вольового складника мислення й пам'яті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні дослідження цього явища зафіксовано у ХХ столітті у працях Ж. Піаже, Д. Нормана, Дж. Брунера. Зокрема, цікавим видається дослідження Я. Ассмана, який започаткував поняття «культурна пам'яті», що корелюється із поняттями «місця пам'яті»

П. Нора [1, с. 47]. Літературознавча концепція пам'яті є актуальною у сучасній гуманітаристиці, хоча має специфічне визначення та репрезентацію у літературі.

Мета статті – встановити взаємозв'язок літератури і пам'яті, проаналізувати функціонально-стилістичні особливості топосу у жанрі есею.

Виклад основного матеріалу досліджень. Так, О. Вещикова у праці «Асиметрія пам'яті і спогадів у художньому творі: наратологічний аспект» зауважує, що «довгий час не існувало специфічного визначення для репрезентації процесу запам'ятовування в художній літературі» [2, с. 47]. Однак, на думку дослідниці, цікавими є підходи Астріда Ерлла та Ансгара Нюннінга щодо вивчення взаємозв'язку літератури й пам'яті. Дослідники виокремлюють три підходи щодо цієї кореляції: перший підхід – «пам'ять літератури», ідеться про «діахронічний вимір художньої літератури, якому метафорично приписується» наявність пам'яті» [2, с. 47]. Передусім ідеться про інтертекстуальність, що ґрунтується на жанровій специфіці літератури, де жанр є «сховищем» пам'яті та тісно пов'язаний із репрезентацією очікувань реципієнта, індивідуальними спогадами та колективною пам'яттю.

Другий підхід репрезентує «мімезис пам'яті» [2, с. 47], що сприяє відтворенню процесів пам'яті через естетичні форми. А відтак третій підхід базується на понятті «колективна пам'ять», за якою дослідники з'ясовують, яка основна функція літературних текстів у пам'яті культури [див. : 2].

Наразі сучасне літературознавство зосереджує свою увагу не на пам'яті як основному об'єкті дослідження, а на пам'яті конкретної особистості, що реалізується в абстрактних континуумах, наприклад, «місцях пам'яті». Дослідниці О. Поліщук, С. Підопригора, Г. Косарева у монографії «Модель пам'яті в українській пост/модерністській літературі» зазначають: «Переосмислення минулого (себе в історії і власне історії) відбувається на рівні нашої пам'яті, яка у свою чергу є втіленням суб'єктивності. Такий людський чинник як суб'єктивний погляд на будь-яку історичну подію та її переосмислення породжує авторську уяву, яка у свою чергу є невід'ємним складником художнього твору» [9, с. 5].

Таким чином, відбувається своєрідна трансформація минулого, сучасного та майбутнього, де реалізовується можливість переосмислення та рефлексії, що також репрезентується на рівні тексту та художньої форми, адже відтворюється в алюзіях, переінакшеннях, фрагментарності та тяжінні до стилізації.

Також науковці зауважують, що література прагне удоступнити спогади, наративізувати їх, адже вони, безперечно, пов'язані з пам'яттю [9]. Отже, на думку О. Поліщук, С. Підопригори та Г. Косаревої, «найяскравіше» модель пам'яті репрезентована у літературній площині діаспорних письменників: «Це пов'язано з прагненням зберегти національну ідентичність у відірваному від Батьківщини контексті існування. Творчість письменників-емігрантів, містить у собі ідею рефлексуючого творчого суб'єкта, який у літературно-мистецьких формах уявляє, усвідомлює й вербалізує місце конкретних явищ у світоглядних системах модерну й постмодерну, бачить зумовлені еміграційми кризи ідентичності, здатен протиставити страхові відповідальність перед історією й пам'яттю своєю відповідь на питання «хто я?», що постало перед людиною модерної доби» [9, с. 11]. Так, відповідно, відбувається трансформація ідентичного коду, що взаємопов'язаний із культурно-історичною свідомістю та є репрезентантом моделі пам'яті. Варто розглянути репрезентацію категорії «літературної пам'яті» та «місць пам'яті» на прикладі творчого доробку письменника-космополіта Василя Махна.

Василь Махно – письменник, публіцист, перекладач, есеїст, літературознавець – член Національної спілки письменників України, учасник літературного гурту «Західний вітер», член міжнародного ПЕН-клубу, член Українського ПЕН. Митець є автором багатьох літературних збірок, серед яких варто назвати поетичні збірки «Схима», «38 віршів про Нью-Йорк», «Паперовий міст», «Поет, океан і риба», «Єрусалимські вірші», а також збірок есеїв «Околиці та пограниччя», «Уздовж океану на ровері», «Дім у Бейтінг Голлов», есеїстичної збірки-словника «3 голосних і приголосних».

Збірка Василя Махна «Котилася торба» – прозова книга письменника, котра складається з 19 есеїв, сповнених спогадів про життя та «осмислення окремих топосів світового культурного ландшафту» [6], що була видана у 2011 році.

Письменниця, есеїстка, дослідниця Ю. Ємець-Доброносова, досліджуючи творчість В. Махна, зазначає: «Характерною особливістю малої прози Махна є уважний погляд на момент тут-і-тепер, який дає змогу сприймати найвіддаленіше минуле як близьке. Усі тексти споріднює тема пам'яті, і вона почасти є умовою цілісності постатей і персонажів оповідань» [3]. Окрім звернення до категорії «пам'яті», автор вдається

до «інтелектуальної геопоетики», що реалізується в «місцях пам'яті»: *«Від ностальгійного Чорткова, химерного Тернополя чи брутального Кривого Рога до парадоксального Кракова. Фантасмагоричного Меделіна чи невичерпного у своїй множинності Нью-Йорка»* [3, с. 1]. Автор мандрує «місцями пам'яті», досліджуючи власні кордони та межі, особисті стосунки з містами та місцями, якими «котилась поетова "торба"» [3, с. 1].

Звернення до категорії «місця пам'яті» знаходимо у фундаментальній праці А. Ассман *«Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті»*, котра побачила світ у 2012 році. Авторка звертається до слів Цицерона про те, що «великою є сила пам'яті, пригаманна місцю» [1, с. 1], котра трансформує загальне розуміння про пам'ять та місце, що є основним для вибудовування спогадів, та про те, яким чином пам'ять належить місцю. Авторка зауважує, що *«навіть, коли місце не має іманентної пам'яті, воно все-таки має неабияке значення для конструювання просторів культурної пам'яті»* [1, с. 1], а відтак описуване місце має можливість локально укріпитись та втілювати в собі певні спогади, трансформувати їх у досвід та концентруватись у артефактах.

Продовжуючи розмірковування над категорією «місця пам'яті», дослідниця акцентує увагу на суттєвості сили явища та на можливості концентруватись на певному локусі: *«Говорячи про «пам'ять місця», використовують формулу, водночас зручну й неоднозначну. Такий вираз зручний, бо лишає без уточнення: йдеться або про genetivus objectivus, пам'ять про місце, або ж про genetivus subjectivus і, отже, про пам'ять, що локалізована в певному місці. І такий вираз неоднозначний, оскільки наводить на думку про те, що місце саме може бути суб'єктом, носієм спогадів, і часом, де це можливо, розширювати пам'ять так, що пам'ять місця значно виходить за межі людської пам'яті»* [1, с. 3].

На думку авторки, окреслене явище досі залишається нечітким та потребує подальшого дослідження саме через просторовий поворот, так званий «spatial turn», який привніс у розуміння даної категорії нові поняття та нові питання. Відтак, із просторовим поворотом відбулась трансформація розуміння подієвості, що не окреслюється певним простором та місцем, а піддається значній асиміляції з даними категоріями.

Окреслюючи категорії «місця» та «простору», авторка фокусується на диференціації цих понять: *«Простір є переважно предметом упорядкування й планування, дис-*

позитивна маса для діячів з наміром, якими можуть бути архітектори, містобудівники чи політики. Місця натомість характеризуються тим, що якісь дії в них уже відбулися, у них щось пережито, вистраждано й зроблено. Тут історія вже відбулася, залишивши по собі відмітини у формі слідів, реліктів, залишків, монументів, зарубок, рубців чи ран» [1, с. 3]. Отже, у місцях відбувається трансформація історій, котрі реконструюють у собі минуле, натомість простір репрезентує майбутнє.

Звертаючись до збірки *«Котилась торба»* Василя Махна, варто зазначити, що автор репрезентує власні спогади через «місця пам'яті», реконструюючи їх у містах, які постають своєрідними палімпсестами. У такій формі автор звертається до філософії життя. Осмислюючи це поняття у праці *«Історія української літератури: кінець XIX – поч. XXI ст.»* автор зазначає *«Дослідник Ю. Ковалів у праці «Історія української літератури кінець XIX – поч. XXI ст.», осмислюючи феномен створення перспектив «філософії життя», зазначає, що «соціум, а разом з ним і письменство, на межі XIX–XX ст. зіткнулися з динамічним комплексом філософських, епістемологічних, науково-технічних феноменів, які переорієнтували людство від логоцентричних моделей світу на екзистенційну перспективу «філософії життя», сформували новий тип свідомості»* [4, с. 11]. А відтак міста в есеях Василя Махна стають первісним філософським осмисленням і розумінням простору як об'єкту для накопичення спогадів, досвіду та історії.

Митець звертається до образу Чорткова в есеї *«Котилась торба»*, Тернополя в есеї *«Врубай свою музику гучніше, якщо можеш»*, Кракова в есеї *«Vis-a-vis. Rynek Główny»*, Нью-Йорка в есеї *«Lost in America: історія Юджина»*, однак кожне зі згаданих міст є носієм історичної тяглості, уособленням формування свідомості. «Місця пам'яті», опредмечені у цих містах, набувають своєї самобутності, наповнюються спогадами та рефлексією, такий простір, на думку дослідника Е. Левінаса, спонукає до відчуття свободи [10].

Так, в есеї *«Котилась торба»*, яким і названий збірка, автор описує топос Чорткова, сповнений для автора трансформацій та переживань із дитинства, що реалізуються у спогадах та деталях. Чортків стає для оповідача першим містом, яке митець побачив у своєму житті, а згодом прагнув до нього повернутись: *«Першим містом, котре я побачив у своєму житті, був Чортків, і набагато*

пізніше я дізнався, що там і народився, і ще пізніше, а якщо бути точним, то вже у Нью-Йорку, мені захотілося до Чорткова повернутися» [6, с. 10]. Місто для митця сповнене «місць пам'яті» та спогадів: «Це постійне повернення у містя, яким ти зобов'язаний і яким, зрештою, нічого не можеш дати, окрім своєї пам'яті про них, спокушає тебе перемішувати жанри та спогади, переписувати уривки речень в один якимось чином зв'язаний текст, наче прямувати однією вулицею міста, поминаючи бічні, іти в незнамому напрямку, що це той шлях» [6, с. 10]. Вулиці, будинки, інші споруди Чорткова стають для оповідача репрезентантами іманентної пам'яті, носіями деталей, що дають поштовх для авторської рефлексії: «Напевно, віддаль часу та відстань до містя, про яке писатиму свою історію, примушує мене вдивлятися у найменші деталі. Домислені мною, вони заповнюють цей міський пейзаж собою, своїми голосами» [6, с. 9]. Автор у подальшому розглядає ці деталі на фото, що, на думку дослідниць І. Нечиталюк та Н. Малютіної у монографії «Перформативні практики: досвід осмислення», є елементом ритуалу, що спонукає до рефлексії: «фотографування, яке завжди розглядалося як елемент ритуалу родинного життя, створює ілюзію володіння минулим, якого немає. У той же час це мистецтво допомагає людям оволодіти

тим простором, в якому вони почувають себе впевнено» [5, с. 33].

Звертаючись до образів Кракова та Нью-Йорка, автор іншим чином моделює простір, удаючись до його наповнення не цілком власними спогадами, але й інтертекстуальними мотивами: «Мрожек» та «Шимборська» із есею «Vis-a-vis. Rynek Główny», «Луї Армстронг» та «ABBA» з есею «Якщо ти не любиш Луї Армстронга». Такі деталі створюють відчуття «присутності» не лише автора у «місці пам'яті», але й читача, адже надають можливість реконструювати простір не тільки авторськими спогадами та інтенціями, а також і власним досвідом. Також до таких прийомів автор вдається не лише у збірці «Котилася торба», але й «Поет, океан і риба» [7] та «Уздовж океану на ровері» [8].

Висновки. Отже, варто зазначити, що «місця пам'яті» – це топоси, що акумулюють авторський досвід, дають можливість відтворити у тексті комплексне уявлення про наповненість простору та місць, що його реконструюють. У творчості Василя Махна це, перш за все, репрезентація неможливості забуття минулого, кореляція його з теперішнім, що безпосередньо утворюють проєкцію майбутнього. Це карбування важливих маркерів буття письменника, що дають новий поштовх процесам його самоідентифікації.

Література:

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті. Пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева та О. Юдіна, наук. ред. О. Юдіна. Київ : Ніка-Центр, 2012. С. 317–340.
2. Вещикова О. Асиметрія пам'яті і спогадів у художньому творі: наратологічний аспект. Синопис: текст, контекст, медіа. 2022. № 28(2). С. 46–53.
3. Смець-Доброносова Ю. Котилася торба <https://krytyka.com/ua/reviews/kotylasya-torba> (дата звернення : 14.06.2024).
4. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – поч. XXI ст.: підручник: у 10 т. Т. 1: У пошуках іманентного сенсу. Київ: ВЦ «Академія», 2013. 512 с.
5. Малютіна Н., Нечиталюк І. Преформативні практики: досвід осмислення: монографія; за наук. ред. Т. М. Шевченко. Одеса: Астропринт, 2021. 184 с.
6. Махно В. Котилася торба: проза. Київ: Критика, 2011. 368 с.
7. Махно В. Поет, океан і риба: вибрані вірші (1993–2018) / Передм. Т. І. Гундорової; худож.-офорслювач Е. О. Балула. Харків : Фоліо, 2019. 496 с.
8. Махно В. Уздовж океану на ровері. Київ: YakabooPublishing, 2020. 336 с.: іл.
9. Поліщук О., Підопригора С., Косарева Г. Модель пам'яті в українській пост/модерністській літературі: колективна монографія. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2019. 104 с.
10. Levinas E. Całość i nieskończoność. Esej o zewnętrznosci, tłum. E. Kowalska, Warszawa, 1998. URL: <https://krytyka.com/ua/reviews/sami-sobi-chuzhi/print> (дата звернення : 19.06.24)

УДК 811.112.2'373.421

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.7>**Ірина КАЗИМІР**

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, докторантка кафедри англійської мови, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ORCID: 0000-0002-0230-4281**КОНТЕКСТУАЛЬНО-СИНОНІМІЧНІ НОМІНАЦІЇ РЕФЕРЕНТА
В МЕДІАТЕКСТАХ СПОРТУ**

У сучасній англістиці спостерігається перехід від традиційного, денотативного, структурного підходів до інтерпретації парадигматичних зв'язків до прагматичного та психолінгвістичного, які роблять акцент на взаємозамінності у контексті та сполучуваності, зближенні значень у лексиконі носія мови відповідно. Спільним для обох підходів є акцентуація на контексті того, хто говорить і ситуації спілкування, а також розгляд асоціативного зв'язку. Антропоцентризм модерної англістики змушує нас звертатись до людського чинника у тих чи тих мас-медійних комунікативних контекстах. Газетний текст як одиниця комунікації з особливою семантикою має здатність впливати на читача за рахунок функціонування вербальних та невербальних складників. Когнітивно-дискурсивна парадигма активно вивчає мовленнєві явища, до яких відноситься категорія контекстуальної синонімії та семантика слова в аспекті його близькості чи тотожності крізь призму його емоційно-оцінної характеристики. Запропонована стаття покликана проаналізувати та встановити особливості функціонування номінації референта на матеріалі газетних статей спортивної тематики. Встановлено, що контекстуальна синонімія є вербально-ментальним дескриптором концептуальної картини світу під час всебічного опису денотата. На матеріалі статей якісно-масового спортивного спрямування виокремлюються засоби створення номінативного варіювання в тексті, а саме: прийоми номіналізації, прономіналізації, нумералізації, контрасту, пресуппозиції та використання класового позначення людей. Стилiстичними засобами створення номінативного варіювання є метафоризація, метафтонімізація, евфемізація, антонімізація та перифразові номінації. Медіаторами контекстуальної синонімії визначено, що категорія «AGE» є однією із визначальних дескрипторів у спорті.

Ключові слова: контекстуальні синоніми, концептуальна картина світу, референт, номінація, спортивний дискурс.

**Iryna Kazymir. CONTEXTUALLY SYNONYMOUS NOMINATIONS OF THE REFERENT
IN SPORTS MEDIA TEXTS**

It is worth noting the process of transition from traditional, denotative, structural approaches to the interpretation of paradigmatic connections to pragmatic and psycholinguistic ones, which emphasize interchangeability in the context and combinability, convergence of meanings in the lexicon of the native speaker, respectively. Common to both approaches is a focus on the context of the speaker and the communication situation, as well as consideration of associative connection, which is broader than semantic. We will be guided by these two approaches in this study. The anthropocentrism of modern English studies motivates us to turn to the human factor in certain mass media communicative contexts. Newspaper text as a unit of communication with special semantics has the ability to influence the reader due to the functioning of verbal and non-verbal components. The cognitive-discursive paradigm actively studies speech phenomena, which include the category of contextual synonymy and the semantics of a word in the aspect of its proximity or identity through the field of its emotional and evaluative characteristics. The proposed article is aimed at analyzing and establishing the peculiarities of the functioning of the referent nomination based on the material of newspaper articles on sports topics. It has been established that contextual synonymy is a verbal-mental descriptor of the conceptual picture of the world during the comprehensive description of the denotation. On the material of sports articles, the means of creating nominative variations in the text are highlighted, namely: techniques of nominalization, pronominalization, numeralization, contrast, presupposition, use of class designation of people. Stylistic means of creating nominative variation are metaphorization, metaphonymization, euphemization, antonymization, and periphrastic nominations. Within the category of contextual synonymy, the category of «AGE» is one of the defining descriptors in sport has been determined.

Key words: contextual synonyms, conceptual picture of the world, referent, nomination, sport discourse.

Синонімія є відображенням когнітивного процесу, який барвисто характеризує наше мислення. Довгий час синонімія в аспекті термінознавства вважалася явищем шкідливим і свідчила про невпорядкованість вузькоспеціальної лексики. Утім, на сьогодні будь-який дискурс є незамкненою системою, в якій відбувається постійний розвиток нових значень

чи понять, тому виникнення синонімії всередині цього процесу є неминучим. При розгляді синонімії з когнітивних позицій видається очевидним, що вживання двох і більше синонімів дозволяє схарактеризувати поняття чи явище з різних сторін та робить професійну комунікацію ефективнішою. Спорт на сьогодні є одним із затребуваних видів дозвілля,

рентабельним об'єктом для ЗМІ та потужним засобом об'єднання нації. Спортивна сфера активно розвивається і є однією із значущих областей людської діяльності, яка містить суспільно-політичні, фінансові та економічні аспекти. Через виникнення нових спортивних реалій у мові з'являються нові та емергентні слова, словосполучення, терміни та поняття [9; 11; 12].

Актуальність запропонованої розвідки полягає у тому, що ситуативність дискурсивного простору газетного тексту завжди є пріоритетним об'єктом дослідження таких інтегративних дисциплін як прагматистика, лінгвокультурологія, дискурсивна лінгвістика, соціолінгвістика та контекстна лінгвістика зокрема. Принагідно зазначимо, що достеменно невирішеним на сьогодні залишається лінгвістичний статус категорії контекстуальної синонімії в межах теорії номінації на матеріалі спортивної тематики. Дослідження виконується в межах когнітивної лінгвістики, дискурсології, лінгвістики тексту, теорії номінації та референції.

Мета статті – проаналізувати та встановити особливості функціонування номінації референта на матеріалі газетних статей спортивної тематики.

Методологія та методика дослідження. У статті використовуються **методи**: компонентного (семантичного) аналізу для визначення семного складу лексеми; контекстного для встановлення кореферентності виокремлених одиниць, виокремлення прагматичної інформації та кінцевого складу лексем; логічного аналізу – для встановлення змін у семантиці; дефініційного аналізу для визначення вихідного об'єму значення.

Виклад основного матеріалу.

Синонімія – це відношення, яке існує між зв'язаними морфемами, лексемами, лексичними одиницями, фразами, реченнями та пропозиціями. Таким чином, синонімію можна поділяти на лексичну та пропозиційну синонімію, або на лексичну, фразову та пропозиційну.

Вчені стверджують, що можна встановити шкалу синонімії, яка складається з абсолютної синонімії (*absolute synonymy*), когнітивної (*cognitive synonymy*) синонімії та близької синонімії (*near synonymy*) [10, с. 193–200].

Мовознавиця Мaja Stanojević зазначає те, що визначення когнітивної синонімії передбачає два можливі визначення. Заміна одного когнітивного синоніма іншим не повинна змінювати умови істинності речень, які їх містять. При цьому слід враховувати як

об'єктивні чинники, так і суб'єктивне ставлення, оскільки лексичне значення складається як з когнітивного, так і з асоціативного значення. Лінгвістка наголошує, що різні аспекти асоціативного значення надають дещо різного значення словам що можуть бути описані однаково (мати однакове описове значення).

Когнітивні синоніми відрізняються різними аспектами асоціативного значення, такими як експресивне значення, стилістичне значення, колокативне (асоціативне) значення тощо. У цьому відношенні, розглядаючи різні аргументи, когнітивні синоніми можуть диференціюватись на основі різних реєстрів, стилів чи діалектів, до яких вони належать, або через різні конотації, сполучення тощо [10, с. 193–200].

Синонімія забезпечує варіантність, різноманіття та експресивність мовлення. Це свідчить про те, що мовець по-різному ідентифікує предмет чи явище. Більшість синонімів співвідносяться за суміжними поняттями, оскільки основним їх функціональним призначенням є сприяння різнобарвному мовленню та створенню стилістичних відтінків. Якщо розглянути відношення до позначуваного поняття, то необхідно визнати, що лексичні варіанти, так і семантичні дублети або абсолютні синоніми співвідносяться з одним і тим самим поняттям. Відносні синоніми позначають близькі, але не тотожні поняття. З цього випливає, що варіанти слова:

- а) є позначеннями еквівалентних понять;
- б) мають значення, яке складається з однакової суми семантичних ознак;
- в) взаємозамінні в усіх повних оточеннях.

Як бачимо, абсолютні синоніми, володіючи першими двома характеристиками, не завжди здатні до взаємозаміни. Це можна прояснити з точки зору синтаксису. Абсолютна синонімія характеризується різною кількістю валентностей та різними можливостями сполучуваності із залежним словом. Вивчення явища синонімії має велику історію, але в теоретичному плані багато питань залишаються невирішеними. Як відомо, синонімія мовних засобів ґрунтується на співвідношенні плану змісту з планом вираження порівнюваних одиниць. План висловлювання і план змісту мови єдині, де окремі мовні рівні по-різному беруть участь у формуванні одиниць плану висловлювання [7].

Між планом вираження і планом змісту відзначається асиметричне ставлення, суть

якого зводиться до того, що план висловлювання прагне вмістити в себе якнайбільше різноманітного змісту, і тоді можемо говорити про мовну економію, а план змісту, навпаки, має тенденцію набути максимальної кількості форм для свого вираження, і тоді йдеться про певну «надлишковість» природної мови. Перша властивість викликає розвиток омонімічних та полісемічних слів, граматичних конструкцій та фонетичних форм.

Завдяки другій властивості формуються синонімічні ряди слів, граматичних конструкцій та фонетичних ознак. Завдяки цій властивості існує також варіативність конструкцій (однакове або подібне значення втілюється і в різних формах слів і конструкцій).

До корпусу контекстуальних синонімів належать слова або фразеологізми, які вступають у синонімічні відношення тільки (або переважно) у певних контекстуальних умовах [4, с. 18]. Так, контекстуальні синоніми відносяться до мовленнєвих явищ [1].

В основі виокремлення контекстуальної синонімії покладено семантичну (наявність хоча б однієї спільної семи) та функціональну спільність слів та сполучень, а також спільність контекстуального денотата (референта). Контекстуальна синонімія відрізняється від мовної тим, що спільна сема не фіксується у словнику, а виводиться під час аналізу [7, с. 28].

Таким чином, контекстуальна синонімія є мовленнєвим явищем, яке характеризується референтною ідентичністю, семантичною подібністю, єдністю функціонально-стилістичних показників та спільною прагматичною спрямованістю номінативних одиниць, які синонімізувалися в контексті.

В семантичному плані контекстуальні синоніми характеризуються незаданістю системою мови, номінативною факультативністю, невідтворюваністю поза контекстом і пантемпоральністю, тобто новизною, яка не залежить від часу [1, с. 7].

Виходячи з критеріїв виокремлення та визначення, можна відмітити такі проблеми визначення контекстуальних синонімів, як визначення обсягу спільного значення та встановлення спільності референта, відповідно, контексту, який є достатнім для однозначного встановлення синонімічності.

Контекстуальна синонімія характеризується асиметрією мовного знака та різносторонністю референта. Автори газетних статей намагаються найбільш точно та влучно вербально представити перед читачем усі смисли

того чи того поняття, явища чи особи з допомогою засобів вторинної номінації, звертаючись до контекстуальних синонімів.

Фактологічним матеріалом послуговували газетні тексти 2021–2024 рр. якісно-масової періодики («*THE TELEGRAPH*», «*THE GUARDIAN*», «*THE SUN*», «*MIRROR*», «*DAILY MAIL*»). На матеріалі статей спортивного спрямування наведемо класифікацію лексичних засобів створення номінативного варіювання референта. Наведемо приклади номінативного варіювання референта:

1. Номіналізація: *Ardie Savea, the New Zealand loose forward, was named World Rugby men's 15s player of the year on Sunday, despite ending up on the losing side in Saturday's Rugby World Cup final (THE GUARDIAN 29/20/2023).*

2. Проніміналізація (заміна номінальної назви на власну):

Delicious Orie has long been known as 'the next AJ' and will look to become Team GB's first Olympic super heavyweight gold medallist since Joshua when he heads across the Channel this summer (MIRROR 24/06/2024).

3. Нумералізація актуалізується заміною:

а) номінальної назви на кількісний займенник: (*many of us, we, footballers*):

Despite the evident impacts, many of us had not thought much about the climate crisis before diving into these conversations. As footballers, we're conditioned to focus on the next game, the next training session, often at the expense of broader world issues. Yet, as our discussions unfolded, a powerful shift began to take place. We started to see the potential for change not just in our personal lives but within our clubs and the wider football community (THE GUARDIAN 11/10/2024).

У наведеному прикладі контекстуальні синоніми: *we – footballers – football community* об'єднуються гіперо-гіпонімічним зв'язком.

б) номінальної назви на числівник (*hundreds of survivors, hundreds of women*):

«This settlement is the result of the bravery of hundreds of survivors who, despite legal obstacles, long odds and the best corporate legal talent money can buy, refused to be silent. The power of their story eventually won the day», John Manly, an attorney for the plaintiffs, said on Monday. The settlement will cover claims brought by hundreds of women (THE GUARDIAN 13/12/2021).

4. Класові та расові позначення людей:

The major stakeholders, most all of them are men and white men (THE GUARDIAN 16/08/2022);

Lionel Messi at 37: Cristiano Ronaldo rivalry, tearful Barcelona exit and World Cup triumph.

The curtain will soon come down on Lionel Messi's football career, but the Argentina star and Barcelona legend still has time to add more trophies to his cabinet. The veteran is part of Argentina's Copa America squad this summer, though, looking to add another continental title (MIRROR 24.06.2024);

На матеріалі масової газети «THE MIRROR», у статті «Meet the next gen of South Asian refs and coaches breaking through on the touchline» знаходимо номінативне варіювання на позначення расової приналежності (*people of colour, people of ethnic minority backgrounds, white background, Asian kid*):

«For example, someone higher up than me wanted me to help this other Asian kid reach the top, so they gave him to me to give him some guidance. You know when some say, 'People of colour have to work harder in life to get to where they are?', that's what I think I've had to do. Because of the hard work, I'm now equal. What else is it going to be [other than race]? I've been refereeing the same matches as anyone else». People from ethnic minority backgrounds still feel they have to work harder than those who come from a white background (MIRROR 19.11.2021).

У статті ставиться питання про долання бар'єрів у зв'язку з відсутністю південноазійських футболістів на полі.

Контекстуальні синоніми є потужними стилістичними засобами та прийомами для створення образності та оцінності з допомогою:

а) перифразових номінацій:

Liverpool's Mohamed Salah was the star of October, winning both player of the month and goal of the month (THE GUARDIAN 13.12.21);

Orie has long been known as 'the next AJ' and will look to become Team GB's first Olympic super heavyweight gold medallist since Joshua when he heads across the Channel this summer (MIRROR 24.06.24);

McCracken believes the mum-of-three will be stronger for her Tokyo experience, when she bowed out in the second round (MIRROR 24.06.24);

Lando Norris has become a regular thorn in Verstappen's side and really ought to have more than just the one win to show for it (MIRROR 24.06.24);

Colin Montgomerie has said expectation will have been "the killer" in Rory McIlroy's failure to win the US Open (MIRROR 24.06.24);

б) метафоризації:

These girls had spent their lives being taught that women were to exist in the shadows, on the periphery (THE GUARDIAN 10.06.2024);

«As we went out to play that game we knew that we had the whole country on our shoulders», says Kashia (THE GUARDIAN 17.06.2024);

в) метонімізація:

Seven steps to heaven: how England can reach the Rugby World Cup final (THE GUARDIAN 21.10.2023);

But the biggest drama was shared between the top two sides, Manchester City and Liverpool, as they both looked destined to choke. The title rivals entered the final day separated by just a point, with City knowing that a win over visitors Aston Villa would seal the crown (THE GUARDIAN 23.05.2021);

Norwich look almost doomed, Watford are struggling, while Everton and Burnley are in a dogfight – but who do Mirror Football's experts think will be playing their football in the Championship next season (MIRROR 01.04.2022);

India managed without Kohli when beating Australia on their own patch three and a half years ago but they could not have done it without Pant's audacity in pulling off a final-day chase at the Gabba, where no visiting side had won a Test since 1988 (THE GUARDIAN 19.06.2024);

Більшість номінацій команд в англійському футболі пов'язано з містом, в якому ця команда заснована або тренується: *Everton FC, Brighton FC, Norwich FC, Burnley FC, Manchester City FC, Liverpool FC*. Почасти до топоніму додається слово «city». У найменуванні команди з додаванням визначеного артикля «the» прослідковується прагнення підкреслити факт об'єднання, згоди, наявності єдиної мети та командного духу: *The England squad are like a family and love being together. They have more experience of big games (MIRROR 14.11.2022).*

г) евфемізації:

Lionel Messi has almost certainly his last chance to win a World Cup as a player. Lionel Messi will finally win the World Cup in his last dance on the world stage. Спостерігаємо процес контекстуального зближення значень лексем *chance – dance*, в результаті якої виникає потенційна сема 'позначення важливої гри', яка актуалізується у цьому контексті. Процес контекстуальної синонімізації лексем відбувається внаслідок семантичного відношення «перетину» із розширенням значення лексеми 'dance'.

д) метафтонімізації:

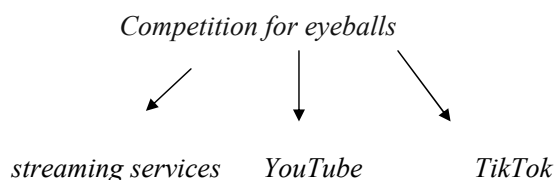
We have entered an era where World Cup tournaments feel like the equivalent of a four-hour director's cut: brilliant but flawed, with too many throwaway scenes before the thrilling denouement. У цьому контексті 'World Cup tournaments' синонімізується із метафтонімічною

конструкцією *‘a four-hour director’s cut’* яка первинно позначає версію кінофільму, відредаговану відповідно до побажань режисера і яка зазвичай містить сцени, вирізані з версії, створеної для загального розповсюдження. Область метафори дозволяє розширити значення фрази, а область метонімії слугує отриманню нових, емергентних значень, які потрібно вивести із метафори за моделлю ЦІЛЕ замість ЧАСТИНИ.

Унікаючи явище монотонності, контекстуальні синоніми спортивної тематики об’єднуються:

– гіперо-гіпонімічними відносинами:

Notably in a world where there is so much competition for eyeballs – from streaming services, YouTube, TikTok and more – and far fewer TV shows that we all tune in for, sport offers that rare thing: cultural touchstones and communal experiences.

If four points is enough to go through as one of the best performing third placed teams, they would face either Portugal or the winners of Group E, which would be one of Belgium, Romania, Slovakia and Ukraine. (MIRROR 25.06.2024).

Гіперонімом до наведеної групи КС є *Group E*, а гіпонімами відносно гіпероніма: *Belgium, Romania, Slovakia and Ukraine*. Гіпоніми між собою трактуються еквонімами.

– відносяться до однієї родової ієрархії: *group of players, immune*.

Створення номінативної варіативності референта в газетних онлайн-текстах досягається через представлення особи через опис одного чи кількох її актуальних ознак, а саме характеристика денотату за віком, посадою, місцем проживання:

Of course there still needs to be defensive rigour and tactical shape but, after 62 caps, the 31-year-old Slade sounds as if a weight has been lifted from his shoulders. “I mean, I’ve had a great career for England and been part of some really great squads. I’ve had some great experiences but, overall, there is probably a little bit of frustration in terms of how we have played sometimes, how I’ve played and how many opportunities I’ve had to get on the ball (THE GUARDIAN 12.06.2024).

The New Zealand head coach, Ian Foster, has insisted he “doesn’t care” who the All Blacks face

in next Saturday’s World Cup final after blitzing past Argentina to book a showdown with either England or South Africa (THE GUARDIAN 12.06.2023);

Ireland’s Andy Farrell was chosen as World Rugby coach of the year while Mark Tele’a, the All Blacks winger, won the award for breakthrough player of the year (THE GUARDIAN 29.10.2023);

The Brazilian left the pitch shaking his head, with the away supporters making their displeasure clearly heard (THE GUARDIAN 12.12.2021).

Прикметним для спортивного дискурсу є характеристика особи за віковою категорією, на відміну від медичного чи політичного дискурсів. Вік у спорті відіграє неабияке значення. Існують певні незмінні істини щодо продуктивності людського тіла в міру його старіння, зокрема, коли спортсмен досягає 40 років. Фізичний пік для більшості людей у більшості видів спорту припадає на вік від 25 до 35 років.

Протягом цього пікового періоду добре підготовлений спортсмен може створити найефективніше злиття м’язової сили, серцево-судинної системи, транспорту кисню, швидкості та часу реакції, а також розумових здібностей (включаючи здатність впоратися з конкурентним тиском). Усе це пов’язано з бажанням досягати успіху. Чимала кількість контекстуальних синонімів, які характеризують той чи той референт вербалізують важливість «віку» у категорії «спорт» і вказують на її домінування з-поміж інших дискурсів.

Одним із способів створення номінативної варіативності є досягання експресії у газетних текстах спортивної тематики через контраст у вигляді контекстуальних антонімів:

I would have wished we had more intensity, more physicality, more willingness to win the one-on-one duels.” And he was right. For all the fawning over United’s gegenpressing, Norwich under Dean Smith have improved immeasurably on that front. And they were at it again, Lukas Rupp and Billy Gilmour full of zip and energy (THE GUARDIAN 11.12.2021).

Тактика «gegenpressing» в перекладі на англійську означає «контрнапад». Найпростіше кажучи, гегенпресинг – це тактика, за якої команда, втративши м’яч, негайно намагається повернути м’яч, а не відступати, щоб перегрупуватися. Популяризована командами Юргена Клоппа «Боруссія Дортмунд» і «Ліверпуль», де основна ідея цієї тактики полягає в тому, щоби відхопити м’яч у суперника, протидіяти його контратаці, таким

чином, створюючи можливість забити м'яч миттєво.

Висновки з дослідження. Характеристикою спортивного дискурсу є спортивна ситуація, в рамках якої відбувається розгортання

процесу комунікації. Фактологічний матеріал свідчить про те, що категорія контекстуальної синонімії є вербально-ментальним дескриптором концептуальної картини не лише окремої лінгвокультури але й світу.

Література:

1. Басок В. А. Контекстуальна синонімія: семантико-стилістичний та прагматичний аспекти (на матеріалі іменників сучасної німецької мови): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2006. 20 с.
2. Бурковська О. Синонімія та варіантність у системі української термінології лісівництва. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2015. № 817. С. 47–54.
3. Козуб Л. С. Лінгвокультурологічний аспект дослідження спортивних повідомлень у друкованих засобах масової інформації. «Гуманітарний вісник» Черкаського державного технологічного університету. Серія: Іноземна філологія. 2008. С. 67–70.
4. Нечитайло О. І. Синоніми в лексикографії. Київ: Наукова думка, 1987. 132 с.
5. Семак Л. Семантико-стилістичний аспект контекстуальної синоніміки сучасної української жіночої прози. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 28, т. 3. С. 77–82.
6. Серебрянська І. М. Лексичне розмаїття газетних текстів: засіб реалізації авторської думки чи данина моді. 2014. URL: https://www.researchgate.net/publication/340815055_Leksicne_rozmaitta_gazetnih_tekstiv_zasib_realizacii_avtorskoj_dumki_ci_danina_modi
7. Суддя А. М. Функціонування контекстуальних синонімів-прикметників у німецькомовному художньому дискурсі: когнітивний та прагматистичний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2014. 20 с.
8. Chang Ch-Y., Clark S. Practical linguistic steganography using contextual synonym substitution and a novel vertex coding method // *Computational Linguistics* Vol. 40, № 2, 2014. P. 403–448. URL: http://cognet.mit.edu/journal/10.1162/coli_a_00176 (retrieved from 29.08.2023)
9. Lefever K. *New Media and Sport: International Legal Aspects*. Springer. 2012.
10. Maja Stanojević *Cognitive Synonymy*. FACTA UNIVERSITATIS Series: Linguistics and Literature Vol. 7, No 2, 2009, pp. 193–200
11. Müller T. *Football, language and linguistics*. Tübingen: Gunter Narr, 2007. P. 356–362.
12. Stead D. *Sport and the Media. Sport and Society: A Student Introduction*. 2nd Edition. SAGE Publications Ltd. 2008.

УДК 327.8:070(477)

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.8>**Ірина КОШМАН**

кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики та українознавчих студій
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, kosh18@snu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-7410-2208

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ ЛОКАЛЬНИХ МЕДІА)

Мета розвідки полягає в дослідженні особливостей протидії ворожим інформаційним впливам, що здійснюється локальним інтернет-ЗМІ, а також в тому, щоб окреслити специфіку інформаційних атак РФ на представників конкретної територіальної громади. Об'єкт дослідження – інформація, що розповсюджується в медіа, як реагування на ворожі інформаційні атаки. Предмет дослідження – виокремлення, визначення й аналіз наративів, що використовуються ворогом для моделювання паралельної реальності та спотворення світогляду й ціннісної картини світу членів локальної громади. В роботі використані методи аналізу та синтезу, вибірковий, описовий, порівняльний та семантичний методи. Матеріалом для дослідження слугували розслідування, що розміщені на сайті локального інтернет-видання «Гвара медіа» (Харківщина).

В роботі розглянуто поняття «інформаційна війна» (інформаційний вплив, інформаційний складник гібридної війни, інформаційно-психологічна операція) як суттєвий чинник гібридної війни. Зазначається, що інформаційна війна є формою здійснення протистояння в інформаційному просторі між різними ворогуючими акторами, яка має на меті завдати шкоду інформаційній сфері ворога й захистити власну інформаційну сферу. Інструментами інформаційної війни виступають фейки, дезінформація, пропаганда тощо. Важливим завданням сучасної медіаспільноти є системна протидія ворожим впливам, зокрема відслідковування фейкової або спотвореної інформації. Аналіз розслідувань, що оприлюднені в рубриці «Фактчек» локального інтернет-медіа «Гвара медіа» в січні–травні 2024 року, дозволив виділити перелік наративів, що просуває ворожа сторона. Виявлено, що найпоширенішими у зазначений період були наративи, що направлені, по-перше, на дискредитацію Збройних сил України та, по-друге, на дискредитацію місцевих органів влади.

Ключові слова: інформаційна війна, гібридна війна, локальні медіа, наратив, концепт.

Iryna Koshman. THE INFORMATIONAL COMPONENT OF THE HYBRID WAR (ON THE EXAMPLE OF LOCAL MEDIA)

The goal of research is to study the specifics of countering hostile informational influences carried out by local Internet media, as well as to outline the specifics of Russian informational attacks on representatives of a specific territorial community. The object of the study is information disseminated in the media as a response to hostile information attacks. The subject of the study is the identification, definition and analysis of narratives used by the enemy to simulate a parallel reality and distort the worldview and value picture of the world of members of the local community. The work uses methods of analysis and synthesis, selective, descriptive, comparative and semantic methods. Investigations posted on the website of the local online publication «Гвара медіа» (Kharkiv region) served as the material for the research.

The paper examines the concept of «information war» (information influence, information component of hybrid war, information-psychological operation) as an essential factor of hybrid war. It is noted that an information war is a form of confrontation in the information space between various warring actors, which aims to harm the enemy's information sphere and protect one's own information sphere. Fakes, disinformation, propaganda, etc. are tools of information warfare. An important task of the modern media community is the systematic counteraction to hostile influences, in particular, the monitoring of fake or distorted information. The analysis of the investigations published in «Фактчек» section of the local Internet media «Гвара медіа» in January–May 2024 made it possible to highlight a list of narratives promoted by the enemy side. It was revealed that the most common narratives in the specified period were aimed, firstly, at discrediting the Armed Forces of Ukraine and, secondly, at discrediting local authorities.

Key words: information war, hybrid war, local media, narrative, concept.

Постановка проблеми. Г. М. Яворська, О. І. Іжак зазначають, що для розуміння специфіки гібридної війни принципово є «ідея функціонального перетворення на зброю традиційно невійськових засобів силового впливу та об'єднання їх на цій підставі з власне військовими методами» [13, с. 27–28]. На думку Є. Магди, такий стан речей обумов-

люється розвитком сучасної науки: «наукові досягнення та технології дозволяють вести війну в найрізноманітніших формах та без її оголошення чи навіть дотримання її легітимних стандартів» [6, с. 138]. В. Горбулін виділяє три великі групи ключових компонентів, що співвідносяться із заходами в рамках гібридних воєн: традиційні військові засоби, квазі-

мілітарна діяльність і операції немілітарного впливу. В складі останньої групи виокремлюється інформаційна складова [2]. Тобто гібридні війни ведуться на багатьох різноманітних напрямках: воєнному, політичному, економічному, соціальному, гуманітарному, інформаційному тощо. Але, за Є. Магдою, запорукою успіху в гібридній війні є відповідний інформаційний супровід [6, с. 140].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти проблеми інформаційних війн (інформаційних складників гібридної війни, інформаційно-психологічних операцій, інформаційних впливів тощо) досліджуються в роботах В. П. Горбуліна, Д. В. Дубова, В. О. Жадька, О. В. Курбана, В. Лизанчука, Є. В. Магди, Г. Г. Почепцова тощо.

Я. Й. Малик визначає інформаційну війну як «форму ведення інформаційного протистояння між різними суб'єктами (державами, неурядовими, економічними та іншими структурами), яка передбачає проведення комплексу з нанесення шкоди інформаційній сфері конкуруючої сторони і захисту власної інформаційної сфери» [7, с. 45]. В. П. Горбулін, О. Г. Додонов, Д. В. Ланде відмічають, що важливими властивостями інформаційних операцій (інформаційних атак) є визначеність об'єктів впливу й планування, яке ґрунтується на досить точній інформації про об'єкти впливу [3, с. 19]. С. О. Князев пише, що завданням інформаційних воєн є підрив світогляду населення, руйнуванні інфраструктури держави, підрив авторитету керівництва держави, тобто мова йде про цілеспрямоване керування противником [5, с. 79]. Г. М. Яворська, О. І. Іжак вбачають специфіку інформаційних воєн у інтенсивності та широті охоплення аудиторії, що набула глобального масштабу; систематичному й комплексному застосуванні медійних та новомедійних засобів і створенні нового дискурсу війни, спрямованого на руйнування існуючих і формування нових інтерпретаційних та смислових механізмів сприйняття дійсності [13, с. 44]. А. В. Баровська та В. В. Циганов звертають увагу на те, що складниками воєнного протистояння в сучасних війнах є дезінформація, пропаганда, фейки, вербальне озброєння та роззброєння, лінгвістична агресія та лінгвістичний збиток, інформаційне гетто, мова ворожнечі тощо [1, с. 456]. Н. Карпчук і Б. Юськів підкреслюють, що «специфічними характеристиками російської гібридної війни є використання за будь-якої нагоди традиційних і сучасних медіаінструментів, щоб створювати наративи, які б відповідали інтенціям,

цілям, інтересам ініціатора впливу; щоб формувати кілька варіантів “реальності”, заплутати аудиторію, примусити постійно сумніватися і, як наслідок, бути неспроможною відділити факти від фейків» [4, с. 82].

В умовах гібридної війни протидія агресивним інформативним нападам є завданням надзвичайної важливості для медіаспільноти. Стратегії такої протидії повинні бути відповідними інструментам інформаційних воєн – різноманітними, різноскладовими, різнотерміновими й різновимірними: створення власного формату конструктивного міфодизайну всередині України; продукування власних атак на інформаційний простір ворога; створення правдивої рамки / фрейму інтерпретації історичних, політичних подій, експертних думок; розроблення ефективної моделі культурно-інформаційної протидії тощо [9, с. 52].

На тактичному рівні надзвичайну важливість має системне, послідовне відслідковування інформації, що поширює ворог, і її аргументоване означення (як фейкової, маніпулятивної або спотвореної). Така послідовна робота сприяє руйнуванню намірів ворога будувати паралельну реальність. На думку Б. О. Парахонського, створення паралельної реальності «як поєднання елементів справжньої дійсності та уявної» є специфічною ознакою гібридної війни [11, с. 57].

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в визначенні особливостей протидії локальним медіа ворожим інформаційним впливам; а також в тому, щоб окреслити специфіку інформаційних атак рф на конкретну територіальну громаду.

Матеріалом для дослідження послуговували тексти локального інтернет-видання «Гвара медіа», що оприлюднені на сайті медіа за січень–травень 2024 року.

Виклад основного матеріалу. Локальне інтернет-видання «Гвара медіа» (<https://gwaramedia.com/>) позиціонує себе як велике регіональне ЗМІ про Харківщину. Медіа є членом міжнародної мережі фактчекерів IFCN, й одне із завдань, зазначених у Маніфесті, вбачає в забезпеченні права людини на перевірену інформацію [8]. Інтернет-виданням створено чат-бот «Перевірка», за допомогою якого аудиторія може верифікувати інформацію. На 27.06.2024 кількість користувачів чат-боту склала 54657, було перевірено 94683 запитів і 14662 повідомлень було визначено як фейк [12].

В рубриці «Фактчек» регулярно оприлюднюються результати перевірки повідомлень щодо Харківщини, що з'являються на росій-

ських ресурсах. За січень–травень 2024 року в цій рубриці було опубліковано 41 розслідування: 32 з них визначені як фейки, 8 – як маніпуляція, 1 – як «бракує доказів».

Композиція всіх матеріалів є усталеною, складається з 3 частин: «Що сталося?», «Аналіз» та «Висновок». Джерелами для розслідувань у 31 випадку є безпосередньо повідомлення з російських ресурсів (головним чином, з Telegram каналів), у 10 випадках ініціаторами розслідування були користувачі чат-боту «Перевірка».

О. В. Новакова пише про те, що сучасне інформаційне суспільство прагне креативних і витончених інформаційних форм. Одним із різновидів таких форм є наративи – «історії та оповідання, які у формі живої розгорнутої та багатопланової розповіді просувають потрібні цінності, цілі та ідеали» [10, с. 20]. На думку О. В. Новаковою, саме такі складні, креативні форми використовує рф в інформаційній агресії проти України [10]. Більше того, ця інформаційна форма завдяки своїй «ємності» характеризується надзвичайною частотністю.

За означений термін російськими пропагандистськими ресурсами просувалися наративи, що націлені:

1) на дискредитацію Збройних сил України: *Масове захворювання на вірусну пневмонію на Харківщині* (16.01.2024); *ІІЗ ОБР ТРо готує пенсіонерів до оборони Харкова* (27.02.2024); *Бійці спецпідрозділу Kraken розстріляли жителів села Петропавлівка за відмову вітатися гаслом «Слава Україні»* (27.02.2024); *У Харкові ЗСУ змусили другокласника віддати їм гроші* (28.02.2024); *В Україні на Масницю підпалили військовослужбовця з Харкова* (24.03.2024); *На Харківщині військовослужбовці ЗСУ побили жінку з інвалідністю* (13.04.2024); *Через пригнічений стан військових на Харківщині підрозділи ЗСУ посилюються психологами з поліції та ДСНС* (19.04.2024); *Бійці спецпідрозділу «Kraken» підпалили церкву у Вовчанську* (21.04.2024); *Військовий у Харкові вбив коханку через проросійські погляди* (28.04.2024); *В Харкові дітей вчать вести бойові дії в міській забудові* (23.05.2024); *На Харківщині військовий 92 бригади пограбував пивний магазин* (27.05.2024); *На Харківщині тренують підрозділ жінок, щоб направити у Вовчанськ* (31.05.2024);

2) на дискредитацію місцевих органів влади: *Влада Харківщини скорочує кількість дитячих садків* (17.01.2024); *Голова Харківської обласної ради придбала собі годинник за 155 тисяч гривень за держко-*

шти (27.02.2024); *Влада Харкова готується до окупації міста російськими військами* (7.03.2024); *Міський голова Ігор Терехов зберхав, про відновлення роботи тролейбусів після блекауту* (31.03.2024); *Ветерани Харкова виступили із заявою зняти Ігоря Терехова з посади міського голови* (25.04.2024); *Влада Харкова вивозить документацію з міста* (13.05.2024); *Дружина голови Харківської ОВА Синегубова має елітну нерухомість у Дубаї* (20.05.2024); *Синегубов виїхав з Харкова та перебуває у Полтаві* (26.05.2024); *Синегубов пропонує знизити мобілізаційний вік до 17 років* (30.05.2024);

3) на дискредитацію мобілізації: *На Харківщині нагородили жінок, які викрили своїх чоловіків-ухилянтів* (31.03.2024); *У Харкові розширюють мережу військкоматів* (4.04.2024); *У Харківському національному економічному університеті готуються до мобілізації студентів* (30.04.2024); *У Харківському національному педагогічному університеті студентів «зганяють» на зустріч з ТЦК* (12.05.2024); *Харківський ТЦК та СП розкидає листівки з закликом приводити друзів* (26.05.2024); *У Харкові «працівники ТЦК» викрали людину* (28.05.2024); *У Харкові одразу після випускного юнакам вручають повістки* (31.05.2024);

4) на формування думки про активність антиукраїнського спротиву: *СБУ затримали партизанів РФ, які труїли українських військових горілкою* (11.02.2024); *Отруїв 20 українських військових: на Харківщині затримали партизана* (18.03.2024); *На Харківщині місцеві жителі спалювали місце вишанування військовослужбовців 93 ОМБр* (16.04.2023); *У Харкові зловмисники намагалися зняти прапор з найбільшого флагштока* (20.04.2024); *У Харкові почалося «сафари»: місцеві жителі намагаються знищити будівлю ТЦК* (31.05.2024);

5) на виправдання дій військових рф: *Армія рф завдала удару по підприємству Кріотехніка у Харкові, де знаходилася військова техніка* (31.03.2024); *У зруйнованій армією рф харківській типографії збирали безпілотники* (29.05.2024); *У зруйнованому росіянами гіпермаркеті «Епіцентр» у Харкові базувалися військові* (31.05.2024);

6) на затвердження думки про військову перевагу рф: *У Харкові армія РФ вбила понад 60 найманців з Франції* (19.02.2024); *Британські букмекери приймають ставки на наступне захоплене Росією українське місто* (21.02.2024); *«Масова» евакуація з Харкова до Львова у лютому 2024 року* (29.02.2024);

7) на паплюження України й українського: *Українська народна казка «Червона шапочка»* (24.03.2024);

8) на дискредитацію Православної церкви України: *У Циркунах настоятель Свято-Миколаївського храму ПЦУ привласнив гроші, що були зібрані на реставрацію* (15.05.2024).

Вочевидь, що кожен із виявлених наративів є носієм певних тез. Наприклад, наратив «місцева влада Харкова», що просувається медіаресурсами рф, базується на твердженнях «місцева влада діє всупереч інтересів громадян», «влада корумпована», «місцеві чиновники залишають місто, прагнучі безпеки для себе», «громада проти місцевої влади», «влада прагне розкошів», «місцева влада зосереджена на власних проблемах» тощо. Пропагандистський наратив «Збройні сили України» ґрунтується на тезах «ЗСУ проти звичайних людей, звичайні люди проти ЗСУ», «до складу ЗСУ долучають дітей, жінок, пенсіонерів», «ЗСУ коять злочини проти цивільного населення», «ЗСУ знущаються з тих, хто не може себе захистити», «ЗСУ діють поза законом» тощо.

Таким чином, результати розслідувань локального медіа «Гвара медіа» свідчать про надзвичайну активність російських інформаційних ресурсів у намаганні побудувати певну уявну реальність й нав'язати її харківській спільноті, посіяти сумніви в думки громадян й породити відчуття невизначеності, невпевненості й розпачу.

Також у матеріалах російських ресурсів прослідковується послідовне нама-

гання закріплювати певні сенси в важливих для пропаганди рф концептах. В концепті «церква» робиться акцент на сенсах 'українська православна церква', 'справжня церква', 'гоніння', 'напад націоналістів', 'одна церква в місті', 'навмисне спалення', 'розпач віруючих' (*Бійці спецпідрозділу «Kraken» підпалили церкву у Вовчанську*). В концепті «росія» активуються сенси 'любов до росії', 'страждання через любов до росії', 'знущення націоналістів', 'небезпека для життя для налаштованих проросійські', 'загроза від мешканців Львова', 'бандерівці проти росії' (*Бійці спецпідрозділу Kraken розстріляли жителів села Петропавлівка за відмову вітатися гаслом «Слава Україні»; В Україні на Масницю підпалили військовослужбовця з Харкова; Військовий у Харкові вбив коханку через проросійські погляди*).

Висновки. Таким чином, аналіз фактчекінгових розслідувань, що проводяться локальним інтернет-виданням «Гвара медіа», свідчить про послідовну секторизацію інформаційної складової гібридної війни. Інформаційні впливи ворог здійснює на чітко окреслену цільову локальну аудиторію, використовуючи й спотворюючи будь-яку місцеву інформацію, або просто конструюючи її згідно зі своїми цілями. Навіть загальні пропагандистські тренди (мобілізація або ЗСУ) подаються з опорою на місцеву специфіку. Тому послідовна робота локальних медіа по перевірці на достовірність інформації, що з'являється в інформаційному просторі, є нагальною й необхідною.

Література:

1. Баровська А. В., Циганов В. В. Світ перед викликами глобальної російської пропаганди. *Світова гібридна війна: український фронт*: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. С. 456–460.
2. Горбулін В. Гібридна війна: все тільки починається... *Дзеркало тижня*. 2016. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/gibridna-viyna-vse-tilki-pochinayetsya-.html> (дата звернення: 27.06.2024).
3. Горбулін В. П., Додонов О. Г., Ланде Д. В. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія. Київ: Інтертехнологія, 2009. 164 с.
4. Карпчук Н., Юськів Б. Інформаційні приводи й інформаційний супровід гібридної війни Російської Федерації проти України. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2022. Т. 45. С. 71–85.
5. Князев С. О. Сучасні тенденції ведення інформаційних війн. *Гібридна війна: сутність, виклики та загрози*: зб. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). Київ: НА СБУ, 2021. С. 78–80.
6. Магда Є. В. Виклики гібридної війни: інформаційний вимір. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 5. С. 138–142.
7. Малик Я. Й. Інформаційна війна і Україна. *Демократичне врядування*. 2015. Вип. 15. С. 45–49.
8. Маніфест. *Гвара медіа*. URL: <https://gwaramedia.com/pro-gwara-media/> (дата звернення: 27.06.2024).
9. Ніколаєнко Н. Інформаційний фронт російсько-української гібридної війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2022. № 1(12). С. 45–54.
10. Новакова О. В. Пропагандистські наративи як зброя російської федерації в гібридній війні проти України. *Гібридна війна: сутність, виклики та загрози*: зб. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). Київ: НА СБУ, 2021. С. 20–23.
11. Парохонський Б. О. Гібридна реальність і світовий порядок. *Світова гібридна війна: український фронт*: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. С. 55–78.

12. «Перевірка» – бот, який виявляє фейкові новини. *Гвара медіа*. URL: <https://gwaramedia.com/per-evirka-razom-smozhemo/> (дата звернення: 27.06.2024).
13. Яворська Г. М., Їжак О. І. Феномен гібридної війни. *Світова гібридна війна: український фронт*: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. С. 15–54.

UDC 81'42.133.1

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.9>**Viktoriia KULYKOVA**

Candidat ès lettres, maître de conférences, maître de conférences du département de théorie, pratique et traduction de la langue française, Université technique nationale de l'Ukraine «Institut polytechnique de Kyiv Igor Sikorsky», koul.kiev@ukr.net

ORCID: 0000-0002-4155-6262**Iuliia REIZINA**

Professeur du département de théorie, pratique et traduction de la langue française, Université technique nationale de l'Ukraine «Institut polytechnique de Kyiv Igor Sikorsky», j_reizina@yahoo.com

ORCID: 0009-0008-5270-9982

POTENTIEL PRAGMATIQUE DE LA COMPOSANTE LEXICALE DES BLOGS CULINAIRES FRANCOPHONES

L'article traite de la problématique des blogs francophones en tant que phénomène moderne de la communication sur Internet. En particulier, à travers le prisme de l'approche communicative et pragmatique, l'article révèle les caractéristiques linguistiques et structurelles des blogs culinaires, définit leurs particularités lexicales et sémantiques.

Il a été constaté que la communication sur Internet, qui permet un échange d'informations instantané, contribue à la formation de nouveaux genres et hypergenres dans l'espace virtuel. En particulier, le blog culinaire en tant qu'hypergenre de la communication sur Internet reflète l'évolution de la communication dans l'environnement gastronomique et va au-delà de la publication de recettes. Le blog culinaire en tant que phénomène se définit non seulement par le transfert de connaissances théoriques sur la gastronomie, mais aussi par la création d'une communauté pour discuter d'idées et d'expériences dans ce domaine. Le potentiel pragmatique d'un blog culinaire est déterminé par sa structure, qui comporte trois composantes principales: visuelle (images, vidéos, illustrations), textuelle (caractérisée par la brièveté et la concision) et communicative (retour d'informations par le biais de commentaires).

L'étude des caractéristiques lexicales et sémantiques d'un blog de cuisine francophone nous a permis d'établir que les auteurs et les lecteurs du blog utilisent diverses unités lexicales pour créer un certain effet pragmatique, qui sont inhérentes au style de discours sur Internet, à savoir divers types d'abréviations, des emprunts anglais, des néologismes, un vocabulaire évaluatif stylistiquement coloré, des interjections pour exprimer des émotions positives ou négatives à propos du goût d'un plat ou de la recette dans son ensemble. Ce vocabulaire permet de communiquer naturellement, de créer des relations étroites et amicales avec les lecteurs existants et d'attirer de nouveaux adeptes. Ainsi, grâce à l'utilisation créative du langage et des images, les blogs représentent des sujets culinaires dans l'environnement numérique, élargissant ainsi la plate-forme de communication.

Mots-clés: communication Internet, blog culinaire, caractéristiques lexicales et sémantiques, vocabulaire évaluatif, pragmatique.

Вікторія Куликова, Юлія Рейзіна. ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛЕКСИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ФРАНЦУЗЬКОМОВНИХ КУЛІНАРНИХ БЛОГІВ

У статті порушується проблема французькомовного блогу як сучасного явища Інтернет-комунікації. Зокрема крізь призму комунікативно-прагматичного підходу виявляються лінгвоструктурні особливості кулінарних блогів, визначаються їх лексико-семантичні особливості.

Було встановлено, що Інтернет-комунікація, яка надає можливість миттєвого обміну інформацією, сприяє формуванню нових жанрів та гіпержанрів у віртуальному просторі. Зокрема, кулінарний блог як гіпержанр Інтернет-комунікації, відображає еволюцію спілкування у гастрономічному середовищі та виходить за межі публікації власне рецептів. Кулінарне блогерство як явище визначається не лише передачею теоретичних знань з гастрономії, а й створенням спільноти для обговорення ідей і досвіду у цій сфері. Прагматичний потенціал кулінарного блогу обумовлюється його структурою, яка має три основні складові: візуальну (зображення, відео, ілюстрації), текстову (характеризується лаконічністю і стислістю) та комунікаційну (зворотний зв'язок через коментарі).

Дослідження лексико-семантичних особливостей французькомовного кулінарного блогу дозволило нам встановити, що автори та читачі блогів задля створення певного прагматичного ефекту послуговуються різноманітними лексичними одиницями, які притаманні стилю мовлення у мережі Інтернет, а саме різними видами аббревіацій, запозиченнями, здебільшого з англійської мови, неологізмами, стилістично забарвленою оцінною лексикою, вигуками для вираження позитивних або негативних емоцій від смаку страви або від рецепту в цілому. Така лексика дозволяє спілкуватися невимушено, створюючи тісні та дружні стосунки з існуючими читачами і приваблюючи нових фоловерів. Таким чином, завдяки творчому використанню мови та візуальних образів блоги репрезентують кулінарну тематику в цифровому середовищі, розширюючи комунікативну платформу.

Ключові слова: Інтернет-комунікація, кулінарний блог, лексико-семантичні особливості, оцінна лексика,

прагматика.

Viktoriia Kulykova, Iuliia Reizina. THE PRAGMATIC POTENTIAL OF THE LEXICAL COMPONENT OF FRENCH-LANGUAGE CULINARY BLOGS

The article deals with the problem of French-language blogs as a modern phenomenon of Internet communication. In particular, through the prism of the communicative-pragmatic approach, the linguistic and structural features of culinary blogs are revealed, their lexical and semantic features are determined.

It has been found that Internet communication, which provides an opportunity for instant information exchange, contributes to the formation of new genres and hypergenres in the virtual space. In particular, the culinary blog as a hypergenre of Internet communication reflects the evolution of communication in the gastronomic environment and goes beyond the publication of recipes. Culinary blogging as a phenomenon is defined not only by the transfer of theoretical knowledge on gastronomy, but also by the creation of a community for discussing ideas and experiences in this area. The pragmatic potential of a culinary blog is determined by its structure, which has three main components: visual (images, videos, illustrations), textual (characterised by brevity and conciseness) and communicative (feedback through comments).

The study of the lexical and semantic features of a French-language culinary blog allowed us to establish that blog authors and readers use various lexical units to create a certain pragmatic effect, that are inherent in the style of speech on the Internet, namely various types of abbreviations, borrowings, mostly from English language, neologisms, stylistically coloured evaluative vocabulary, interjections to express positive or negative emotions about the taste of a dish or the recipe as a whole. Such vocabulary allows you to communicate naturally, creating close and friendly relationships with existing readers and attracting new followers. Thus, through the creative use of language and visuals, blogs represent culinary topics in the digital environment, expanding the communication platform.

Key words: Internet communication, culinary blog, lexical and semantic features, evaluative vocabulary, pragmatics.

Exposé du problème. Nous vivons aujourd'hui à l'ère numérique, où les activités sociales, économiques et politiques dépendent des technologies de l'information et de la communication. Ce sont les technologies de l'information qui sont devenues partie intégrante de notre vie, qui ont ouvert de nouvelles possibilités d'études, de travail et de loisirs, qui ont fourni un accès rapide et facile à une grande quantité d'informations, qui ont contribué à l'émergence de modes de communication modernes, qui ont facilité le travail et la vie des gens, etc. En particulier, les hypergenres en ligne deviennent de plus en plus populaires, tels que les blogs sur une variété de sujets, allant du monde du sport à des centres d'intérêt plus restreints. Parmi les autres sujets bien connus des journaux Internet, une attention particulière est accordée à la cuisine, car elle joue un rôle important dans la culture, l'histoire et la vie quotidienne de la société [7].

Les blogs culinaires francophones gagnent en popularité auprès des internautes, car la recherche de recettes et l'apprentissage des tendances culinaires sont pratiques et rapides, et la composante multimédia rend ce processus plus efficace que l'utilisation d'éditions imprimées de livres de cuisine.

Analyse des études récentes. L'étude de la communication sur Internet, et en particulier du blog, a été réalisée par des chercheurs tels que Y.G. Gron, V.V. Dudnik, O.O. Zhygalina, G.T. Kryzhanivska, L.A. Cherednyk, J. Cadeddu, I. Garrido-Marquez, M. Kauffer, Y. Keromnes, F. Mangiapane, M. Paldacci. Les questions linguo-culturologiques et discursives ont été abordées dans les travaux de I.V. Ishchenko,

Y.M. Polovynchak, N. Castro-Ramirez, A. Catellani, J. Dsena, F. Hache-Bissette, A. Parizot, D. Saillard, B. Verdier, A. Wiater et d'autres. Malgré le grand intérêt des chercheurs pour cette problématique, il est actuellement pertinent d'étudier les caractéristiques linguistiques des blogs gastronomiques en français à travers le prisme d'une approche communicative et pragmatique.

Énoncé des objectifs. L'objectif de l'étude est d'examiner les textes des blogs culinaires francophones en identifiant leurs caractéristiques lexicales et sémantiques dans l'aspect pragmatique. Pour atteindre l'objectif, il faut résoudre les tâches suivantes: définir les concepts de la communication sur Internet et des blogs en général, et des blogs culinaires en particulier; identifier les caractéristiques lexicales et sémantiques des blogs culinaires francophones et leur potentiel pragmatique.

Exposé de la partie principale de la recherche. Aujourd'hui, le processus de communication a subi une transformation significative, passant de l'utilisation de formes établies à des réseaux virtuels. La communication par Internet, qui est utilisée à grande échelle, facilite l'échange rapide d'informations et ouvre des possibilités pour la formation de nouveaux types d'interaction. Au fur et à mesure que le nombre d'utilisateurs d'Internet augmente, de nouveaux genres et hypergenres d'échange d'informations apparaissent, déterminés par les caractéristiques des médias [2, p. 77]. Paldacci M. note que les blogs sont maintenus sous forme électronique pour être publiés sur l'internet et se distinguent par le fait qu'ils contiennent une série de messages ou d'entrées dans un ordre chronologique auquel

tout le monde peut accéder. Les publications contiennent à la fois des textes et du matériel multimédia (photographies, enregistrements audio, vidéos, etc.), ainsi que des hyperliens vers d'autres ressources [11, p. 75]. Dans la plupart des cas, un blog est créé par un blogueur pour diffuser du contenu sous la forme d'articles accompagnés d'une image ou d'une vidéo qui peuvent être discutés par les lecteurs du blog ou d'autres utilisateurs dans la section des commentaires.

Selon L.B. Shumova, le rôle d'un blog est de créer une communauté informative, d'exercer la liberté d'expression et simplement de communiquer et de discuter des idées avec les gens [4, p. 247]. Il ne fait aucun doute que l'interaction et la communication avec d'autres participants concernant les concepts et les points de vue présentés au sein d'un groupe particulier constituent la fonction centrale d'un blog.

Selon l'étude de Y. Gron [1, p. 51], la spécificité de cet hypergenre s'explique par la présence des trois aspects suivants : le caractère de réseau, la nature dialogique et la communication de type journal. Le blog s'apparente à un journal intime physique, mais la principale différence réside dans sa forme : virtuelle et interactive.

En raison de la diffusion active d'Internet, un nouveau style de communication est en train de se former, qui combine des éléments de la langue orale et écrite, et utilise donc une variété de moyens linguistiques. En particulier, les blogs et les commentaires utilisent un langage grossier, des barbarismes, de l'argot, des abréviations, des emprunts et des émoticônes, et violent parfois les règles d'orthographe etc.

Étant donné que le sujet d'un blog dépend des préférences de son auteur, il existe de nombreux domaines d'intérêt différents, tels que les voyages, le sport, la psychologie, la mode, etc. y compris la cuisine. Selon Madelon V., les fans, en créant un espace d'information distinct, échangent des recettes, partagent leurs propres conseils, réfléchissent à leur vision de la cuisine et aux valeurs qui découlent de cette activité [8, p. 37]. Le thème de la nutrition et des méthodes de cuisson joue un rôle particulier dans l'espace informatique, car ces informations non seulement enrichissent les connaissances des utilisateurs, mais sont également utilisées régulièrement dans la pratique [12]. Ainsi, la satisfaction d'un besoin biologique devient un véritable art, voire une science, qui consiste à sélectionner des ingrédients, des outils et une séquence d'actions pour finalement créer un plat au goût unique.

Un blog culinaire peut être considéré, d'une part, comme une alternative au livre de cuisine et, d'autre part, comme une nouvelle façon de

communiquer avec d'autres personnes intéressées par ce sujet afin d'en apprendre davantage sur le monde gastronomique et d'élargir leurs compétences. Selon Clémentine Hugol-Gential, la communication gastronomique, culinaire et alimentaire connaît un renouveau et trouve de nouveaux canaux médiatiques grâce aux réseaux sociaux numériques [6, p. 6].

La structure d'un blog gastronomique est presque identique à celle d'un blog d'autres informations, à l'exception du contenu lui-même. Dans l'en-tête du profil, l'auteur peut se présenter, partager son expérience dans ce domaine, expliquer pourquoi il le fait, son affiliation à la cuisine, etc. L'objectif principal de cette partie de la page est de faire une déclaration sur vous-même et sur votre parcours. Ensuite, vous pouvez voir les données standard sur le nombre des adeptes et de postes, la photo de profil et le pseudo. Les deux derniers points sont particulièrement intéressants car ils montrent les spécificités du blog. Par exemple, la photo de profil illustre généralement une photo du blogueur ou une photo d'un plat cuisiné. Quant au pseudonyme, il peut être une combinaison du nom de l'auteur et d'un appendice (food, foodblog, cook, yummy, culinary etc.) ou être constitué du nom d'un plat, d'un produit, d'un appareil culinaire. L'une des caractéristiques d'un blog est la présentation du matériel sous la forme d'un post ou d'un onglet séparé sur la page, dans l'ordre chronologique, en fonction de la plateforme fonctionnelle sur laquelle le contenu est publié.

Le potentiel pragmatique d'un blog culinaire est déterminé par sa structure, qui comporte trois composantes principales : visuelle, textuelle et communicationnelle. Le contenu visuel d'un article est un élément essentiel de son contenu, car il améliore la visibilité de l'information et complète la description. Images, vidéos, illustrations, enregistrements audio superposés, toutes ces données simplifient grandement la perception de l'information et le processus de traitement. Enfin, cette forme se caractérise également par un type particulier de combinaison de texte et de matériel visuel – le texte créolisé [3, p. 259], qui est exprimé sous la forme d'une recette intégrée à une photographie ou à une autre image visuelle. L'élément suivant est le texte, qui se caractérise par la brièveté et la concision du message. Cette composante rapproche le blog d'un livre de cuisine et constitue une description des étapes de la création de plats, c'est-à-dire une recette. La formule structurelle d'une recette culinaire est sa caractéristique intrinsèque, qui se compose de plusieurs parties permanentes : introduction de l'auteur, titre, liste des produits, description de base du processus de cuisson,

instructions de présentation (facultatives), ainsi que photos, diagrammes [3, p. 258] ou support vidéo. En particulier, un article de blog implique une approche créative de la présentation du contenu, la conception de textes de recettes ou de recommandations culinaires utiles, ainsi que le respect des principes d'esthétique et de conception graphique. Enfin, l'une des principales caractéristiques d'un blog est le retour d'information, qui se fait par le biais de la section des commentaires. Le rôle principal de cette section est de créer une discussion ouverte et une interaction entre l'auteur et les lecteurs. Ceux-ci expriment leur point de vue sur les données présentées, partagent leurs impressions, posent des questions de clarification et reçoivent des réponses de l'auteur ou d'utilisateurs plus expérimentés. Ce phénomène crée l'impression d'appartenir à une certaine communauté, car chacun a la possibilité de discuter et de laisser ses réactions à l'article. Cette section est également utile au blogueur pour comprendre les besoins de son public et obtenir les commentaires des utilisateurs afin d'améliorer la qualité du contenu ou de créer de nouvelles idées [5].

La composante lexicale des blogs culinaires francophones est très diversifiée en raison du grand nombre de termes et d'expressions utilisés pour décrire tous les éléments des processus gastronomiques. L'analyse sémantique du lexique permet de distinguer des unités ayant pour signification aliments et plats préparés à partir de ceux-ci, algorithmes de cuisson et de service des produits finis, matériel de cuisine, quantité et type de produits, phrases descriptives pour exprimer le goût, la consistance et les impressions de ce qui a été dégusté [9].

L'étude de la composition lexicale des blogs a mis en évidence un certain nombre de caractéristiques, à savoir la généralisation des emprunts, des néologismes, des abréviations, des interjections et du vocabulaire évaluatif.

Il a été constaté que les auteurs de blogs utilisent généralement des anglicismes pour désigner des plats, des produits, des appareils de cuisine. Voici quelques exemples tirés des blogs de Papilles et Pupilles et the greenquest: «*un soda bread*», «*un Irish fish pie*», «*un buttermilk*», «*un blender*», «*enjoy*», «*un wrap*», «*un comfort food*».

En outre, les lecteurs de blogs ont également recours à des anglicismes lorsqu'ils commentent les articles et donnent leur avis sur ce qui a été écrit. Par exemple, «*C'est le Top !!!*», «*top alors*», «*hugs !*», «*tu gagnes haut la main*».

Un autre moyen d'influencer les émotions du lecteur et d'activer son attention est l'utilisation de néologismes, dont certains ont été formés en

combinant un mot d'origine étrangère avec des affixes spécifiquement français, par exemple: «*la greenitude de mes tartines*», où le mot «*la greenitude*» est composé de l'adjectif anglais «*green*» et du suffixe français «*-itude*», qui désigne un état. Ainsi, l'auteur souligne que les ingrédients, à savoir les légumes verts, dominent visuellement la composition du plat.

Dans l'exemple suivant, «*Je les ai même vu à la superette du village*», le mot «*la superette*» est dérivé du mot abrégé «*le supermarché*» et du suffixe diminutif «*-ette*». D'où le sens du néologisme: «*une épicerie semblable à un supermarché, mais plus petite, répondant aux besoins des consommateurs du quartier*».

Un autre néologisme «*le brococo*» est formé en doublant la syllabe finale du nom du légume «*le brocoli*».

La méthode phonétique de création de nouveaux mots est courante, la forme écrite d'un mot se reflétant dans la forme parlée. Par exemple, «*bocou*» est dérivé de «*beaucoup*».

La nécessité de gagner du temps à l'écrit et à l'oral conduit à l'apparition de tronçatures, dont les apocopes sont les plus courantes: «*au petit dej*» – «*déjeuner*»; «*l'apéro*» – «*l'apéritif*»; «*la déco*» – «*la décoration*»; «*perso*» – «*personnellement*»; «*l'anniv*» – «*l'anniversaire*»; «*flexi*» signifie «*flexible*».

Les abréviations sont également utilisées activement pour raccourcir les phrases fréquemment répétées et réduire la longueur du texte de la recette, par exemple: «*une c.à.c*» – «*une cuillère à café*»; «*une c.à.s*» – «*une cuillère à soupe*»; «*30 mn*» – «*30 minutes*»; «*15 mL*» – «*15 millilitres*».

Différents types d'abréviations peuvent accélérer le processus de rédaction des messages, des recettes et des déclarations dans la section des commentaires, et réduire considérablement la quantité d'informations, ce qui contribue à une meilleure compréhension et perception par les lecteurs [10].

Enfin, le vocabulaire évaluatif et les interjections ont le potentiel pragmatique le plus puissant, ce qui distingue les blogs de cuisine des livres de recettes ordinaires. Les blogs culinaires contiennent des éléments qui peuvent être utilisés par les auteurs ou leur public pour décrire des réactions émotionnelles à ce qu'ils voient ou lisent ou pour exprimer un plaisir gustatif. En outre, ils facilitent une interaction plus étroite entre les blogueurs et leurs lecteurs.

Comme le montre le matériel d'illustration, les interjections apparaissent souvent à la fois dans les articles de blog et dans les commentaires, exprimant des points de vue différents. Par exemple, des expressions et

des exclamations pour indiquer des émotions positives, telles que la surprise ou l'admiration: «oh la la la !», «WoW !», «Waow !», «Woaw !», «youhou», «Biz», «Ooooh !», «Bah !»; plaisir du goût: «mmh... mmmh...», «Miam !», «Ciel !», «huimmmmm», «ouiiiiii», «bravo !», «hmmmm».

En règle générale, les émotions et les évaluations négatives sont moins prononcées. Le vocabulaire évaluatif est également représenté par des adjectifs qualitatifs et descriptifs. Les descriptions de goût sont les plus importantes dans la rédaction de recettes et de critiques, car le goût des plats est l'idée principale de la culture culinaire: «succulent», «un goût particulier», «parfumé», «délicieux».

Le type de sens adjectival suivant est destiné à caractériser la consistance des plats et de leurs ingrédients: «des cookies bien fondants», «boules moelleuses», «la mousse crémeuse».

Enfin, un autre type de constructions évaluatives dénote une réaction émotionnelle en réponse aux sensations gustatives après la dégustation: «absolument divin», «gourmand», «appétissant», «c'est génial», «ça a l'air complètement dingue».

Le vocabulaire évaluatif peut également être représenté par une variété d'unités familières. Ainsi, les commentateurs évaluent les recettes publiées et expriment leur satisfaction ou leur insatisfaction: «un choucho», «et basta», «ouf», «je kiff», «un kiff», «une choupinette».

Enfin, il convient de noter que l'une des caractéristiques des weblogs, en particulier la section des commentaires, est la présence de fautes d'orthographe, qui peuvent être intentionnelles pour créer un effet spécifique ou non intentionnelles en raison d'un faible niveau d'alphabétisation ou d'une frappe accidentelle de langues.

Par exemple, «c est», «j adore», etc: «c est», «j adore», «si les gens ont sympa», «j'attends la réponse», «les commentaires des zenfants: mmh...» et autres.

Comme nous pouvons le constater, les blogs culinaires utilisent largement le vocabulaire inhérent au style conversationnel. Cela s'explique par le fait que ce type de communication en ligne agit comme une autre plateforme où les gens peuvent librement exprimer leurs pensées et échanger des idées.

Conclusions. Ainsi, le blogging dans le domaine de la cuisine est un type de communication diversifié qui va au-delà de la publication de recettes. Ce phénomène est déterminé non seulement par le transfert de connaissances théoriques sur la gastronomie, mais aussi par la création d'une communauté de discussion et d'échange d'opinions, d'expériences, de conseils, etc. Les éléments importants d'un article de blog culinaire sont le contenu visuel, la description textuelle et les commentaires, ce qui crée un lien étroit entre les blogueurs et les personnes qui les suivent. Les blogs culinaires francophones se caractérisent par une série d'éléments lexicaux inhérents au style de la communication en ligne, tels que divers types d'abréviations, des emprunts, principalement à l'anglais, des néologismes, un vocabulaire évaluatif stylistiquement coloré, des interjections pour exprimer des émotions positives ou négatives à propos du goût d'un plat ou de la recette en général. Tout cela a un certain effet pragmatique, créant des relations étroites et amicales avec les lecteurs et en attirant de nouveaux.

Nous envisageons de poursuivre les recherches sur l'identification des particularités linguistiques et culturelles des blogs culinaires dans un aspect comparatif sur la base d'un plus grand nombre

Littérature:

1. Грон Ю. Г. Блог-записи як сучасний жанр Інтернет-комунікації. *Applied Linguistics-3D: Language, IT, ELT*. Житомир. 2022. № 1. С. 51–54.
2. Крижанівська Г. Т. Блог як жанр Інтернет-комунікації. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2022. Вип. 53(1). С. 77–80.
3. Кузєбна В. В., Грєчуха Л. О. Текст кулінарного рецепта як лінгвовізуальний феномен. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. Одеса. 2016. Вип. 25. С. 257–261.
4. Шумова Л. Б. Блог як дігiтальний жанр Інтернет-комунікації. *Зб. наук. праць. Філологічні науки: синхронічний та діахронічний аспекти*. 2011. Вип. № 69. С. 243–251.
5. Boutaud Jean-Jacques, Brachet Camille, Tassel Julien. Gastronomie et Communication-Entretien. *Médiation et Information: revue internationale de communication*. 2022. P. 13–20.
6. Clémentine Hugol-Gential. Les enjeux des études communicationnelles sur l'alimentation – Le goût à Dijon. *Revue française des sciences de l'information et de la communication*. 2022. No 25. 12 p. URL: <http://journals.openedition.org/rfsic/13584>
7. Ferguson P. Identité et culture: la gastronomie en France. *Revue de la Bibliothèque nationale de France*. 2015. No 1. P. 12–17.
8. Madelon V. La médiatisation du culinaire. *Communication & langages*. 2010. No 164. P. 33–40.
9. Mangiapane Francesco. Semiotics, blogs and gastronomia. *Digital Age in Semiotics & Communication*.

2021. No 4. P. 83–100.

10. Naulin Sidonie. Des mots à la bouche. Le journalisme gastronomique en France. Rennes: Presses universitaires de Rennes, 2017. 315 p.

11. Paldacci M. Le blogueur à l'épreuve de son blog. *Réseaux*. 2006. Vol. 138. No 4. P. 73–107.

12. Verdier Benoît, Parizot Anne, Catellani Andrea. Du discours gastronomique et œnologique: Introduction. *Recherches en communication*. 2019. No 48. P. 1–5.

УДК 007:305

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.10>**Олена МОРОЗОВА**

кандидатка наук із соціальних комунікацій, доцентка кафедри реклами і зв'язків із громадськістю, Національний авіаційний університет, morozova.scd@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5255-2371

**ПРОБЛЕМИ ЖІНОК-БІЖЕНОК ЯК НАПРЯМОК
СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Статтю присвячено дослідженням інструментів комунікації, які використовують жінки-біженки для налагодження нових соціальних зв'язків і осмислення пережитого травматичного досвіду. Актуальність теми дослідження полягає в необхідності систематизувати та осмислити досвід, який переживають жінки біженки під час воєнних конфліктів. Адже саме жінки і дівчата піддаються найбільшому ризику під час гуманітарних криз і масового переміщення, непропорційно часто потерпають від дискримінації і насильства за гендерними ознаками й ознакою статі. Також видається актуальним дослідити, чи змінюється образ жінок-біженок від Першої світової війни до Українсько-російської війни, яка стала наймасштабнішим воєнним конфліктом у Європі з часів Другої світової. Вивчення досвіду жіночого біженства необхідне для розуміння процесів, які відбуваються з українками, які шукають притулку за кордоном, а також для осмислення досвіду та інтеграції до соціуму тих жінок-біженок, які повертаються в Україну після перебування в державах, до яких були змушені поїхати, рятуючись від бойових дій, на початку повномасштабного російського вторгнення. Історичні матеріали, роботи українських і західних науковців, а також соціологічні дані, які описують міграційні процеси під час українсько-російської війни, дають можливість розглянути питання жіночого біженства в контексті сучасних комунікаційних і технологічних змін.

Ключові слова: комунікація, біженство, жінки-біженки, гендер, війна.

Olena Morozova. PROBLEMS OF REFUGEE WOMEN AS A FIELD OF COMMUNICATION RESEARCH

The article is devoted to the study of communication tools used by refugee women to establish new social ties and comprehend their traumatic experiences. The relevance of the research topic lies in the need to systematize and comprehend the experience of refugee women during military conflicts. After all, it is women and girls who are most at risk during humanitarian crises and mass displacement, and disproportionately suffer from gender-based and sex-based discrimination and violence. It also seems relevant to investigate whether the image of refugee women in the press has changed from the First World War to the Ukrainian-Russian war, which has become the largest military conflict in Europe since World War II. The study of women's refugee experience is necessary to understand the processes that take place with Ukrainian women seeking refuge abroad, as well as to comprehend the experience and integration into society of those refugee women who return to Ukraine after staying in the countries to which they were forced to flee the fighting at the beginning of the full-scale Russian invasion. Historical materials, works by Ukrainian and Western scholars, as well as data describing migration processes during the Ukrainian-Russian war, provide an opportunity to study the issue of women's refugeeism in the context of modern communication and technological changes.

Key words: communication, refugee, women refugees, gender, war.

Постановка проблеми. У травні 2022 року Європейський парламент прийняв резолюцію щодо впливу війни в Україні на жінок. У цьому документі Європарламент констатував негативний вплив російської агресії на жінок, що залишились в Україні; жінок, що прибули по притулок до держав ЄС як біженки; і навіть на громадянок європейських держав, які намагались допомогти українським біженкам. Підкреслювалось, що саме жінки і дівчата піддаються найбільшому ризику під час гуманітарних криз і масового переміщення, непропорційно часто потерпають від дискримінації і насильства за гендерними ознаками й ознакою статі. У документі також наголошувалось на тому, що українські жінки-біженки не захищені від гендерного насильства в

центрах прийому біженців, і наявна потреба в профілактиці гендерного насильства і заходів реагування на нього. Ще одним великим ризиком, на думку Європарламенту, було те, що масове переміщення і потік біженців, який спричинила війна в Україні, створили умови для сплеску торгівлі людьми. Уже на травень 2022 року були зафіксовані випадки торгівлі людьми відносно біженців, особливо жінок і неповнолітніх без супроводу дорослих. Крім того, українські біженки, які прибували до країн ЄС, часто були позбавлені доступу до послуг охорони сексуального та репродуктивного здоров'я [3].

Кризова ситуація, яка виникла зі зростанням кількості жінок-біженок оголила проблеми з захистом прав жінок у Європі

та Україні, однак, разом із тим поза увагою дослідників залишився комунікаційний досвід жінок-біженок та комунікаційні інструменти, які вони використовують для осмислення свого травматичного досвіду та налагодження нових соціальних і економічних зв'язків у громадах, в яких перебувають. Ця стаття є спробою поглянути на проблему жіночого біженства з точки зору наук про соціальні комунікації.

Аналіз останніх досліджень. Незважаючи на актуальність проблеми, досліджень, в яких піднімається питання жіночого біженства, не так багато. З одного боку це пов'язано з об'єктивними чинниками: зокрема тим, що триває гаряча фаза українсько-російської війни. Із іншого боку, увага дослідників зосереджена на економічних і демографічних наслідках повернення жінок-біженок до України, а не на комунікаційних аспектах жіночого біженства. Так, наприклад, наголошується, що якщо не вдасться переконати 2,8 млн. жінок-біженок працездатного віку повернутися, це коштуватиме Україні 10% річного довоєнного валового внутрішнього продукту.

Тим часом, як комунікаційних досліджень щодо жіночого досвіду переживання війни досі немає. Разом із тим, очевидно є необхідність дослідити становище, дії, ціннісні орієнтири українських біженок. Чи відрізняються вони від становища та ціннісних орієнтирів жінок, які залишилися в Україні? Як змінилось життя жінок-біженок під впливом воєнних дій, яка роль жінок-біженок у громадській сфері в тих країнах, де вони зараз перебувають; чи відчувають ці жінки проблеми з самоідентифікацією та саморефлексією. Які зміни відбуваються в комунікативній поведінці жінок-біженок, чи змінилися канали комунікації, якими користуються ці жінки тощо.

У даному контексті видається особливо важливою робота Байдак М. «Жінка в умовах війни у світлі повсякденних практик (на матеріалах Галичини 1914–1921 рр.) [1]. І хоча дисертаційне дослідження Байдак М. охоплює період Першої світової війни, систематизація таких комунікаційних практик, як листування, наприклад, дає підґрунтя для аналізу того, як технологічні інновації впливають на комунікаційні практики сучасних жінок, які переживають травматичний досвід війни.

Мета дослідження полягає в спробі розглянути досвід жіночого біженства та інструменти комунікації, які жінки-біженки використовують для осмислення свого трав-

матичного досвіду та встановлення нових соціальних зв'язків у тих громадах, де вони перебувають, з точки зору наук про соціальні комунікації.

Виклад основного матеріалу. Згідно з результатами соціологічного дослідження, проведеного Українським центром економічних та політичних досліджень ім. Олександра Разумкова, для переважної більшості опитаних міграція за кордон мала вимушений та доволі стресовий характер, з ключовим мотивом – врятувати себе та дітей. Водночас серед жінок, які складають більшу частину вимушених мігрантів за кордон, були й ті, хто обмірковував можливість еміграції ще задовго до повномасштабної війни. Отже, події лютого 2022 р. лише прискорили процес ухвалення рішення та відкрили додаткові можливості для еміграції та адаптації за кордоном [3, с. 18].

Жінки-біженки, які на території України мали високі фінансові доходи та високий соціальний статус, вимушене перебування за кордоном переживали вкрай болісно. Це очевидно з тих історій, які вони самі розповідали, намагаючись осмислити досвід біженства. Наприклад, юристка Сироватка Ю., а наразі українська біженка в Німеччині пише: «Отак живеш... Мрієш... Плануєш і виявляється, що все, що тобі треба в житті, можна зібрати в рюкзак. Навіть у кишеню. Береш за руку, кого любиш, і біжиш» [2, с. 127].

Соціологи наголошують, що опинившись в ситуації вимушеної міграції за кордоном, більшість намагалася обирати країну-реципієнта, де були корисні зв'язки та контакти, у вигляді родичів, друзів, знайомих, які б допомогли облаштуватися, поділилися досвідом та корисною інформацією щодо перебування у новій країні, за необхідності – надали матеріальну допомогу, притулок. Також на рішення, куди саме їхати, де облаштовуватись, вплинули наявність попереднього досвіду та знань про менталітет, культуру, стиль життя у тій чи іншій країні, географічна близькість до України, знання іноземної мови. Більшою мірою цим критеріям відповідала Польща. У пошуках кращих умов проживання, або заради возз'єднання родини, частина змінила декілька країн-реципієнтів. Поширені випадки, коли із Польщі переїжджали в Німеччину. Значна частина респонденток змалювала свій внутрішній стан в період вимушеної міграції переважно в негативному світлі, незважаючи на відносно відчуття безпеки та захищеності, відчували самотність, стрес, тривожність, незрозумілість перспектив, тугу за домівкою та рідними [3, с. 19].

Біженка Єфремова Ю., інженер за фахом пише: «Там, де було моє серце, зараз я відчуваю пустоту і біль» [2, с. 78]. І публічні, і особисті комунікації українських біженок, особливо коли йдеться про перші дні повномасштабного вторгнення, характеризуються глибокими негативними переживаннями.

За даними Українського центру економічних та політичних досліджень ім. Олександра Разумкова, в якості основних проблем та ризиків, з якими стикнулися в країнах-реципієнтах респондентки та їхні рідні, вказали: мовний бар'єр, неможливість знайти роботу за фахом та рівнем кваліфікації, які були в Україні, проблеми з працевлаштуванням для жінок з 18 маленькими дітьми, проблеми з отриманням своєчасної медичної допомоги, у т. ч. невідкладної, труднощі з винайманням житла, зокрема великими родинами; бюрократія, занадто довге оформлення необхідних для реєстрації документів. Кращій адаптації в новій країні сприяли такі фактори, як: знання іноземної мови, володіння затребуваною професією, переїзд родиною у повному складі, наявність корисних зв'язків, друзів, рідше – можливість долучитися до волонтерської діяльності. Відповідно, в якості перешкод у процесі адаптації найчастіше вказували незнання іноземної мови, небажання влаштовуватися на низькокваліфіковану роботу, відмінності менталітету, культури та способу життя, «втома» від української теми серед місцевих жителів, їхнє не завжди приязне ставлення до мігрантів. Водночас, навіть зіткнувшись із широким колом психологічних, економічних, соціальних, культурних проблем, зна-

чна частина вимушених мігрантів отримала за кордоном рівень життя не нижчий, а в деяких випадках навіть вищий, ніж мали у довоєнній Україні. Аналізуючи гендерні особливості адаптації, опитувані вказали, що загалом чоловікам легше адаптуватися у новій країні, оскільки вони можуть розраховувати на вищу заробітну плату, працювати віддалено від родини, не обтяжені сімейно-побутовими обов'язками; погоджуються на будь-який графік роботи, можуть працювати повний робочий день або подово. Натомість жінки не можуть працювати повний робочий день, тому що повинні більше часу проводити з дітьми, намагаються працевлаштуватися якнайшвидше, погоджуються на низькокваліфіковану і низькооплачувану роботу, щоб забезпечити себе та дітей, створити їм комфортні умови проживання та навчання [3, с. 19].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, жінкам-біженкам складніше адаптуватись в країні перебування, ніж чоловікам. Жінки-біженки стикаються з низкою фінансових, соціальних, безпекових (у тому числі щодо сексуальної безпеки), комунікаційних проблем. Однак жіноче біженство поки не розглядається в науковій літературі як напрямок соціально-комунікаційних досліджень, хоча саме комунікаційні інструменти (мовні компетенції, наявність кола спілкування, можливість брати участь в громадській діяльності) є важливими інструментами адаптації жінок-біженок. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в вивченні теми жіночого біженства в розрізі комунікаційних досліджень.

Література:

1. Байдак М. С. Жінка в умовах війни у світлі повсякденних практик (на матеріалах Галичини 1914–1921 рр.) : дис. к. іст. наук : 00:07:01 / Байдак Мар'яна Степанівна. Львів, 2018. 308 с.
2. Війна і... Krieg und F... AWO, 2023. 144 с.
3. Дослідження гендерної специфіки вимушеної міграції з України до ЄС в умовах військового конфлікту. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/01/29/2024-Pyshchulina-EDNANNYA-SITE.pdf> (дата звернення: 01.06.2024)
4. Резолюція Європарламенту «Вплив війни проти України на жінок» 2022 року: огляд. URL: https://jurfem.com.ua/resoluitsia-evroparlamentu-vplyv-viyny-proti-ukrainy-na-zhinok/?fbclid=IwZXh0bGhZW0CMTAAAR0bPpKgsRkZXQ0ZbChPdchellEmuo0pbyXShoiGXKMSBSU8piSJHRejuE4_aem_xlDKf5IVC71f6fvlBnWMFQ (дата звернення: 01.06.2024)

УДК 81'42:070.4(477)

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.11>**Олександр МУНТЯН**

кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології та перекладу, Київський національний університет технологій та дизайну

ORCID: 0000-0002-7004-0249

ЛІНГВОРИТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ КОНТЕНТУ УКРАЇНСЬКИХ БЛОГЕРІВ

Стаття присвячена аналізу лінгвориторичних особливостей контенту українських блогерів, зокрема способам, якими вони взаємодіють зі своєю аудиторією, та впливу їхньої мови на формування суспільної думки. Лінгвориторичний аналіз є важливим інструментом для вивчення сучасних мовних практик у медійному просторі, оскільки з розвитком цифрових технологій і соціальних мереж блогери стали впливовими комунікаторами, чиї мовні особливості заслуговують на детальне дослідження. Метою статті є виявлення та аналіз основних лінгвориторичних підходів, які використовують українські блогери для досягнення комунікативних цілей. Відповідно, серед основних завдань виокремлюємо наступні: провести систематичний аналіз лінгвістичних та риторичних прийомів, застосованих у блогах українських авторів; визначити найбільш поширені риторичні засоби впливу на реципієнтів; порівняти сучасні лінгвориторичні прийоми в блогах з класичними риторичними постулатами. У статті досліджуються стилістичні прийоми, аргументаційні техніки та риторичні засоби, що застосовуються в контенті українських блогерів, що зумовлює актуальність запропонованих лінгвістичних студій. Новизна дослідження полягає в тому, що воно охоплює специфіку українського блогінгу, що раніше не було достатньо вивчене в академічному контексті. Для проведення лінгвориторичного аналізу були обрані популярні українські блогери, які ведуть свої сторінки на платформі видання «Українська правда». Було здійснено аналіз текстового контенту, відеоматеріалів та коментарів, використовуючи методи контент-аналізу та дискурс-аналізу. Встановлено, що українські блогери, створюючи свій контент, вдало послуговуються надбанням класичної риторики. Доведено, що класичні риторичні постулати та канони зазнали трансформації в текстах блогів, що зумовлено особливостями медійного простору. Лінгвориторичний аналіз контенту українських блогерів демонструє багатогранність мовних підходів, які вони використовують для ефективної комунікації зі своєю аудиторією. Подальші дослідження у цій сфері вбачаємо в порівняльному аналізі риторичних стратегій блогерів різних країн та культур, що дозволить виявити глобальні й локальні тенденції у мовних практиках медійного простору.

Ключові слова: блогінг, етос, логос, пафос, риторика, українська мова.

Oleksandr Muntian. LINGUISTIC ANALYSIS OF CONTENT OF UKRAINIAN BLOGGERS

The article analyzes the linguistic features of the content of Ukrainian bloggers, in particular, the ways in which they interact with their audience and the influence of their language on the formation of public opinion. Linguistic analysis is an important tool for studying modern language practices in the media space, as with the development of digital technologies and social networks, bloggers have become influential communicators whose linguistic features deserve detailed research. The aim of the article is to identify and analyze the main linguistic approaches used by Ukrainian bloggers to achieve their communication goals. Accordingly, the main objectives are as follows: to conduct a systematic analysis of linguistic and rhetorical techniques used in blogs by Ukrainian authors; to identify the most common rhetorical means of influencing recipients; to compare modern linguistic and rhetorical techniques in blogs with classical rhetorical postulates. The article examines the stylistic devices, argumentative techniques, and rhetorical means used in the content of Ukrainian bloggers, which determines the relevance of the proposed linguistic studies. The novelty of the study lies in the fact that it covers the specifics of Ukrainian blogging, which has not been sufficiently studied in the academic context. For the linguistic analysis, we selected popular Ukrainian bloggers who run their pages on the platform of Ukrayinska Pravda. We analyzed the textual content, video materials, and comments using the methods of content analysis and discourse analysis. It is established that Ukrainian bloggers successfully use the achievements of classical rhetoric when creating their content. The author proves that classical rhetorical postulates and canons have undergone a transformation in blogs due to the peculiarities of the media space. The linguistic analysis of Ukrainian bloggers' content demonstrates the diversity of linguistic approaches they use to communicate effectively with their audience. We see further research in this area in a comparative analysis of the rhetorical strategies of bloggers from different countries and cultures, which will allow us to identify global and local trends in the language practices of the media space.

Key words: blogging, ethos, logos, pathos, rhetoric, Ukrainian language.

Постановка проблеми. Блоги на сайтах авторитетних новинних видань України стали важливим елементом сучасного інформаційного простору, забезпечуючи платформу для висловлення думок, аналізу подій та поши-

рення унікального контенту, що доповнює основні новини. Зазначені блоги відіграють суттєву роль у медійному дискурсі, оскільки надають можливість фахівцям різних галузей надавати свій експертний погляд на актуальні питання.

Ведення блогів часто здійснюється професійними журналістами, експертами у певних галузях, науковцями, політичними аналітиками та громадськими діячами, що значно підвищує якість та достовірність інформації. Крім того, авторитетні видання залучають зовнішніх експертів для написання гостьових блогів, що сприяє підвищенню рівня різноманітності та глибини контенту. Такі підходи забезпечують міждисциплінарний характер аналізу та обговорення, що є важливим для всебічного висвітлення актуальних тем.

Таким чином, блоги на сайтах авторитетних новинних видань слугують важливим інструментом для поширення наукових знань, експертних думок та аналітичних матеріалів, що посилює їх значення у формуванні громадської думки та розвитку суспільного дискурсу.

Тематика блогів охоплює широкий спектр питань: політику, економіку, соціальні питання, культуру, технології, міжнародні відносини тощо. Блоги дозволяють авторам висловлювати свої суб'єктивні думки та погляди, що відрізняє їх від більш об'єктивних новинних статей. Вони часто містять глибокий аналіз подій, ситуацій або трендів, що базується на особистих знаннях і досвіді авторів. Крім того, блоги можуть включати мультимедійні елементи (фото, відео, інфографіка), що робить контент більш інтерактивним та привабливим.

Читачі мають можливість коментувати блоги, вступати в дискусії з авторами та іншими читачами, що сприяє розвитку громадського обговорення. Блоги активно поширюються через соціальні мережі, де вони можуть отримувати додаткові коментарі та обговорення, наприклад, «Українська правда» має окремий розділ для блогів, де публікуються статті відомих журналістів, політиків і експертів з різних сфер. Тематика блогів охоплює широкий спектр питань від політики до культури. *Liga.net* пропонує блоги, написані аналітиками, економістами та журналістами. Основні теми охоплюють економіку, бізнес, політику та технології. Видання «Гордон» відоме своїми гострими та часто провокаційними блогами на теми політики, суспільства та міжнародних відносин.

Блоги на сайтах авторитетних новинних видань України відіграють важливу роль у формуванні громадської думки та розширенні інформаційного простору. Вони забезпечують платформу для висловлення експертних думок, глибокого аналізу та обговорення актуальних питань, що сприяє більш широкому розумінню подій і тенденцій у суспільстві. Ці

блоги забезпечують зворотний зв'язок з аудиторією, роблячи новинні видання більш інтерактивними та актуальними. Однак постає питання, якими інтра- та екстралінгвістичними засобами послуговуються блогери задля популярності свого контенту. Відомо, що професійні журналісти та блогери звертаються до надбань класичної риторики [3, с. 47; 6, с. 8], що допомагає досягти їм успіху в створенні блогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій базується на низці робіт, які розглядають різні лінгвориторичні аспекти. Фундаментальною є робота О. Щербак [7], яка ґрунтовно аналізує дискурс інтернет-новин з лінгвориторичного погляду. Дисертація фокусується на ідентифікації риторичних стратегій та засобів, що використовуються в новинах, а також на їхньому впливі на аудиторію. Дослідження є важливим внеском у розуміння лінгвістичних і риторичних методів, застосовуваних у цифровій журналістиці, що було взято за основу в нашій роботі. Книга Г. Ганіша [9] присвячена психологічним аспектам риторики, включаючи методи маніпуляції та ненав'язливого переконання. Вона пропонує практичні рекомендації щодо ведення розмов та впливу на співрозмовників. Ця робота є корисною для розуміння маніпулятивних технік, що можуть бути застосовані у медіа, в тому числі у блогінгу. Зі свого боку, О. Боднар та О. Кушнірчук [2] здійснили порівняльний аналіз лінгвориторичних стратегій у німецьких та українських медійних текстах, який допомагає зрозуміти відмінності у підходах до побудови новин у двох різних культурних контекстах, що є важливим для кроскультурних лінгвістичних досліджень.

Робота Є. Джиджори [4] аналізує, як впізнавані спікери використовують риторичні прийоми для маніпулювання аудиторією. Хоча робота здебільшого фокусується на ораторських виступах, багато з її висновків можна застосувати та до аналізу блогів, зокрема, щодо використання авторитету блогерами та впливу на аудиторію.

У своїй статті В. Аккурт [1] детально розглядає різні методи маніпулятивного впливу у лінгвістиці. Дослідження охоплює широкий спектр технік, які можуть бути використані у медіа для впливу на реципієнтів, що є важливим для розуміння різних форм маніпуляції, які можуть застосовуватися також у текстах блогів. Книга М. Коллн [10] розглядає, як вибір граматичних форм і структур впливає на риторичні ефекти в текстах. У роботі Н. Ізотової [5] досліджуються риторичні прийоми, що використовуються у діалогах і наративах.

Авторка аналізує, як ігрові ефекти можуть бути використані для залучення та утримання уваги аудиторії.

Аналізована література засвідчує, що лінгвориторичні аспекти текстів різних жанрів охоплюють широке використання риторичних прийомів та маніпулятивних технік для впливу на аудиторію. Розуміння цих аспектів допомагає глибше зрозуміти, як тексти формують громадську думку і впливають на суспільні настрої. Однак залишаються мало дослідженими в лінгвориторичному аспекті тексти українських блогерів, що зумовило вибір теми цієї статті.

Метою статті є виявлення та аналіз основних лінгвориторичних підходів, які використовують українські блогери для досягнення комунікативних цілей. Відповідно, серед основних **завдань** виокремлюємо наступні: провести систематичний аналіз лінгвістичних та риторичних прийомів, застосованих у блогах українських авторів; визначити найбільш поширені риторичні засоби впливу на реципієнтів; порівняти сучасні лінгвориторичні прийоми в блогах з класичними.

Джерельна база – контент популярних блогерів видання «Українська правда».

Методологія дослідження охоплює кілька етапів, кожен з яких спрямований на детальний аналіз риторичних прийомів у контенті українських блогерів. Використані методи включають контент-аналіз, дискурс-аналіз та компаративний аналіз. Вибірка матеріалів складалася з 50 текстів українських авторів, опублікованих на сайтах авторитетних новинних видань. Критерії відбору включали популярність блогів, частоту публікацій та різноманітність тематики (політика, соціальні питання, особистий досвід). Проведено детальний контент-аналіз текстів блогів з метою ідентифікації основних риторичних прийомів, таких як етос, логос і пафос. Аналіз включав виявлення та класифікацію риторичних фігур, метафор, порівнянь, анафор та інших стилістичних засобів. Використано метод дискурс-аналізу для вивчення контексту, в якому застосовуються риторичні прийоми. Дослідження фокусувалося на соціокультурних та політичних аспектах, що впливають на зміст і форму риторичних прийомів. Проаналізовано, як блогери використовують персоналізацію та емоційність для створення емоційного зв'язку з аудиторією. Проведено порівняльний аналіз використання риторичних прийомів у різних блогах для визначення загальних тенденцій та індивідуальних відмінностей. Порівняння включало аналіз використання етосу, логосу та пафосу

в українських блогах у порівнянні з класичними риторичними постулатами. Методологія дослідження дозволяє отримати всебічне розуміння використання риторичних прийомів у блогах українських авторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як вже зазначалося, професійні журналісти та блогери послуговуються канонами та постулатами античної риторики задля досягнення комунікативної мети. У сучасних блогах риторичні прийоми етосу, логосу та пафосу мають свої особливості, що відрізняються від античних і класичних постулатів риторики. Зокрема, ці прийоми адаптовані до вимог сучасної аудиторії та технологічних можливостей. Наприклад, етос у сучасних блогах відрізняється від античних підходів до риторики через акцент на особистій автентичності та прозорості. Якщо в античній риториці етос базувався на авторитеті та моральній досконалості оратора, то в блогах він формується через демонстрацію людяності, щирості й відкритості. Блогери часто діляться своїми особистими історіями та вразливими моментами, що робить їх ближчими до аудиторії. Довіра до блогера також базується на соціальних мережах, відгуках та кількості підписників, лайків і коментарів, що слугують своєрідним підтвердженням авторитету.

Таким чином, риторичні прийоми в сучасних блогах не лише зберігають основні принципи античної риторики, але й еволюціонують, пристосовуючись до нових медіасередовищ та очікувань аудиторії. Це дозволяє блогерам ефективніше комунікувати з аудиторією, формувати довіру та підтримувати активний зворотний зв'язок.

Логос у блогах також має свої особливості, що полягають у інтерактивності та спрощенні інформації. Антична риторика робила акцент на логічних аргументах і структурованому викладі думок [8, с. 47], тоді як сучасні блогери використовують інтерактивні елементи, такі як опитування, відео та інфографіки. Це дозволяє візуалізувати дані і залучати аудиторію до активної участі в дискусії [7]. Крім того, логос у блогах часто спрощується, щоб бути зрозумілим для широкої аудиторії. Продуценти таких текстів використовують прості приклади та порівняння для пояснення складних концепцій, що підвищує доступність інформації.

Пафос у блогах базується на емоційній залученості через особистий досвід. В античній риториці пафос використовувався для викликання емоцій через красномовство та образність мови [8, с. 55]. У блогах цей прийом базується на особистих історіях та емо-

ціях самого блогера, що створює емоційний зв'язок з аудиторією. Використання візуальних і аудіоелементів, таких як фотографії, музика та відео, дозволяє посилити емоційний вплив.

Аналіз контенту блогерів «Української правди» дозволив виокремити риторичні прийоми та з'ясувати, до яких постулатів найчастіше апелюють продуценти текстів. Один з популярних блогерів цього видання є Федір Сердюк – підприємець, засновник PULSE та FAST, який виклав 6 червня 2024 р. статтю під назвою *«Як не отруїтись»* (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/>). Текст є нарисом, що містить як елементи особистого досвіду, так і аналітичні спостереження. Автор використовує приклади з реального життя, щоб підкреслити свої думки та зробити їх більш переконливими. Основна мета тексту – привернути увагу читачів до проблеми інформаційного отруєння та її наслідків для психологічного здоров'я.

Автор використовує у тексті персоналізацію та емоційність (*«Одного разу я бачив...», «Коли я побачив того чоловіка на каталці...»*). Персоналізація допомагає створити відчуття близькості та залучити читача до історії. Емоційність підсилює вплив на читача, робить текст більш живим і запам'ятовуваним. Порівняння та метафори (*«Отруєння інформаційними токсинами», «потік адського лайна»*) допомагають реципієнтам краще зрозуміти складні концепції через знайомі образи. Метафори додають тексту образності та глибини. Водночас анафора (*«Вони дивляться... Вони слухають... Вони читають...»*) створює ритм і підсилює емоційний вплив, підкреслюючи повторюваність і масовість явища. Контраст, реалізований порівнянням харчового та інформаційного отруєння, допомагає виділити ключові моменти та підкреслити різницю між фізичним, а також психологічним аспектами проблеми. Важливою в лінгвориторичному аспекті є деталізація (опис симптомів харчового отруєння, конкретні приклади інформаційного отруєння), яка робить текст більш переконливим та інформативним, додаючи реалістичності та конкретики. Апеляція до особистого досвіду (*«Я став більш уважно дивитись що я їм, звідки воно взялось, ким і як приготовлене»*) робить текст автентичним та більш достовірним, оскільки читачі зазвичай більше довіряють особистим історіям.

Варто зазначити, що лінгвориторичні засоби у тексті працюють синергетично, підсилюючи один одного [7, с. 12]. Персоналізація та емоційність залучають читача,

порівняння та метафори роблять концепції зрозумілішими, а контрасти підкреслюють важливість проблеми. Анафора додає тексту ритму та драматизму, що допомагає утримати увагу читача.

Отже, аналізований текст демонструє ефективне використання лінгвориторичних засобів для досягнення комунікативних цілей. Він не лише інформує про проблему інформаційного отруєння, але й емоційно залучає читача, змушуючи його замислитися про важливість інформаційної гігієни. Використання персоналізації, порівнянь, метафор та інших риторичних прийомів робить текст переконливим.

Яна Матвійчук – підприємця, член Ради Women's Aid International, блогерка видання «Українська правда» – у своїй аналітичній статті *«Пенсія у Польщі – щаслива, в Україні – злиденна. Яна Матвійчук про внесок українців до польського Пенсійного фонду»* (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/>) від 3 червня 2024 порівнює пенсійні системи Польщі та України. Авторка використовує численні приклади, статистичні дані й експертні коментарі для підкреслення контрасту між двома системами, а також аналізує причини та наслідки цих відмінностей. Основна мета тексту – привернути увагу до проблеми пенсійного забезпечення в Україні й запропонувати можливі шляхи вирішення цієї проблеми. Контраст (*«Пенсія в Польщі багата і щаслива, а наші пенсіонери мають вижити на декілька тисяч гривень»*) допомагає підкреслити різницю між двома системами, щоб здійснити емоційний вплив на читача.

Статистичні дані (*«Мінімальна пенсія у Польщі складає 1 780,96 злотих. У гривнях зараз це приблизно 17 502»*) додають тексту об'єктивності та переконливості. Анафора (*«Вони дивляться експерта на ютубі... Вони слухають активіста... Вони читають видатного військового медика...»*) створює ритм та підсилює повторюваність явища, про яке йдеться.

Риторичні питання (*«Чому українські пенсіонери живуть у злиднях та що робити українцям, які через 20-25 років вийдуть на пенсію?»*) залучають читача до роздумів та активного сприйняття тексту. Деталізація (опис конкретних прикладів пенсійних виплат у Польщі та Україні) робить текст більш інформативним і переконливим. Прямі цитати (*«Польський експерт та журналіст Марек Сієрант розповів...»*) додають тексту достовірності та підсилюють аргументацію.

Текст демонструє ефективне використання лінгвориторичних засобів для досягнення

комунікативних цілей. Він не лише інформує про проблему пенсійного забезпечення в Україні та Польщі, але й емоційно залучає читача, змушуючи його задуматися про важливість пенсійної реформи та особистої відповідальності за своє майбутнє. Використання контрасту, статистичних даних, анафори та інших риторичних прийомів робить текст переконливим і аргументованим.

Ірина Федорів – голова громадської ініціативи «Голка» – виклала 7 червня 2024 року на сайті «Української правди» пост під заголовком *«Як і чому навчає Бужанський студентів Військового інституту Університету імені Тараса Шевченка?»* (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/>). Текст є критичною статтею, яка аналізує запрошення народного депутата Максима Бужанського до Військового інституту Університету імені Тараса Шевченка для обговорення питань державотворення та критичного мислення. Авторка використовує емоційно забарвлену лексику, сарказм і риторичні запитання для підкреслення своєї позиції щодо недоцільності запрошення такого спікера до закладу освіти.

Сарказм (*«Розходимось. Чого всі переживають за нацбезпеку? У нас уже ж є такий спікер-державник в Військовому інституті як Бужанський...»*) підсилює критичний тон статті, демонструючи авторське несприйняття ситуації. Епітети та метафори (*«сюрреалістична історія», «ватні метастази»*) створюють яскраві образи та емоційний вплив, вказуючи на абсурдність ситуації, на думку авторки.

Риторичні запитання (*«Кому в голову в системі освіти прийшла думка тягнути вату Бужанського та ще й куди...???»*) залучають реципієнтів до роздумів і підсилюють критичний настрій. Контраст (*«Тільки вчора ввечері на «Лівий берег» говорили про те, що якісна освіта важлива для перемоги. А самі даємо цим ватним метастазам доступ до молодих голів...»*) підкреслює суперечності між заявленими цілями та реальними діями.

Прямі цитати (*«Законопроект Миколи Княжицького (ЄС), Микити Потураєва (СН), Ярослава Юрчишина («Голос»), який має розглянути профільний комітет»*) додають тексту достовірності та аргументованості.

Іронія (*«Чого всі переживають за нацбезпеку? У нас уже ж є такий спікер-державник в Військовому інституті як Бужанський...»*) допомагає висміяти абсурдність ситуації, підсилюючи критичний настрій тексту.

Алюзії (*«Перегляньте «India VS India»... там йшлося про історичний момент, коли має злетіти саме та Індія, яка може тво-*

рити державність...») додають глибини тексту, дозволяючи читачеві провести паралелі з іншими історичними подіями.

Аналізований текст демонструє ефективне використання лінгвориторичних засобів для досягнення комунікативних цілей. Він не лише інформує про подію, але й емоційно залучає читача, змушуючи його замислитися про важливість якісної освіти та відповідальності за інформаційний простір.

Зауважимо, що розглянуті тексти належать до різних жанрів та тематик, включаючи політично-інформаційні, соціально-критичні, описові та аналітичні матеріали. Попри різноманітність тем, всі тексти об'єднує наявність критичних, аналітичних та описових елементів, які використовуються для трансляції авторських оцінок і аналізу ситуацій. Наявність значної кількості стилістичних прийомів засвідчує риторичну спрямованість блогів, у яких автори апелюють до етосу, логосу та пафосу. Нагадаємо, що етос стосується авторитету і надійності автора або джерела інформації. У текстах аналізується апеляція до етосу через використання цитат відомих осіб або експертів, згадку про авторитетні організації, підкреслення власного досвіду та компетентності. Логос апелює до використання логічних аргументів і фактів для переконання. В аналізованих текстах це виражається через використання статистичних даних, аналіз причинно-наслідкових зв'язків, логічних аргументів. Пафос пов'язаний з емоційним впливом на аудиторію, який вербалізується за допомогою використання емоційно забарвлених слів, опису особистих історій та прикладів, риторичних запитань та закликів до дії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз текстів засвідчує, що автори блогів найчастіше апелюють до пафосу, використовуючи емоційно насичені описи, особисті історії та риторичні запитання для того, щоб викликати емоційну реакцію у читачів. Апеляції до логосу також часто трапляються, особливо у формі статистичних даних та логічних аргументів, що підкріплюють позицію авторів. Апеляції до етосу присутні через цитати відомих осіб, згадку авторитетних організацій та підкреслення власної компетентності, хоча вони менш поширені в текстах блогів порівняно з пафосом і логосом. Для поглиблення розуміння лінгвориторичних прийомів у блогах необхідно продовжити дослідження застосування етосу, логосу та пафосу, зокрема як ці прийоми впливають на формування громадської думки та сприйняття інформації. Важливим напрямком є ана-

ліз впливу медіаплатформ, таких як соціальні мережі, новинні портали та відеоплатформи, щодо використання риторичних прийомів блогерами, а також ефективність їхнього контенту.

Перспективним також видається порівняльний аналіз риторичних прийомів, використовуваних блогерами в Україні та інших країнах, який допоможе виявити культурні й соціальні особливості у створенні контенту.

Література:

1. Аккурт В. Методи маніпулятивного впливу у лінгвістиці. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки*. 2020. № 30. С. 5–23.
2. Боднар О. М., Кушнірчук О. О. Лінгвориторична організація німецьких та українських медійних текстів. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2023. Вип. 59. Том 1. С. 131–136.
3. Голопич І., Перцева В. Функціонально-семантичні особливості воєнної лексики в інтернет-виданнях. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2023. № 205. С. 45–50.
4. Джиджора Є. В. Риторична маніпуляція прихильністю аудиторії у виступах впізнаваних спікерів. *Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки і перспективи*. Колективна монографія. За ред. Н. Кондратенко. Вінниця: ТВОРИ, 2022. С. 38–43.
5. Ізотова Н. П. Лінгвориторика діалогу в наративі: ігрові ефекти. *Нова філологія*. 2021. № 83. С. 91–98.
6. Щербак О. М. Вербалізація суспільних топосів у текстах німецькомовних інтернет-новин: лінгвориторичний аспект. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. Вип. 9. С. 257–260.
7. Щербак О. М. Дискурс німецькомовних інтернет-новин: лінгвориторичний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови»; *Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова*. Одеса, 2016. 20 с.
8. Aristoteles. *Rhetorik*. München: Fink, 1995. 346 s.
9. Hanisch H. *Trickreiche Rhetorik: Psychologische Gesprächsführung, manipulierende Darstellung, unaufdringliches Nudging*. Bonn: Books on Demand, 2015. 300 s.
10. Kolln M. *Rhetorical grammar: grammatical choices, rhetorical effects*. Boston: Allynand Bacon, 2006. 260 p.

УДК 821.163.2–1.09+929 Гайворонська
DOI <https://doi.org/10.32689/maur.philol.2024.2.12>

Світлана НЕГОДЯЄВА

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української та зарубіжної літератури,
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, rovqueen@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1906-6646

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ МОТИВИ ЛІРИКИ ГАННИ ГАЙВОРОНСЬКОЇ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «КЛЮЧІ ВІД СОНЦЯ»)

У статті осмислюється екзистенційна спрямованість основних мотивів лірики сучасної української поетеси Луганичини Ганни Гайворонської в контексті розвитку літературного процесу сьогодення на матеріалі збірки поезій «Ключі від Сонця». Розкрито біографічні чинники, які вплинули на еволюцію індивідуального стилю авторки в останнє десятиліття.

Розглянуто авторську рецепцію формування української ментальності в російськомовному оточенні. Проаналізовано й систематизовано лірику збірки авторки на рівні домінуючих мотивів: громадянських (проблеми національної ідентичності, сформованої у радянській і пострадянській реальності; протистояння архетипу «Людини-світу» та «Людини-нації»; боротьби українців крізь часопросторову призму російсько-української гібридної війни 2014 року та повномасштабного вторгнення росії в Україну 2022 року); переселенських (образу жінки-переселенки; проблеми взаємодії власного світу з українським менталітетом через російську пропаганду та нав'язування росією своїх мови, культури, способу життя; переселення як форми вимушеної міграції); вічних (життя і смерть, самотність і свобода, питання віри та бездуховності, пошук сенсу життя, радості, любові, призначення поета, пам'яті й безпам'ятства, проблеми збереження природної гармонії, екології та збереження свого дому – Землі).

Доведено, що художні пошуки авторки на рівні аналізу екзистенційних мотивів образотворення ліричного героя-сучасника у творчій свідомості звільнились від абсолютної влади історичного детермінізму і повернулись до світоглядної естетичної плюральності, заснованої на загальнолюдських цінностях.

Наше дослідження не претендує на вичерпаність зазначеної проблеми, лише свідчить про існування в ній різних художньо-філософських напрямків, синхронний розвиток традиційної, модерної поезії, яка повертає творчій особистості мистецьку повноту і свободу. Тому перед сучасними дослідниками постає питання переосмислення художнього надбання регіонального письменства в історико-генетичному та історико-функціональному аспектах літературознавства.

Ключові слова: екзистенційні мотиви, контекст, Луганичина, поетика, ідіостиль, Ганна Гайворонська.

Svitlana Nehodiaieva. EXISTENTIAL MOTIVES OF THE LYRICS BY HANNA HAIVORONSKA (BASED ON THE ANTHOLOGY «KEYS FROM THE SUN»)

The article analyzes the existential orientation of the main motives of the lyrics by the modern Ukrainian poet from the Luhansk region, Hanna Haivoronska, in the context of the development of the literary process today, based on the material of the anthology of poems «Keys from the Sun». The biographical factors that influenced the evolution of the author's individual style for the last decade have been revealed.

They have considered the author's reception of the formation of the Ukrainian mentality in the Russian-speaking environment. The lyrics from the author's anthology have been analyzed and systematized at the level of dominant motives: civic (problems of the national identity shaped in the Soviet and post-Soviet reality; opposition of the archetype «Man-to-the-World» and «Man-to-the-Nation»; the struggle of the Ukrainians through the space and temporal prism of the Russian-Ukrainian hybrid war of 2014 and a full-scale Russian invasion of Ukraine in 2022); resettlement (an image of a resettled woman; problems of interaction of one's own world with the Ukrainian mentality due to Russian propaganda and the imposition by Russia of its language, culture, and lifestyle; resettlement as a form of the forced migration); eternal (life and death, loneliness and freedom, the question of faith and despiritualization, the search for the meaning of life, joy, love, the mission of the poet, memory and unconsciousness, the problems of preserving natural harmony, ecology and preserving one's home – the Earth).

It has been proved that the author's artistic search at the level of analysis of existential motives for portraying a contemporary lyrical hero in the creative consciousness has freed itself from the absolute power of historical determinism and returned to the worldview aesthetic pluralism based on the universal human values.

Our research does not pretend to be exhaustive of the declared problem, it only testifies to the existence of different artistic and philosophical trends in it, the synchronous development of traditional, modern poetry, which returns artistic fullness and freedom to the creative personality. Therefore, modern researchers face the question of rethinking the artistic heritage of regional writing in the historical-genetic and historical-functional aspects of literary studies.

Key words: existential motives, context, Luhansk region, poetics, idiostyle, Hanna Haivoronska.

Процеси глобалізації викликають актуалізацію феномену регіональної літератури в сучасному літературознавстві. Українська

наука по дослідженню регіонального контексту представлена цілими дослідницькими школами та лабораторіями: С. Мишанича

(Донеччина), Н. Шумада та В. Погребенника (Київщина), В. Качана (Івано-Франківщина), В. Чабаненка та В. Буряка (Запоріжжя), А. Поповського та В. Галицької (Дніпропетровщина), А. Подолинного (Вінниччина). Культурний локалізований простір, до яких відноситься Луганщина, сформував за останні три десятиліття методологічно потужну філологічну дослідницьку школу (В. Дмитренко, О. Галич, О. Бровко, І. Бойцун, С. Негодяєва, Л. Нежива, О. Неживий, Т. Пінчук, О. Скиба, Н. Таран, Н. Філоненко та ін.), її надбання треба зберегти, продовжити розвивати й пропагувати в умовах вимушеного переселення з окупованих територій в інші регіони України та країни.

Ставлення до літературного краєзнавства як до літератури невідірваної від єдиного і цілісного навчально-виховного процесу, яке спостерігалось в дидактиці України, починаючи із 40–50-х років минулого століття, сьогодні підштовхнуло науковців до створення літературно-краєзнавчих напрямків у роботі вищих навчальних закладів філологічних спеціальностей.

Сучасні культурологічні та геополітичні відповідники спровокували вибух духовного підйому, який спростовує сформоване пострадянське уявлення про нерівномірність розвитку Луганщини, розглядає її новітній художній контент як значущий чинник української літератури, спрямованої на утвердження її самобутності в європейському просторі.

Сучасна українська література Луганщини формується не на порожньому місці, її підґрунтя закладали в різні часи Борис Грінченко, Микита Чернявський, Володимир Сосюра, Григій Тютюнник, Іван та Надія Світличні, Микола Руденко, Василь Голобородько, Іван Білогуб, Юрій Сліпко, Іван Савич, Юрій Єсенко, Іван Низовий, Дмитро Боярчук, Антоніна Листопад та інші.

Сьогоднішня поезія – це різнопланове тло пошуків, думок, почуттів, ідеалів та естетики. І слід зазначити, що в ній так мало натурального, бо серед творчого доробку не кожного сучасного письменника можна простежити цілісний за світовідчуттям та за світоглюмаченням чистий і глибинний світ. Нашу увагу привернула лірика Ганни Гайворонської, сучасної української поетеси з Луганщини, естетичне кредо якої здається легкодоступне читачеві відразу. Відомий літературний поет і критик Дмитро Павличко охарактеризував свого часу її творчість так: «Поезія Ганни Гайворонської сягає вершин Миколи Руденка і Ліни Костенко, але в неї

ще такий могутній творчий потенціал, що я лише можу собі уявити, скільки чудової поезії ще подарує нам за своє життя ця творча особистість» [2]. Її творчість, безперечно, потребує на сьогодні більш ґрунтовної уваги в аспекті досліджень сучасної української поезії в контексті доби.

Важливе значення для висвітлення творчості поетки мають доробки А. Гайворонського, М. Малахути, В. Хоменко, А. Романенко, С. Сокирянського, І. Тимофєєва та ін. Особливої уваги для конструювання логіки нашої розвідки мають погляди В. Дмитренка, яка з'ясовувала особливості рецепції образу Луганська у творчості письменниці [3, 4]. Усі візії об'єднує спільна думка про те, що тема рідного краю є однією з провідних у творчості авторки.

Метою нашого дослідження є спроба визначити екзистенційну спрямованість основних мотивів лірики поетеси в контексті розвитку літературного процесу сьогодення на матеріалі збірки поезій «Ключі від Сонця» [1]. У текстах цієї збірки дотримання авторкою світоглядних традиційних позицій епохи попередників слід розглядати як підґрунтя до еволюції художнього стилю Ганни Гайворонської. Запропонована тема тісно пов'язана з проблематикою «Література рідного краю», яку розробляє група літературознавців Луганщини. **Наукова новизна** презентує аналітику творчості авторки останнього десятиліття.

Завдання роботи:

- 1) розкрити чинники формування й еволюції індивідуального стилю поетеси;
- 2) проаналізувати провідні екзистенційні мотиви лірики авторки останніх років.

Для розв'язання поставлених завдань застосовано **методи**: описовий та повільного прочитання тексту (метод рецептивної поетики), літературознавчий підхід екзистенціалістської моделі прочитання текстів. Практичне значення отриманих результатів полягає у тім, що вони можуть знайти застосування у подальшому науковому дослідженні творчості письменниці та інших представників української поезії останньої третини ХХ – початку ХХІ століть, скласти основу літературного портрета Ганни Гайворонської.

Екзистенціалістська модель у теорії літератури розглядає екзистенційне мовомислення – словесну матеріалізацію «онтологічного співчуття» до людини, яка відчуває ворожість світу до себе. Словообразні мотиви цього художнього світовідчуття містяться у «незначності», «незахищеності», «покинутості» ліричного героя / героїні, з одного

боку, й «протистояння світу якомога частіше», з другого.

Екзистенціалізм як філософсько-літературна течія акцентувала основну увагу на людині, зокрема людині ХХ століття, яка відчувала певну абсурдність у світі, і тому була незадоволена, відчужена, перебувала у відчаї. Тільки душевна свобода допомагала їй самовизначитися. І основні теми, які лягали в основу творчих пошуків письменників, схильних до цієї течії, сягали індивідуальності, сутності, суб'єктивності, свободи, смерті, часу і майбуття. Ці теми не нові і для філософів-екзистенціалістів, які розробляли теорію життя та людського сенсу, зокрема Н. Аббаньяно, К. Ясперс, М. Бубер, Ж.П. Сартр, А. Камю, Г. Марсель, М. Бердяєв. Фактично ця течія припиняє своє існування наприкінці 50-тих років, але як своєрідний умонастрій поширений і сьогодні як у літературі, так і у філософії. У своїх працях значну увагу аналітики приділяли людським відчуттям, що виступали основним каталізатором людської дієвості: саме відчуття неспокою, відчаю і незадоволення, загрози смерті приводять до самоаналізу, який може завершитися висновком про потребу самореалізації. На думку багатьох науковців, для повного осягнення справжнього сенсу свого існування, «...людина повинна пройти такі етапи: етап відчуття своєї вкинутості в цей світ і своєї покинутості в ньому, етап «межової ситуації» – усвідомлення конфлікту зі світом та свого невдоволення, що й приводить до самоаналізу, пізнання та вибору власних життєвих цінностей, і етап вільного та свідомого вибору дотримуватися цих цінностей у своєму житті» [6, с. 324].

Аналізуючи особливості побудування зазначеної збірки поезій авторки, можна простежити ноту глибокого прихованого болю за понівечення батьківщини в останнє десятиліття. Письменниця проживала довгий час у Кременній, на Луганщині, а з березня 2022 року вимушена була шукати притулку в інших областях України, зараз проживає на Тернопільщині. «Ключі від сонця» (13-та книга у творчому доробку поетеси) складається з п'яти розділів: «Війна вбиває Україну», «Сонячна палітра» (пейзажна лірика), «Батько сонця» (духовна і філософська поезія), «Сонячний вітер» (інтимна лірика), «Поезія на смак і дотик» (медитації на тему призначення поета та поезії). У доробку кожної творчої особистості постає питання переживання подій, і «...Ситуацією, коли практично всі екзистенціали набувають максимального оприяв-

нення, постає війна. В умовах дегуманізації людської особистості стає вкрай важко зберігати елементарні риси людяності, на користь чи проти якої доводиться робити вибір» [10, с. 113]. Ця збірка і присвячена переживанням і настроям сучасника повоєнної доби.

Винесений у назву символ Сонця – символ Всевидаючого божества, Вищої космічної сили, центру буття та інтуїтивного знання, осяяння, слави, величі, правосуддя, Матері Світу, Центру, Бога-отця, Христа – традиційний у художній рецепції авторки. Метафора «Луганщина – світанок України» із однойменної поезії, написаної ще в 90-ті роки ХХ століття, стала позивним на радіоканалах області, стверджує саме усвідомлення ролі регіону, який не лише першим зустрічає в країні схід Сонця, а й інші геополітичні події з боку країни-сусіда. Поетка свідомо обрала цей символ на знак віри в перемогу у звільненні рідного краю.

У одному із своїх інтерв'ю вона зазначає, що «Збірку «Ключі від Сонця» я писала під обстрілами, у Кременній, коли почалося повномасштабне вторгнення. Не було ні світла, ні води, їсти не було чого. Місяць я просиділа у своїй холодній квартирі, ховалася від обстрілів, але коли затихало, то я запалювала свічку та писала свої вірші. Притискала свого змерзлого кота Умку, який дуже не любив холоду і писала. Так у мене й народилася книжка – багато віршів, написаних під обстрілами вдома, чимало написаних у Тернополі вже у статусі переселенки.

Спочатку хотіла її назвати якось, щоб було слово «війна». А потім зрозуміла, що зовсім не хочеться, щоб війна була ще й на обкладинці моєї книжки. «Ключі від Сонця» – від миру, щастя, нагадування, що війна закінчиться і ми повернемося до спокійного, мирного життя» [9].

У світоглядній картині світу поетеси відчувається болісне переживання дійсності, яке дає можливість ототожнити свого сучасника з умовним архетипом розгубленої людини, котра шукає і знаходить вихід з екзистенційної кризи, спровокованої питанням як жити далі, у вічних цінностях – вірі, надії, любові до життя в усіх його проявах.

Аналізуючи й систематизуючи лірику збірки авторки, ми виокремили наступні загальні риси її ідіостилу на рівні домінантних мотивів:

1) громадянські мотиви:

– проблема національної ідентичності, сформована у радянській і пострадянській реальності;

– протистояння архетипу «Людини-світу» та «Людини-нації»;

– боротьба українців крізь часопросторову призму російсько-української гібридної війни 2014 року та повномасштабного вторгнення росії в Україну 2022 року.

2) переселенські мотиви:

– образ жінки-переселенки;

– проблема взаємодії власного світу з українським менталітетом через російську пропаганду та нав'язування росією своїх мови, культури, способу життя;

– переселення як форма вимушеної міграції.

3) вічні мотиви:

– життя і смерть;

– самотність і свобода;

– питання віри та бездуховності;

– пошук сенсу життя, радості, любові;

– призначення поета;

– пам'яті й безпам'ятства;

– проблема збереження природної гармонії;

– екологія та збереження свого дому – Землі.

Пошук сенсу життя в умовах абсурдності репрезентовано в програмовій, на нашу думку, поезії «Лічозорики» [1, с. 43], написаній в Бучі 24 червня 2022 року. Лірична героїня, скалічена душевно й фізично, бо усе життя, складене в наплічнику й символічно збережене в ключі від колишньої зруйнованої домівки, тримає її в цій безвихідді лише віра в усіх її проявах. Вона не хоче миритися з усвідомленням себе безхатченком у своїй країні, називаючись неофіційним антропонімом «лічозориком». Лічозір – той, хто знічев'я лежить собі на землі й «лічить зорі»: «І нарешті той день настане – / Я ключами свій дім відімкну. / І світитимуть в спальню ліхтарики, / я у ліжку притисну kota. / Ми не біженці. Ми – лічозорики. / З нами Бог і Вкраїна свята».

Надра людської психології допомогли авторці у кращих традиціях відтворити цілі низки психологічних портретів, де в психологічних розколинах миті відкривається вся людська доля. Вона малює свого душевно поламаного, роздвоєного сучасника, «фотографію» його страху презентовано в поезіях «Дитяча сотня», «Шпаки так і не прилетіли», «Немає молока», «Останній притулок» та ін.

У творах Ганни Гайворонської відсутня межа в пам'яті між минулим / теперішнім / сучасним. Лейтмотивом поезій є мотив пам'яті у філософсько-психологічному розумінні. На підкреслення його значущості авторка часто використовує алюзії та ремі-

нісценції на творчість Тараса Шевченка, фольклорні коди Луганщини, наголошуючи на сакральності цієї триади.

Донбас для поетеси – не тільки географічне поняття, а й резонанс різноманітних реалій буття у кращих проявах душевних спогадів та переживань. Це і «яблунька рідненька», «соняхи», «світанок України», і борщ, «кремінський ліс», «грім першої грози», «перший сонячний промінь» тощо. Це все символи малої батьківщини, де формувалася ідіостиль авторки, бо народжена вона на Харківщині.

Донбас – це частка душі, чинник особистості, весь той донбасівський досвід, морально-етичні засади, багатюща і гідна історія Дикого поля, яскраві народні традиції, побут, земля, народ і його мова. Майстерне володіння словом дозволяє поетці створити символічний образ-пейзаж ландшафтів Донбасу, сповнений глибокого філософсько-узагальнюючого змісту: «Я так далеко, а душа з тобою, / Моя маленька, світла Кременна, / За річкою сумую, за вербою. / Навіщо розлучила нас війна? / Я в зародках трави, у скрипках степу. / Душа моя у кремінських лісах. / Усі стежки думок ведуть до тебе. / Земля моя в духмяних чебрецях» [1, с. 23].

Аналізуючи засади Сартровської теорії екзистенціальності, Л.Онишкевич свого часу характеризувала літературний твір як «проекцію постаті автора, а художні засоби – формою виявлення екзистенційних проблем: свободи, часовості, стосунків з іншими людьми і з самим собою» [5, с. 325]. І сьогодні Ганна Гайворонська, відчуючи зневіру і втому душі, відкриває у ліриці внутрішню свободу сакрального. У останньому розділі збірки вона подає вірші-медитації про призначення поета і поезії взагалі й у власному світобутті, називаючи письменників – «повстанцями любови», «оберегами Слова і Мови», а їх твори – «криками голої душі». Її думки суголосні із заявою земляка Миколи Руденка, який «ще у 1979 р. попередив про загрозу, яка може надійти від сусідніх держав, та підняв питання, яке будучи невирішеним до цього часу, призвело до неоголошеної війни із сусідньою державою. Незважаючи на новий цивілізаційний розвиток, Україна знову опинилася у стані війни, бо за роки незалежності не усвідомила, що загроза тоталітаризму не зникла разом із розпадом СРСР» [8, с. 16].

Висновки. Сама письменниця в контексті доби завжди жила за законами власної громадянської позиції. Захарчук І. стверджує, що тінь війни тяжіє над всією українською літературою XX століття. Вона є «її віссю, її прокляттям і величчю, її головною та прихова-

ною темою, жахіттям і отрутою, її силою та її болем, криком і розпачем» [7, с. 374]. Саме в цей період почав формуватися ідіостиль поетеси. Перші вірші поетеси були надруковані в кременській райгазеті «Ленінський прапор» та в обласній молодіжній газеті «Молодогвардієць». 1988 року вийшов поетичний збірник поетеси «Перший поцілунок», за який авторку було прийнято до членів Національної спілки письменників України. З 1992 по 1999 рік вона була засновником, видавцем і редактором (одноосібно) української літературно-мистецької газети «Кам'яний брід» на 8 шпальтах. На той час в Луганську були закриті всі україномовні часописи і Ганна Гайворонська, видавала українську газету, яку ніхто не фінансував, а навпаки партійно-советська номенклатура всіляко намагалася часопис знищити. Кошти на видання вона шукала сама по всьому світу. Візитівкою Луганщини стали рядки Ганни Гайворон-

ської: «Луганщина! Світанок України. Земля моя й земля моїх батьків...» Під цим гаслом проходили літературні фестивалі, огляди художньої самодіяльності, зустрічі поетів та прозаїків Луганщини [7].

Як бачимо, творчість поетеси, яку формувала інша епоха, що ніби посміялась з романтичних ідеалів її попередників і посіяла в душі глибокі сумніви та безнадію, є вагомим та мало ще пізнаним тлом досліджень сучасних літературознавців у аспекті екзистенційних поглядів сьогодення. Її стиль є колоритним матеріалом для аналізу поетики сучасного мистецтва слова. Вища правда повинна бути за поетом, а поет зобов'язаний залишатись більшим за себе навіть у «межових ситуаціях». Таким чином, окреслена проблема лише націлює науковців на подальше дослідження творчості Ганни Гайворонської в аспекті екзистенційного дискурсу.

Література:

1. Гайворонська Ганна. Ключі від Сонця: поезія. Вінниця : ТВОРИ, 2022. 184 с.
2. Гайворонська Ганна: спогади про Дмитра Павличка. URL: <https://krm.lg.ua/novyny/992-hanna-hayvoronska-sprohady-pro-dmytra-pavlychka.html> (дата звернення: 05.06.2024).
3. Дмитренко В. І. Реалізація Луганської теми у творчості Михайла Матусовського й Ганни Гайворонської. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*. № 3(214), Ч. II. 2011. С. 218–224.
4. Дмитренко В. І. Луганщина у творчості Ганни Гайворонської. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 2 (261), Ч. I, 2013. С. 22–27.
5. До теоретичних аспектів сучасної лірики (із стенограми захисту В. Моренця). *Слово і час*. 1995. № 1.
6. Екзистенціалістська модель в теорії літератури. Слово. Знак. Дискурс: Антологія світ, літ.-крит. думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. Л.: Літопис. 2002. С. 324–326.
7. Захарчук І. В. Війна і слово (Мілітарна парадигма літератури соціалістичного реалізму): монографія. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2008. 406 с.
8. Логвиненко Ю. В. Мілітарна лірика Миколи Руденка в контексті тоталітарної літератури ХХ століття. *Філологічні трактати*. 2014. Т. 6, № 3. С. 11–17.
9. Поетична душа Луганщини: Ганна Гайворонська про війну та вірші. URL: <https://tribun.com.ua/uk/105120-poetichna-dusha-luganshini-ganna-gajvoronska-pro-vijnu-ta-virshi> (дата звернення: 19.06.2024).
10. Реутова М. Екзистенційні мотиви збірки поезії Сергія Жадана «Життя Марії». *Актуальні проблеми української літератури і фольклору*. 2019. № 27. С. 112–123.

UDC 007:291.37(477.87)

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.13>**Svitlana PANCHENKO**PhD in Cultural Studies, Associate professor, Doctoral student, Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of Kyiv, dolga100@ukr.net**ORCID:** 0000-0001-8010-8318

RELIGIOUS LANDSCAPE OF TRANSCARPATHIA ON THE EXAMPLE OF SACRED SITES IN THE SOCIO-COMMUNICATION DIMENSION

The article is devoted to the study of the peculiarities of the multi-confessional heritage of Transcarpathia, on the example of sacred objects. The author analyses the linguistic diversity in this region, which is reflected in the objects of sacred heritage, focusing on symbols, signs, inscriptions on icons, prayers, and prayer books. The relevance of the study lies in the description and analysis of sacred inscriptions, signs, symbols, and codes in Transcarpathia, which testify to intercultural traditions, social and communication ties between nations and cultures, and the importance of tolerant interfaith relations.

The author analyses the religious landscape of Transcarpathia in terms of the multilingualism of finds (icons, inscriptions, signs, symbols) and the multid denominational nature of the sacred heritage. The purpose of the article is to study the history of the origin of the sacred heritage in this region through the preserved inscriptions, prayers, inscriptions on icons, commemorative plates, and prayer books. The author researches sacred objects in order to immerse oneself in the culture of Transcarpathia through prayers, inscriptions, and psalms and to explore the social and communication ties of this multi-confessional region.

The results of the study can be useful for scholars, teachers, and students studying multiconfessionalism, the religious and linguistic landscape of Transcarpathia through sacred objects, field research, and research expeditions.

Key words: socio-communication dimension, religious landscape, sacred objects, multiconfessionalism.

Світлана Панченко. РЕЛІГІЙНИЙ ЛАНДШАФТ ЗАКАРПАТТЯ НА ПРИКЛАДІ САКРАЛЬНИХ ОБ'ЄКТІВ У СОЦІАЛЬНОКОМУНІКАЦІЙНОМУ ВИМІРІ

Стаття присвячена дослідженню особливостям багатоконфесійної спадщини Закарпаття, на прикладі сакральних об'єктів. Автор проаналізувала лінгвістичне різноманіття у цьому регіоні, які відображені в об'єктах сакральної спадщини, зосередила увагу на символах, знаках, написах на іконах, молитвах, молитвословах. Актуальність дослідження полягає в описі, аналізі сакральних написів, знаків, символів, кодів на Закарпатті, що свідчить про міжкультурні традиції, соціальнокомунікаційні зв'язки між націями, культурами, важливість толерантних міжконфесійних відносин.

Автор розглядає релігійний ландшафт Закарпаття з точки зору багатомовних знахідок (ікон, написів, знаків, символів), багатоконфесійної сакральної спадщини. Мета статті полягає у вивченні історії походження сакральної спадщини в цій області завдяки збереженим написам, молитвам, написам на іконах, пам'ятних табличках, молитвословам. Автор досліджує сакральні об'єкти із метою зануритись через молитви, написи, псалми в культуру Закарпаття і дослідити соціальнокомунікаційні зв'язки цього багатоконфесійного краю.

Результати дослідження можуть бути корисні для науковців, викладачів, студентів, які вивчають поліконфесійність, релігійний і лінгвістичний ландшафт Закарпаття через сакральні об'єкти, завдяки польовим дослідженням і науково-дослідним експедиціям.

Ключові слова: соціальнокомунікаційний вимір, релігійний ландшафт, сакральні об'єкти, поліконфесійність.

Problem relevance. Transcarpathia is a multi-confessional region. Different nationalities live here, and this is reflected in religious life. In one town or village, services are conducted in Ukrainian, Hungarian, Slovak, and German, and this is because it happened historically. The main and native population is Ukrainians (80.5%). There are also Hungarians (12.1%), Romanians (2.6%), Russians (2.5%), Gypsies (1.1%),

Slovaks (0.5%), Germans (0.3%), and more than 30 nationalities.

Transcarpathia is one of the smallest regions of Ukraine after Chernivtsi region. Transcarpathia is a border area and borders on such countries. The total length of Transcarpathian borders is 460 km (33.4 km with Poland, 98.5 km with Slovakia, 130 km with Hungary, and 205.4 km with Romania). To the north and north-east,

Transcarpathia borders Lviv (85 km) and Ivano-Frankivsk (180 km) regions [12; 19; 24].

The entire historical path of Transcarpathia – from ancient times to the present day – can be divided into several periods:

- Ancient times, which chronologically extends to the IX century;
- Feudal times – from the IX century to the middle of the XIX century;
- Until 1918, Transcarpathia was part of Hungary and Austria-Hungary;
- The period of capitalist development (second half of the XIX – early XX centuries) – the period between the two world wars, when Transcarpathia was part of Czechoslovakia;
- The Hungarian occupation of 1939–1944;
- Transcarpathian Ukraine (1944–1945);
- The post-war period, when Transcarpathia joined Ukraine [12].

Analysis of recent research and publications. Using the example of this article, I would like to draw attention to the objects of sacred attraction in Transcarpathia, because this region has a multi-confessional feature and, accordingly, high scientific interest, and is also one of the safest for conducting field research during the war. The author studied the scientific literature on religious issues in Transcarpathia, a multi-confessional region, sacred heritage and sacred landscapes [1; 4; 5; 20].

The author used the method of field expeditionary research, as well as the «face-to-face» method. The field expeditionary research was preceded by a thorough study of the literature on the study area [3; 6; 7; 20], materials of previous scientific research [12; 13; 20], maps, photos, videos [16; 21; 22; 25]. Field expeditionary research was defined as a qualitative method of data collection aimed at observing, interacting with, and understanding people when they are in their usual environment. The face-to-face method was used to collect quantitative data, during which the interviewer communicated directly with the respondent according to a strictly structured plan and pre-formulated questions. Personal interviews were conducted on the territory of sacred places: the territories of churches, monasteries, cemeteries, during the liturgy or after services with respondents [15; 16; 17].

The purpose of the article is to study the history of the origin of the sacred heritage of Transcarpathia through the preserved inscriptions, prayers, inscriptions on icons, commemorative plates, and prayer books. Due to the sacred heritage, we can study the social and communication ties of this region through such

objects as churches, monasteries, cemeteries, chapels, church bell towers, icons, pilgrimage sites, and preserve the value of cultural heritage during the war.

The main material of research. Transcarpathia is a multi-confessional region, and often in one village or town there are various signs in German, Czech, Hungarian, Slovak and Hebrew, as it has happened historically (especially in cemeteries, monasteries, and churches).

Fig. 1. The map of Transcarpathia in Ukraine

URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Міста_Закарпатської_області

I propose to consider the influence of different cultures on the formation of the multisacred heritage of Transcarpathia on the example of churches, icons, sacred heritage, and cemeteries [20; 21; 22].

Reformed church in Vyshkove village, 1281

Photo 1. The main entrance to the Reformed Church, 1281

The first mention of the Reformed Church in the village of Vyshkovo, Transcarpathian region, dates back to 1281, but there is debate about the exact date of the church's foundation, so we often find it in sources of the XIII–XIV centuries; it is the first church in the Transcarpathian region built of stone and is a unique monument of Gothic architecture.

The church was a fortress and had a defensive character. During the restoration, valuable ancient frescoes of the XIV century «The Last Supper» and «The Kiss of Judas» were discovered. The church received its present appearance in 1789 after a major renovation. Next to the church is an eighteenth-century wooden bell tower covered with shingles [15; 16; 17].

In 1524, the Vyshkiv church, its parishioners, and its priest converted from the Catholic Church to Lutheranism, and in 1556 they became Calvinists.

In 1880, a neo-Gothic-style organ with twelve versions was made by the master Sandor Orszag in Budapest. It is still in operation, recently restored. The church yard is very well landscaped. Some of the vegetation species planted here are listed in the Red Book, and many rare trees grow here. There is a large sun clock on one of the walls of the church (outside). The community has about 1500 people.

The fortification wall along its entire length is very well preserved. Only Khust Castle can boast of a similar defensive wall for the whole of Transcarpathia. To this day, services are organized in the church according to the Reformed rite in Hungarian [1; 2; 3].

Photo 2. In 1524 the Vyshkiv church with its parishioners and priest converted from the Catholic Church to Lutheranism, and in 1556, they converted to Calvinism. You can see the reflection of this event on the sign with the inscription [1; 23]

Photo 3. In the central part of the church there is an inscription in Hungarian, words from the Gospel

Photo 4. Expressions from the Gospel in Hungarian

Be patient, too, and keep your hearts close, for the coming of the Lord is at hand (James 5:8); He who has an ear, let him hear what the Spirit says to the churches (Book of Revelation 3:6); Look, I am standing at the door and knocking. Whoever hears my voice and opens the door, I will go in to him, eat with him, and he with me (Book of Revelation 3:20)

Photo 5. Frescoes of the XIV century. Fragments of murals «Kiss of Judas»

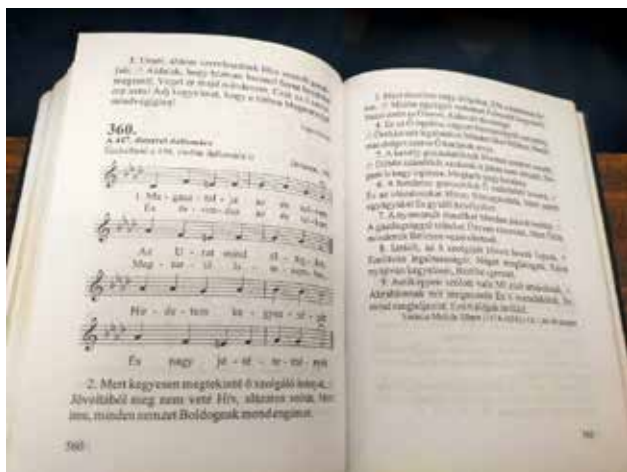

Photo 6. The Psalms in Hungarian. Psalm 360 with notes and words

Catholic Church of St. Mary Magdalene, the village of Ust Chorna (нім. Königsfeld), 1890

In the village of Ust-Chorna (formerly Königsfeld), which was founded by immigrants from Upper Austria, the 19th-century Catholic Church of St. Mary Magdalene attracts with its unique atmosphere. There are many rarities inside the church. One of them is a unique organ.

Signs at the entrance to the village in Ukrainian and German «Königsfeld»

Photo 7. Signage at the entrance to the village in Ukrainian and German

The Catholic Church of St. Mary Magdalene in Ust-Chorna was built in the late 19th century. According to local ethnographer Borys Spir, the church was built by the first settlers from Upper Austria, who were sent to the outskirts of the Austro-Hungarian Empire to explore the surrounding forests. Traditionally, the first things people built in a new place were government buildings and a church. The church was built in 1890 in the Gothic style. The Church of St. Mary Magdalene became a center of not only religious but also cultural life and family meetings. Traditionally, after Sunday services, the faithful would go to a joint dinner. Nowadays, Greek and Roman Catholics of Ust-Chorna gather for services in the church [9; 11; 14; 16].

In 1960, the church was reconstructed, the altars were replaced, the cauldron was removed, and the main altar was divided into two parts. But in general, the original interior has been preserved. The only thing that needs to be renovated is the roof. The church attracts not only believers, but also tourists and guests from Austria, who gladly join the festive masses. Services are held in Ukrainian and German. There are many rarities inside the church. The 1894 organ is the decoration and voice of the church. It was made by Orszag Sandor, an organist from Budapest. For about 15 years, a

Photo 8. A view of the church from the street and the inside of the church with a view of the organ

Photo 10. An ancient plaque with the name of the village

URL: <https://fenixslovo.com/2021/02/04/село-німецька-мокра-що-на-тячівщині-3/>

Roman Catholic Church of St. John of Nepomutsky, Nimetska Mokra village, 1778

local carpenter and musician, Viktor Kolchar, has been playing it [5; 9; 11].

Niemetska Mokra is a village in the Tyachiv district of Transcarpathian, Ukraine. Neighboring villages: Ruska Mokra and Kolochava. The village has 550 inhabitants and 179 households.

The only preserved sample of folk wooden construction of the Transcarpathian Germans is the church of St. Ioan Nepomukskyi (1778).

Services were held in German. In 1780, the church already had branches in villages «Ruska-Mokra», «Ust-Chorna», «Brustury» and «Dubove». Since there were almost no Germans left, the church passed to the Greek Catholic community. The Church continues to commemorate St. John of Nepomutskyi, and the

Photo 9. The inscription at the entrance to the village is in Ukrainian and German

Photo 11. The modern appearance of the church, changed, covered with metal instead of shingles, the original appearance has not been saved [2; 4]

Photo 12. The wooden church of St. John of Nepomuk in the village of Nimetska Mokra in 1934

URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1658289077604452&set=a.596759963757374>

Photo 13. Inscriptions under the organ in German and Ukrainian: «Sing to God», «Praise his name»

Photo 14. Stop three Jesus falls under the cross for the first time. Signature in German

temple feast in the village is held on St. George. In 1997, through the efforts of the students of a school in Upper Austria, a new wooden bell tower was brought to the village and installed. The church is the only surviving wooden church of the Transcarpathian Germans [5; 9; 21].

The only surviving example of folk wooden construction by the Transcarpathian Germans is the church of St John of Nepomuk (1778–1780) in Nimetska Mokra. The first 20 families of German settlers arrived here in 1775. According to legend, the Roman Catholic wooden church was built between 1778 and 1780. After the Second World War, all Germans were deported to Siberia. The church was closed for a long time. In 1989, the building was taken over and renovated by the Greek Catholic community. The interior is well restored, but the roof, unfortunately, is covered with metal. The church is not listed in the monument protection registers. Until 1986, a wooden bell tower stood nearby. The bell tower was abandoned and served as a warehouse for a shop, and in 1986 it was deconstructed [2; 8; 15].

Photo 15. Fragment of the third stop from personal archives

Lost churches of Transcarpathia in the village of «Deutsch-Mokra»

The question of the lost churches of Transcarpathia is interesting and unstudied, in particular, there is such a church in the village of Niemetska Mokre.

Every year, the village of Deutsch-Mokra is visited by its generations from Austria and Germany. In 2016, as a result of decommunisation in Ukraine, the village was returned to its historical name, Deutsch-Mokra [9; 11].

Bell tower of the Roman Catholic church (1924)

Photo of the 1920s. N. G. Kozauer. *Die Karpaten-Ukraine zwischen den beiden Weltkriegen*. Esslingen am Neckar. 1979, il. 46

URL: <https://cptarchitect.org/church/nimeczka-mokra-selo/>

Strukivska church in Yasinia village, 1824

Photo 16. Church in the village of Yasinia under the protection of UNESCO

Church of the Ascension (Strukivska) in the urban village of Yasinia located in the east of the Transcarpathia is one of these old and amazing churches. It was built in 1824, this church, together with other wooden churches of the Carpathians, is included in the UNESCO World Heritage List. Near the church there is an old cemetery and a belfry built in 1813 [3; 10; 12].

Today, on the site of the chapel stands a one-story wooden baptismal church, built in 1824, which is also called «Strukivska». The temple has become a business card of the village and its

Photo 17. A sign certifying that the church is a UNESCO World Heritage Site [3]

Photo 18. Carpathian wooden architecture route [7; 10]

Photo 19. The 11-metre-high spruce bell tower from 1811–1813. Present view [15]

decoration, it is included in the list of wooden temples of Ukraine submitted for inclusion in the UNESCO World Heritage List. An equally perfect bell tower has been preserved next to it, which is perhaps older than the church, because it was moved here from another part of the village in 1895. And when it was built – it is not known exactly, researchers assume that it was in 1811 [7; 10; 24].

This bell tower is also one of the most perfect pieces of Transcarpathian sacred architecture.

Photo 20. Carving at the entrance to the bell tower.

The symbols of Jesus Christ and the date of construction of the Strukiv bell tower are inscribed in 1813 [7; 10]

Photo 21. Icon of the Savior of the 19th century, not restored. The inscription is in the Old Slavic language

It was moved from another village church that burned down. You can see the new shingles for the restoration, the work of local carpenters.

Photo 22. Icon of the Savior from the wooden Hutsul Church of the Ascension of the Lord. The inscription is in the Old Slavic language

Conclusions and Recommendations.

Transcarpathia is quite colourful in terms of multi-confessionalism, traditions and multicultural diversity. Therefore, video and photo documentation of cultural sacred heritage in a particular region is very important, especially during the war in Ukraine, as cultural heritage can be destroyed or damaged at any time.

In Transcarpathia, there are two unique churches that are on the UNESCO World Heritage List as incredibly valuable sites of the Carpathian region of international importance. These are the ensemble of the 1813-1824 architectural monument of the Church of the Ascension (Strukivska) in the village of Yasinia, Rakhiv district, and the ensemble of the 1745 architectural monument of the Church of St Michael the Archangel in the village of Uzhok, Velykyi Bereznyi district [3; 7; 8; 10].

Therefore, it is clear that the influence of each country and culture that Transcarpathia was part of was reflected in the customs, traditions, sacred heritage, and places of memory. It is important to remember history, preserve it, and pass it on to the next generations, and of course, this is reflected in the language, dialects, and local

customs. Therefore, the article contains up-to-date information and has prospects in the study of sacred heritage, linguistic variety of the region, and linguistic local history [18; 19; 21; 22].

This theme has prospects for development, since such findings, symbols, sacred signs, codes, memorial plaques, and tablets have historical, cultural, and linguistic roots that shape common history of our countries. To my

mind, when we study codes, signs, signatures of icons, memorial signs, we have to be very tolerant and treat history, rituals, customs with great respect as periods of people's lives, as a memory that will never be repeated. That is why photos, interviews, recordings, notes, and fieldwork are essential in this kind of preservation of cultural heritage and world memory.

Bibliography:

1. Варпа Д. Л., Тороп А. В. Вишківська реформатська церква – як найцінніший архітектурний об'єкт Закарпаття. *Архітектурний вісник КНУБА*, 2021. № 22-23, С. 199–209. DOI: <https://doi.org/10.32347/2519-8661.2021.22-23.199-209>
2. Вогонь, бляха та необізнаність: три вороги дерев'яних церков. URL: https://risu.ua/vogon-blyaha-ta-neobiznaniist-tri-vorogi-derevyanih-cerkov_n123138
3. Культурна спадщина під «охороною», або що і як захищає ЮНЕСКО в Україні? URL: <https://novynarnia.com/2023/08/20/shho-i-yak-zahyshhaye-yunesko/>
4. Михайло Сирохман: «Уже після внесення церков у список ЮНЕСКО там відбулися зміни на гірше». Проект «Втрачені церкви Закарпаття». URL: https://lb.ua/culture/2021/08/21/491980_mihaylo_sirohman_uzhe_pislya.html
5. На Тячівщині у готичному храмі атмосферу створює старовинний 130-річний орган. URL: <https://i.zakarpattia.net.ua/Zmi/206914-Na-Tiachivshchyni-u-hotychnomu-khrami-atmosferu-stvoriue-starovynnyi-130-richnyi-orhan-VIDEO>
6. Паньків Н. Є., Гаврилишин О. М. Вплив культурної спадщини на розвиток туризму в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*, 2021. № 6. С. 212–224. DOI: 10.31891/2307-5740-2021-300-6-34
7. Струківська церква – спадщина ЮНЕСКО у Ясіня. URL: <https://tourinform.org.ua/strukivska-tserkva-spadshhyna-yunesko-u-yasinya>
8. Ужок. Дерев'яна церква Святого Архангела Михаїла 1745 рік. Юрій Крилівець. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=l6YFOSGue2A>
9. Austrian Ukrainians. Who are they? URL: <https://www.ukrainer.net/austrian-ukrainians-who-are-they/>
10. Church of the Ascension (Strukivska) in Yasinya. URL: <https://ukrainetrek.com/blog/architecture/church-of-the-ascension-strukivska-in-yasinya/>
11. Deutsch-Mokra. URL: <https://fenixslovo.com/2021/02/04/ село-німецька-мокра-що-на-тячівщині-з/>
12. History of Transcarpathia. URL: <https://www.bahus.uzhgorod.ua/history>
13. Hungarians and the Hungarian Language in Transcarpathia. URL: https://hodinkaintezet.uz.ua/wp-content/uploads/2023/03/Hungarians-and-the-Hungarian-Language_2023.pdf
14. King of the Mountain: The Mystical Life of Transcarpathia in the Lens of Folk Photographer Mykhailo Kosyuk. URL: <https://zaborona.com/en/the-mystical-life-of-transcarpathia-in-the-lens-of-folk-photographer-mykhailo-kosyuk/>
15. Landscape design and architecture of wooden churches in Ukraine. URL: <https://digitalcommons.georgefox.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2317&context=ree>
16. Panchenko S., Bakhov I., Pavelchuk I., Kostenko D. Tourist pilgrimage routes of the holy apostles: transformation of sacred routes as modern means of International communication. *Relações Internacionais no Mundo Atual*. 2023. №4 (42). Pp. 765–788. DOI: 10.21902/Revrma.v4i42.6563
17. Panchenko S., Rizun V. On the Importance of Communications in the Field of Pilgrimage and Religious Tourism as a Social and Institution. *Current Issues of Mass Communication*, 35, pp. 22–30. 2024. <https://doi.org/10.17721/CIMC.2024.35.22-30>
18. The Roots. Part 2: the multinational Transcarpathia in stories by uncommon people. URL: <https://varosh.com.ua/en/projects/the-roots-part-2-the-multinational-transcarpathia-in-stories-by-uncommon-people/>
19. The Transcarpathian dialect: how Hutsuls speak. URL: <https://starapravda.com.ua/en/blog/zakarpatskyj-dialekt-yak-rozmovlyayut-guczuly/#:~:text=This%20is%20how%20the%20Transcarpathian,Hungary%20for%20the%20longest%20time>
20. The unique multinationalism in Transcarpathia in 20th century through foreigners' lens. URL: <https://varosh.com.ua/en/projects/the-unique-multinationalism-in-transcarpathia-in-20th-century-through-foreigners-lens/>
21. Transcarpathian conversation – the dialect. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0c2d6T0jRsU>
22. Transcarpathian dialect: what it's like and why it is important to save it. URL: <https://varosh.com.ua/en/projects/transcarpathian-dialect-what-it-s-like-and-why-it-is-important-to-save-it/>

23. Transcarpathian region. URL: <https://www.karpaty.info/en/uk/zk/>
24. Yasinya is the heart of Transcarpathia. URL: <https://spadok.org.ua/zakarpattya/yasinya-sertse-transkarpatiyi>
25. Zinko Y., Malska M., Hrynychshyn T. Religious-Pilgrim Tourism in the West of Ukraine: Main Centres and Shrines. *Visnyk of the Lviv University Series Geography*, 2019. №53. С. 144–166. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vgg.2019.53.10671>

УДК 821.111(73)Ове7Тат].09

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.14>**Альона ТИЧІНІНА**кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, a.tychinina@chnu.edu.ua

ORCID: 0000-0001-6316-2005

Наталія НІКОРЯКкандидатка філологічних наук, доцентка кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, n.nikoriak@chnu.edu.ua

ORCID: 0000-0001-6658-0114

**ЕКЗИСТЕНЦІАЛИ САМОТНОСТІ В РОМАНІ Д. ОВЕНС
«ТАМ, ДЕ СПІВАЮТЬ РАКИ»**

Статтю присвячено розгляду однієї із інтерпретаційних версій феномена самотності у літературі. Об'єктом дослідження обрано роман сучасної американської письменниці Делії Овенс (1949) «Там, де співають раки» (2018), а предметом – екзистенціали самотності у вказаному тексті. Акцентовано актуальність вивчення зафіксованих у літературі екзистенційних станів крізь методологічну призму антропології. Самотність розглянуто як екзистенціал, почуття, стан, явище, феномен, процес і відношення. Подано інтерпретації явища самотності у літературознавчому контексті. Метою статті є окреслення екзистенційного стану самотності у романі Д. Овенс як наслідку травм, стану свідомості і способу життя. «Там, де співають раки» визначено зразком еконаративного роману з автобіографічними мотивами. Окрім того, проаналізований текст постає виразним прикладом жанрової поліморфності, позаяк він поєднує ознаки детективного роману, психологічного роману, роману-становлення та екороману. Окреслена жанрова особливість позначена тематичною розмаїтістю, оскільки роман порушує проблеми інакшості, взаємодії людини і природи, сімейних стосунків, гендерних і расових конфліктів. Роман наративізує події життя й емоційні стани головного персонажа – Каї, образ якої постає центром персоносфери. Становлення Каї як особистості, крізь призму її психологічних травм, становить сюжетну основу тексту і водночас інтерпретує окремі епізоди біографії Д. Овенс. Тематична багатовекторність роману «Там, де співають раки» реалізується за допомогою використаного авторкою прийому ретроспекції. «Болотяна дівчинка» постає промовистим образом Іншого у сучасній літературі, оскільки вона є маргіналізованою протягом усього життя. Стан самотності головної героїні розглянуто в динаміці, починаючи з дитинства Каї, коли її залишила мати. Цю подію розглянуто як каталізатор її травм та екзистенційних станів.

Ключові слова: роман, жанр, поетика, роман-становлення, наратив, самотність, екзистенціал.

**Alyona Tychinina, Natalia Nikoryak. THE EXISTENTIAL ASPECTS OF LONELINESS
IN D. OWENS' NOVEL «WHERE THE CRAWDADS SING»**

The article is devoted to the consideration of one of the interpretive versions of the phenomenon of loneliness in literature. The novel of the modern American writer Delia Owens (1949) «Where the Crawdads Sing» (2018) was chosen as the object of research. The existential aspects of loneliness in this text were marked as the subject. The relevance of studying existential states through the methodological prism of anthropology is emphasised. The loneliness is considered as an existential phenomenon, a feeling, state, as well as a process and relation. Interpretations of the phenomenon of loneliness in the literary context are proposed. The purpose of the article is to outline the existential state of loneliness in Delia Owens' novel as a consequence of trauma, state of consciousness, and lifestyle. «Where the Crawdads Sing» is defined as an example of an eco-narrative novel with autobiographical motifs. In addition, the analysed text is a clear example of genre polymorphism, as it combines features of a detective novel, psychological novel, coming-of-age novel, and an econovel. The outlined genre feature is marked by thematic diversity, as the novel raises issues of otherness, human-nature interaction, family relations, gender and racial conflicts. The novel outlines the life events and emotional states of the main character – Kaya, whose image becomes the center of the personosphere. The formation of Kaya as a person, through the prism of her psychological traumas, constitutes the plot basis of the text and at the same time interprets individual biographical episodes of D. Owens. The thematic multi-vector nature of the novel «Where the Crawdads Sing» is implemented using the technique of retrospection chosen by the author. The «Swamp Girl» appears as a telling image of the Other in contemporary literature, as she is marginalised throughout her life. The state of loneliness of the main character is considered in dynamics, starting from Katya's childhood, when her mother left her. This event is considered as a catalyst for her traumas and existential states.

Key words: novel, genre, poetics, emerging novel, narrative, loneliness, existential.

Постановка проблеми. Активізація уваги літературознавців до явища самотності пояснюється поширенням антропологічного прин-

ципу досліджень в усі галузі сучасної науки. Тема самотності, а також життя та дорослішання (становлення) особистості у вза-

ємодії з природою здавна цікавила багатьох письменників, літературознавців, філософів, психологів, богословів. Б. Паскаль був одним із перших, хто докладно розглядав феномен самотності. На думку філософа, самотність – це факт нещастя, позаяк вона постійно супроводжує існування людини, травмуючи переживаннями покинутості й ізоляції [див.: 9]. Також стан самотності детально висвітлювався екзистенціалістами (Ж.-П. Сартр, А. Камю), які вважали самотність фундаментальною ознакою екзистенціалізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологія розвідки. Концептуально ми спираємося на теорію антропологічних станів самотності й відчуження М. Гайдегера, В. Ліщинського, М. Мовчана, К. Ясперса тощо. За М.Гайдегером, шляхом усамітнення, самотності, людина досягає наближення до суті всіх речей, до світу в цілому [15]. В. Ліщинський розглядає самотність як «екзистенціал людського буття, у межах якого відбувається зовнішнє або внутрішнє відособлення людей» [6, с. 256]. М. Мовчан вважає самотність суперечливим, багатограним явищем, яке може призвести або до знищення та пригнічення особистості, або є «творчим і вільним началом» [8, с. 118]. Цікаво, що вчені вказують саме на те, що більшість людей найболючіше переживають самотність не у фізичній ізоляції, а всередині певного угруповання.

Суттєвий вплив на трактування самотності в контекстуальному полі антропології мають трактати М. Бубера [1]. Він використовує поняття комунікації для опису діалогу Я і Ти в онтологічному ключі. Бубер розглянув Я як двоїсту категорію, у взаємозв'язку з Іншим, а відтак навіть з Вічним Ти: «З-поміж трьох сфер одна вельми відмітна: життя з людьми. Тут мова довершується як послідовність у мові й розмові. Тут лишень оформлене в мові слово стрічає свою відповідь. Тут лише засадниче слово в однаковій формі спрямовується і вертається, засадниче слово звернення і засадниче слово відповіді живуть в Єдиному висловлюванні, я й Ти не просто перебувають у стосунку, а також у постійній «щирості» [1, с. 166].

Сучасні дослідники пропонують чимало визначень змісту самотності. У «Словнику української мови» міститься визначення поняття самотності: «Властивість і стан зазначенням самотній; усвідомлення такого стану» [11]. Словник позначає самотній як самотній, що означає «який залишився, живе і т. ін. наодинці, без нікого (про людину) сам», а також «який не має сім'ї, рідних, близьких; одино-

кий; сам» [11]. Сьогодні термін «самотність» постає багатозначним, означає «почуття, стан, процес і відношення» [див. 3]. Це переживання зумовлює усамітнення і замкнутість людини. Відтак людина «тікаючи» від життя, занурюється у власні ілюзії, що призводять до більшого заглиблення у стан самотності, а як наслідок – тривоги, суму, замкненості. В. А. Чорнобай [14] робить спробу комплексного аналізу феномену самотності та одинокого способу життя сучасних українців, виокремлює типи самотності (емоційна, соціальна, культурна, духовна, екзистенційна).

Літературознавці аналізували художні версії самотності у різних дискурсивних зрізах і національних літературах. Наприклад, О. В. Карабьова проінтерпретувала самотність у сучасній жіночій прозі [4]. Т. В. Смушак вивчала концепти відчуження та самотності у французькій та українській літературі XX ст. [12]. Н. Д. Демченко та А. Г. Чала [2] звернули дослідницьку увагу на лінгвалізацію концепту «самотність» у сучасному українському дискурсі на матеріалі роману «Камінь посеред саду» В. Лиса тощо. К.Ф. Калинич дослідила тематизацію самотності у творчості Кобо Абе [3].

Проте, наразі відсутні дослідження, що проблематизують екзистенціал самотності у романі Д. Овенс (1949) «Там, де співають раки» («Where the Crawdads Sing», 2018). Це аргументує актуальність і новизну статті. **Метою** нашого дослідження є окреслення екзистенційного стану самотності у романі Д. Овенс «Там, де співають раки» як наслідку травми, стану свідомості і способу життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роман американської письменниці Д. Овенс (1949) «Там, де співають раки» постає показовим зразком сучасного еконаративного роману з автобіографічними (квазібіографічними [див. 13, с. 133]) мотивами. Окрім того, жанрова специфіка цього тексту зумовлена його поліморфністю, оскільки поєднує ознаки детективного роману, психологічного роману, роману-становлення та екороману. Окреслена жанрова особливість позначена тематичною розмаїтістю, позаяк роман порушує проблеми інакшості, взаємодії людини і природи, сімейних стосунків, гендерних і расових конфліктів тощо. Становлення Каї як особистості, крізь призму її психологічних травм, становить сюжетну основу тексту і водночас інтерпретує окремі епізоди біографії Д. Овенс [7]. Роман наративізує події життя й емоційні стани головного персонажа – Каї, образ якої постає центром персонифікації.

Тематична багатовекторність роману «Там, де співають раки» реалізується за допомогою використаного авторкою прийому ретроспекції. Під ретроспекцією розуміємо наративний спосіб апеляції до подій і досвіду минулого, за допомогою якого розкривається сутнісний зміст сьогодення. У тексті чергуються епізоди розслідування вбивства Чейза, суду та події минулого (50–60 рр. XX ст.).

Ретроспективна композиція характеризується зображенням подій, відтворених «до основної історії», за принципом часового маятника. Сюжет твору бере початок майже «з кінця» його фабули – з констатації смерті Чейза Ендрюса. Варто зауважити, що текст розпочинається і завершується загадкою смерті (фігура композиційного кільця). У пролозі 30 жовтня 1969 р. знаходять тіло Чейза, а в розв'язці зображуються події після смерті Каї вже крізь призму рецепції Тейта. Окрім того, змінна ретроспективна позиція недієгетичного оповідача-спостерігача дозволяє читачеві зосередити увагу не так на способах наратування подій, скільки на поведінці героїні у різних ситуаціях і у різні періоди її життя.

Симптоматично, що Кая шукає в природі пояснення вчинку матері, яка не повернувшись, полишила дітей на самотійне виживання, прирекла Каю на самотність. Окреслена подія стала для Каї позитивною травмою, відправною точкою і каталізатором її комплексів. Комунікативну й емоційну порожнечу було заповнено спілкуванням з довколишніми екосистемами. Відсутність матері вона намагалася заповнити здебільшого спілкуванням з природою: «Щоранку Кая прокидалася під шипіння оладок, вдихала свіжий кукурудзяний димок. А тепер кухня стояла німа й холодна, і, підводячись із ліжка, Кая, замість снідати, бігла до лагуни» [10, с. 44].

Самотність – це екзистенціал, що супроводжує кожную особистість. Самотність виступає невіддільним етапом соціалізації. Тому середовище, яке оточує індивіда, здійснює значний вплив на взаємодію особистості з іншими особами. Через матеріальне неблагополуччя та складні морально-психологічні взаємовідносини у сім'ї Кая, на прізвисько «Болотяна дівчинка», опинилася на периферії соціальної структури свого містечка, яке також було занедбаним й самотнім: «Загалом, містечко мало такий вигляд, ніби втомилося боротися зі стихіями і просто занепало» [10, с. 24]. Полишена напризволяще долі спочатку матір'ю, що втекла від звірств чоловіка, потім старшими братами та сестрами, які один за одним залишили старе житло на болотах у пошуках

кращої долі, Кая була змушена вибудовувати складні та небезпечні для її дитячої психіки стосунки з батьком-тираном та алкоголіком: «Попри те, що дівчинка мешкала в хатині разом із батьком, кожен з них жив окремим життям» [10, с. 27]. Але коли батько пішов, дівчинка також сумувала, бо була приречена на абсолютну самотність: «Усі вони її покидають, йдучи цією піщаною стежкою, а вона має дивитися їм услід» [10, с. 50].

Д. Овенс також текстуально маркує час, коли Кая вперше залишилася без людей, яким вона довіряла. Це відбулося 1952 року, коли брат Джоді пішов з дому: «Погукала брата, але його тут уже не було. Не було навіть його речей, а порожнє ліжко зяло пусткою (...). Цієї ночі вона вперше в житті лишилася сама» [10, с. 20]. Вона стає настільки самотньою, що її образ нерідко порівнювався з самотніми чайками: «Із часом єдиною компанією дівчинки стали самі лише чайки» [10, с. 64]. Навіть на день народження Кая, хоча і очікувала повернення мами, залишилася у компанії лише чайок, яких вона пригостила кашею: «Одна велика чайка підійшла і сіла біля неї. / – Сьогодні в мене день народження, – сказала Кая пtiці» [10, с. 28]. Тому зустріч із Тейтом стала дуже важливою для подальшої соціалізації дівчинки: «Усамотнене життя на болоті вже наклало на Каю свій відбиток, і тепер вона уподібнилася до маленької дикунки: волосся скуйовдене і сплутане, щоки вкриті плямами бруду» [10, с. 54].

Людина може відчувати різні види самотності, як наприклад, зовнішню та внутрішню. Зовнішня самотність постає результатом суперечності людини і соціального середовища. Зовнішня самотність Каї є результатом низки катастрофічних для неї подій (відхід один за одним рідних) та байдужості мешканців містечка. Внутрішня самотність, як комфортний для Каї стан, спричинена розкриттям її ідентичності на тлі природи, у взаємодії з нею: «Кая знову вирушила на марші, цього разу вже сама. Але самотньою вона не почувалася» [10, с. 214].

В аспекті типології суб'єктивних переживань виокремлюють декілька видів самотності. «Заперечувана» самотність – це варіант самотності як суб'єктивного переживання, при якому індивід має сильний психологічний захист, «ігноруючи» власні переживання. «Комфортна» самотність – вираження самотності як суб'єктивного переживання, при якому індивід досягає кращої «якості життя», що підкріплюється наявністю позитивних емоцій. «Деструктивна» самотність – різновид самотності як суб'єктивного

переживання, при якому індивід, прагнучи компенсувати власні переживання, діє на неї несприятливо, деструктивно [5, с. 13]. «Соціальна» самотність – переживання людини, зумовлені неприйняттям її у певній групі. Переконаємося, що особистості Каї були притаманні усі названі види самотності. Спостерігаємо водночас парадокс: з одного боку, кожна людина самотня як індивідуальність, що на певних етапах життя добровільно прагне до усамітнення, а з другого, – їй притаманна органічна потреба духовної й комунікативної єдності з іншими суб'єктами.

Відображена у наративі роману «Там, де співають раки» ситуація переживання Касю самотності можна кваліфікувати як фізичне відокремлення від більшості соціуму, а також як емоційну ситуацію внутрішнього стану дівчини. Приміром, у школі Кая «опустилася на стілець, мріючи стати такою ж непомітною, як крихітний жук-кород на вкритому широкими складками стовбурі дуба» [10, с. 37]. Кая переживала зневагу та байдужість до себе від мешканців містечка, відсутність повноцінного спілкування і дедалі більше почуття самотності: «Далеко від дому вона почувалася беззахисною, немов дикобраз, перевернутий на спину» [10, с. 109]. Приміром, батьки Чейза, зустрівши її в крамниці, обійшли стороною. Тереза Вайт, дружина пастора місцевої методистської церкви, вискочила із взуттєвої крамниці, щоб забрати свою маленьку дочку, заборонивши їй торкатися Каї, бо вона начебто «брудна». На протигагу людям природа завжди була прихильна до дівчини (чайки, яких вона підгодовувала, могли кружляти біля її ніг): «Ні, я не зможу покинути чайок, капелю, дім. Болото – це єдина родина, що в мене лишилась» [10, с. 94]. Йдеться не про цілковиту самотність, адже Кая спочатку була з родиною, потім залишилася з батьком, після його неповернення дівчинку підтримував Джампін та його дружина Мейбл, пізніше в житті Каї з'явився Тейт. Та найголовніше, що вона була на природі, поруч були улюблені птахи. Земля (марші) та вода давали силу вижити: «Вона вместилися б разом із пташками у своєму ліжку і від їхнього тепла відчула б себе затишно, наче у гніздечку» [10, с. 40].

Головна героїня постає промовистим образом Іншого у сучасній літературі, оскільки вона є маргіналізованою протягом усього життя. Більшість мешканців містечка схильні до відчуження від Каї, вони дистанціюються від неї (йдеться про сегрегацію). У романі «Там, де співають раки» Деллі Овенс навіть міститься показовий алегоричний епізод зі знищенням слабкої дикої індички: «Пташка, яка вирізняється

з-поміж інших – поранена або спотворена – має більше шансів привернути увагу хижака, і через це решта зграї зазвичай вбиває її, щоб самим не стати здобиччю» [10, с. 112]. Промовистим постає навіть погляд птахи: «Нещасна пташка /.../ дикими очима дивилась на власну зграю, що так жорстоко розправлялась із нею» [10, с. 112]. У такий спосіб письменниця проводить паралель зі цькуванням Каї у колективах і спільнотах, у яких вона перебувала.

Самотність у романі «Там, де співають раки» Д. Овенс можна охарактеризувати як константну (у вираженні домінантних рис) і водночас мінливу (в найрізноманітніших проявах протягом життя головної героїні). Ступені самотності залежать від подій у житті Каї. Так, у період, коли дівчинка була відірвана від людей, самотність мала риси непомітності, цілісності з буттям, як тільки в її житті з'явився Тейт, самотність почала її гнітити: «До гри з пір'ям Кая не помічала своєї самотності і вважала її невід'ємною частиною свого буття. Але тепер самотність пустила корені глибоко у єство дівчини й важко тиснула їй на груди» [10, с. 124].

Важливий елемент антопологічно-психологічного опису Каї – її емоційний образ. Дівчина готова навіть поступитися своїми уявленнями, як-от, коли вона засміялася зі споживацької репліки Чейза про марші. Д. Овенс описує емоції Каї: «За мить відчула, що втратила ще одну крихітну частинку себе. Такою вже була ціна, котру вона платила, щоб мати когось поруч» [10, с. 214]. Тлом її самотності постає дефіцит уваги та підтримки зі сторони інших людей. Так, вона верше отримала подарунок на День народження від Тейта в 15 років: «Ніхто й ніколи не замовляв для неї в пекарні іменинний торт. Ще жодного разу в житті вона не отримувала загорнених у святковий папір подарунків» [10, с. 155]. Відтак спостерігаємо, що саме відчуття самотності підштовхнуло Каю до «аб'юзивних» стосунків з Чейзом.

Д. Овенс зображує самотність не крізь призму відчуттів Каї, але й у розрізі сприймання іншими людьми, як-от її брата Джоді. Йому самотність сестри засвідчують не лише побутові речі, а навіть атмосфера її дому: «Джоді враз відчув, немов саме повітря тут, у кухні, було просякнуте самотністю. Про самотність волато все: і кілька цибулин, що лежали на дні овочевого кошика, і одна-єдина тарілка коло мийки, і шматок кукурудзяного хліба, дбайливо загорнутий у посудний рушник. Вести свій побут там могла б літня вдова» [10, с. 288]. У період судових перепитів головну героїню гнітить присутність брата, який хоче бути з нею поруч, щоб допомогти, заспокоїти. Вона,

яка завжди прагнула до відчуття людини поруч, говорить йому: «Забути я зможу лиш на самоті. Наодинці із собою. Адже так було завжди, самотність – це все, що я знаю. Я не звикла, щоб мене втішали...» [10, с. 411]. Це засвідчує, що почуття самотності було для героїні комфортним, іманентним для неї станом. Відтак Кая стала вченою-природознавицею, господаркою ділянки землі, знайшла собі надійного партнера. Разом з цим Д. Овенс неодноразово акцентує абсолютну нездатність героїні вбудуватися в навколишнє людське співтовариство. Кая органічно вписується лише в екосистему боліт, переймаючи звички птахів та диких тварин, живучи відповідно до природних циклів.

Художні образи, за допомогою яких Д. Овенс об'єктивує сутність «самотності», характеризують світоглядно-особистісне ставлення героїні та авторки до цього соціального феномену та природи. Так, в епізоді безрезультативного очікування Каєю Тейта, письменниця звертається до використання порівняння відчуттів персонажа з природним феноменом – припливом. При цьому відчуття самотності не називається цим словом («закричала в порожнечу [...] Здалося, що її з головою накриває могутня хвиля припливу й тягне, відносить далеко у відкрите море. Це почуття було знайоме Каї до болю» [10, с. 174]). Імплицитно властива образам самотності негативні конотації традиційно інтенсифікується у метафоріці, наприклад «Самотність стала заважкою ношею» [10, с. 178]. Зустрічаються також оригінальні метафори ресурсного стану самотності: «Проте в самотності – свій власний компас» [10, с. 182].

Цікавим способом змалювати самотність є спроба авторки вдатися до містифікації та інтертекстуальності. Так, письменниця неодноразово вводить в текст роману улюблену героїнею поезію Аманди Гамільтон, якою виявляється сама Кая. Літературна містифікація у такому випадку є прикладом розмивання семантичних кордонів між художніми творами, зіткненням різних видів літератури – прози та поезії. Семантичні горизонти та авторство синтезуються, виникає нова семіосфера – містифікованого тексту, в якому письменниця розставляє ключі, коди: «Спокуса нехитра була / Самим лиш помахом долоні. / А бідоласі світляку / За втіху смерть у мерехтливім лоні» [10, с. 427–428]. Так, в одному з поетичних уривків Д. Овенс художньо змальовує самотність, виокремлюючи домінантні ознаки: холод, тиша, розтягненість в часі, гострий, тонкий звук: «холодом плечі огортає тиша», «ти лише знаєш, / як самота бринить, / розпорошує мить / на милі / без краю й кінця» [10, с. 258].

Д. Овенс у романі «Там, де співають раки» робить самотність активним началом, здатним змінити людей. Характер змін головним чином залежить від особистості і зовсім трохи – від довкілля. Так, Кая та її мама змушені були стати самотніми, але у випадку Джулієн самотність отримала деструктивний характер, а у випадку з Каєю – трансформуючий. У момент отримання звістки про долю мами Кая прирівнює себе до самотності: «Я і є самотність» [10, с. 286].

У романі «Там, де співають раки» можна виокремити навіть певні «ступені» самотності. Так, у тюремній камері без можливості бачити улюблені марші дівчина відчула абсолютність цього відчуття: «Лиш опинившись за ґратами без права вийти під заставу, вона повною мірою усвідомила всю глибину своєї самотності» [10, с. 340]. Почуття приреченості та самотності проявляється також і в епізоді, де Кая очікує вирок присяжних: «Очікування на вердикт у своїй власній справі про вбивство відкрило їй самотність зовсім іншого гатунку. Думки про те, житиме вона чи помре, майже одразу накрила могутня хвиля страху на безліч прийдешніх років лишитися відірваною від своїх маршів. Без чайок, без моря, без зірок» [10, с. 403]. При цьому Д. Овенс, використовуючи драматичні прийоми, підвищує градус напруги, перераховуючи різні подробиці прояву самотності в попередні роки. Після проголошення вироку персонаж, а разом і читач, переживає катарсис.

Висновки. Ретроспективна позиція недієгетичного оповідача-спостерігача дозволяє читачеві зосередити увагу не так на способах наратування подій, скільки на поведінці героїні. До того ж, розуміємо, що Кая систематично шукає в природі пояснення вчинку матері, яка не повернувшись, полишила дітей на самостійне виживання, прирекла Каю на самотність. Поетика самотності реалізується на різних рівнях художньої структури роману «Там, де співають раки» Д. Овенс – сюжетно-композиційному, просторово-часовій організації, системі персонажів. Цю екзистенційну категорію схарактеризовано передусім на прикладі жіночих образів тексту – Каї та її матері. Причин самотності головної героїні чимало. Передусім – це дитячі травми, пов'язані з насиллям у сім'ї, втратою матері, а згодом – усіх рідних та близьких. Самотність Каї супроводжувалася також дотичними емоціями-екзистенціалами – страхом, сумом, тугою, ностальгією, розчаруванням. Однак найпотужніший екзистенціал людського буття, – любов, – як демонструє наративізована історія, усе долає.

Література:

1. Бубер М. Я і Ти. Шлях людини за хасидським вченням, Київ, ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. 272 с.
2. Демченко Н. Д. Лінгвалізація концепту «самотність» у сучасному українському художньому дискурсі: (на матеріалі роману «Камінь посеред саду» Володимира Лиса). Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки». Вип. 2. 2023. С. 3–13.
3. Калинич К. Тема самотності у творчості Кобо Абе (на прикладі трилогії «Чуже обличчя», «Спалена карта», «Людина-коробка»). Дипломна робота. Чернівецький нац. ун-т імені Ю. Федьковича. Чернівці, 2017. 96 с.
4. Карабьова О. В. Художні версії проблеми самотності у сучасній жіночій прозі: автореф. дис. на здобуття ступеню канд. філол. наук. Київ, 2004. 20 с.
5. Ларс Фр. Філософія самотності. Київ: Видавництво Анетти Антоненко, 2017. 208 с.
6. Ліщинський В. І. Психологічні наслідки відчуження як специфічного сприйняття навколишнього: збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. Вип. 12, ч. 1. Івано-Франківськ, 2007. С. 225–231.
7. Мидриган В., Гуйчук Л., Тичініна А. Поетика роману Д. Овенс «Там, де співають раки» крізь призму автобіографічного досвіду. «Платон мені друг, але істина дорожча». Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. С. 184–187.
8. Мовчан М. М. Самотність як полівекторний феномен: філософсько-антропологічний дискурс. Філософські обрії. 2008. № 20. С. 124–137.
9. Мовчан М. М. Феномен самотності: проблеми і перспективи. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. № 17. Запоріжжя: ЗДІА, 2004. С. 117–130.
10. Овенс Д. Там, де співають раки ; пер. з англ. О. Жильникової. Харків: Віват, 2021. 432 с.
11. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/>
12. Смушак Т. В. Концепт самотності та відчуження в українській та французькій літературі першої половини ХХ століття: (на матеріалі автобіографічної повісті Наталени Королевої «Без коріння» та автобіографічного роману Ірен Немировськи «Вино самотності»). Автореф. дис... кан. філол. наук. Івано-Франківськ, 2017. 20 с.
13. Тичініна А., Нікоряк Н. Новела В. Домонтовича «Спрага Музики» в аспекті інтердискурсивної методології. Visnyk Universitetu imeni Alfreda Nobelya. Seriya: Filologicni Nauki. 2023. Vol. 1. Iss. 25. P. 131–143.
14. Чорнобай В. А. Богословське осмислення феномену самотності: дисертація на здоб. наук. ступеня канд. філос. наук. Київ, 2020. 270 с.
15. Heidegger M. Sein und Zeit. Tübingen, 1993. 437 S.

UDC 81'42.811.111

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.15>**Tetyana CHAIUK**

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at Foreign Languages
Department of Educational and Scientific Institute of Law, Taras Shevchenko National University of Kyiv,
t.chaiuk@knu.ua

ORCID: 0000-0001-5318-688X**Serhii BABKIN**

Independent Researcher, Technical Packaging Department Manager at PROCTER AND GAMBLE
UKRAINE, LLC, ziko2222@gmail.com

ORCID: 0009-0002-8273-8385

VERBALIZING INCLUSIVITY IN VIRTUAL CORPORATE DISCOURSE OF *PROCTER & GAMBLE*

The article aims at exploring the ways of verbalizing the concept of inclusivity in virtual corporate discourse. The novelty of the research stems from the fact that though inclusivity is one of the cornerstones of progressive organizations in the 21st century, it has not yet been considered from a linguistic perspective in corporate discourse. The research is based on a sample of texts collected with the help of continuous sampling from the official website of Procter & Gamble (P&G) corporation. The sample undergoes content analysis that enabled to single out the language units expressing the inclusivity concept. The final stage of the research draws on discourse analysis that helps to correlate the findings with ongoing social trends and to incorporate P&G's online discourse in a broader social context.

The analysis has uncovered several ways of verbalizing the inclusivity concept in the sample. First of all, inclusivity presupposes unity and cohesion within the company as well as humanity on the whole. The sample abounds in the inclusive first-person pronouns we and our that imply the personnel's cohesion and solidarity. The frequency of the inclusive pronouns is incomparably (over 20 times) higher than the usage of the second person pronouns or direct nominations such as P&G. The pronominal way of expressing inclusivity is complemented with the extensive use of lexical means that deliver the idea of unity and solidarity. Besides the lexemes inclusivity and inclusive, here belong such morphologically diverse items as community, together, all, mutual and to share. Remarkably, inclusivity may embrace not only P&G's staff but also every human being, which is expressed in the sample with the noun humanity or the phrase all people. P&G's website claims that the corporation non-discriminatively includes the social groups (women, the disabled, people of color; LGBT+ people) whose recognition is considered to be a marker of inclusivity in the 21st century.

In addition, the concept of inclusivity acquires a spatial dimension: the sample contains passages that emphasize the worldwide scope of P&G's activity. This omnipresence is verbalized with prepositional phrases, in particular, those with the noun world (e.g., around the world) and the adjective global.

Thus, the concept of inclusivity is consistently verbalized in P&G's online corporate discourse. Further study may examine the multimodal aspect of expressing inclusivity in corporate texts.

Key words: corporate discourse, inclusivity, concept, verbalization, lexeme.

Тетяна Чаюк, Сергій Бабкін. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ У ВІРТУАЛЬНОМУ КОРПОРАТИВНОМУ ДИСКУРСІ КОРПОРАЦІЇ *PROCTER & GAMBLE*

Стаття присвячена вивченню шляхів вербалізації концепту inclusivity у віртуальному корпоративному дискурсі. Новизна дослідження полягає в тому, що хоча інклюзивність є наріжним каменем прогресивних корпорацій у XXI столітті, цей концепт ще не висвітлювався лінгвістикою на матеріалі корпоративного дискурсу. Дослідження ґрунтується на текстах, відібраних методом суцільної вибірки з офіційного вебсайта корпорації Procter&Gamble (P&G). До текстів було застосовано контент-аналіз задля виявлення мовних одиниць, які виражають концепт inclusivity. Заключний етап дослідження використовує дискурсивний аналіз, який допомагає зіставити результати з сучасними соціальними трендами та вписати віртуальний дискурс корпорації P&G's у загальний соціальний контекст.

У процесі роботи було виявлено кілька шляхів вербалізації концепта inclusivity у вибірці. Перш за все, inclusivity передбачає єдність усередині компанії та людства в цілому. Тексти, які містять чисельні випадки вживання інклюзивних займенників першої особи we та our, імпліцитно вказують на солідарність та єдність персоналу. Частотність інклюзивних займенників незрівнянно вища (більш ніж у 20 разів) за використання займенників другої особи або безпосередньої номінації корпорації P&G. Вираження інклюзивності займенниками доповнюється широким використанням різноманітних лексичних засобів, які передають значення єдності та солідарності. Окрім лексем inclusivity та inclusive, до таких належать морфологічно різноманітні одиниці community, together, all, mutual, to share. Слід зазначити, що inclusivity може включати в себе не тільки працівників корпорації P&G, але й усе людство, що виражається іменником humanity або словосполученням all people. У текстах вибірки розрізняються ті соціальні групи (жінки, люди з обмеженими можливостями, раси та представники ЛГБТ+ спільноти), визнання яких вважається маркером політики інклюзивності у XXI столітті.

Концепт *inclusivity* має і просторовий вимір: вибірка містить фрагменти, які наголошують на світовому масштабі діяльності P&G. Ця ідея всюдисущості вербалізується за допомогою прийменникових словосполучень, зокрема з іменником *world* (наприклад, *around the world*) та прикметником *global*.

Отже, концепт *inclusivity* послідовно вербалізовано в віртуальному корпоративному дискурсі компанії P&G. Перспективним напрямом подальшого дослідження може бути вивчення мультимодального вираження концепту *inclusivity* в корпоративних текстах.

Ключові слова: корпоративний дискурс, інклюзивність, концепт, вербалізація, лексема.

Statement of the Problem. Despite their unquestionable global leadership as employers and goods and service providers, transnational corporations make considerable efforts to build their positive image and present it to consumers, partners and potential employees. The Internet is probably the key source of information about a company and, therefore, Internet pages are nowadays the main platform where companies are engaged in image building.

A large share of content delivered through official corporate sites does not deal with the company's products but rather with the company's culture (values, structure, history, etc.). This information is supposed to construct the company's positive image. Hence, corporate websites are designed to attract the best workforce and business offers in the competitive global market. One of the techniques of positive image-building is presenting a company as the champion of the latest social trends and inclusivity belongs to the progressive ideas of today.

Research review. Corporate discourse is defined as a purposeful communicative activity that takes place in an organization, abides by the organization's culture and aims at unifying behavioural patterns of the company's employees [16, p. 4–5]. Corporate discourse is studied from a variety of perspectives: ethnographic approaches use interviews and observation to uncover relations that underlie immediate contexts and reveal a broader social picture; intercultural approaches research the interplay of ethnic cultures within multicultural corporate settings and undermine the belief in culture-silent corporate discourse; multimodal studies explore the fundamental role of signs in corporate meaning-making; discourse analysis embeds corporate discourse in a broader social context [1, p. 2–4]. Different approaches may be applied to a variety of genres within corporate discourse: job advertisements, job interviews, orientation sessions, employee newsletters, press releases, stakeholder meetings, annual reports, etc.

There are two sides to corporate interactions: internal and external. It is difficult for researchers to obtain access to internal corporate communication. One of the few studies in this area belongs to Lischinski [7] who applies critical discourse analysis to look into the training materials provided to new employees

of a British corporation. The sample displays the company's intention to brand its employees as 'partners', to emphasize its uniqueness and reciprocal relations with the personnel and, in effect, to downplay the chain of command. Thus, discourse analysis reveals employee branding as «a highly problematic discursive practice; it can be seen as an attempt to 'mould' employees' minds by co-opting them to think and behave in the ways desired by the corporation, which essentially turns them into a commodity ready to be used as a competitive advantage for the increase in profits» [4, p. 674]. Another research examines internal corporate communication at Netflix after the release of *The Closer* and the public debate over the corporation's progressive culture and its promotion of diverse content [5].

Recent studies examine other internal issues that affect performance and are primarily of discursive nature, namely the detrimental effect of supervisors' verbal aggressiveness [15] and controversies over gender quotas in corporate boards [6].

The Internet is the arena of external corporate communication accessible to global audiences. Breeze notes that companies employ multimodality and carefully design their virtual presence through «about us» sections, mission statements, social responsibility reports, etc. [1]. Thus, organizations virtually construct and negotiate their identity, deal with public concerns and interact with the world outside the company's premises. So-called 'employer branding' strategies are constantly fended for, if they are effective, they attract better candidates to fill in vacancies [3].

Studies of corporate communication concentrate on the lexical content of business texts and relate their lexical peculiarities (for example, numerous abbreviations) to communicative settings of business interactions where brevity equals efficiency [20]. Some researchers approach corporate discourse from a pragmatic perspective. These studies employ the Gricean Cooperative Principle and the Politeness Principle to compliance codes of US companies and conclude that these documents follow the four cooperation maxims and the five politeness maxims [19]. Focused on linguistic peculiarities of virtual discourse (e.g., emails, chats, video conferences) produced by corporate subjects,

researchers analyze language use on social media for PR purposes, namely corporate image-building, formation of public opinion, internal and external communication [17].

Some scholars adopt the perspective of cognitive linguistics and look at a company's discourse as a phenomenon based on a set of metaphors. Thus, Ivantsiv analyzes online English-language press releases of the world's leading cosmetic companies and uncovers a set of anthropomorphic conceptual metaphors within the metaphorical model «Business is a human being» that underlies the image-making discourse of these companies. According to the linguist, the model «enables image-makers to develop a powerful image of a cosmetic company as a perfect organism» [18, p. 181]. In other words, drawing on the complexity of the human organism that combines basic physiology and sophisticated processes of human social activity, PR practitioners present cosmetic business by referring to the clear-cut axiological system familiar to their consumers.

The objective of the article. The objective of this article is to analyze the means used on the official website of Procter & Gamble corporation within the branding strategy aimed at presenting **inclusivity** as the company's hallmark. To achieve the objective, the research employs conceptual content analysis and discourse analysis to texts from P&G's official corporate website. The sample contains over 5,000 words.

Main text. The Cambridge online dictionary defines *inclusivity* as «the fact of including all types of people, things or ideas and treating them all fairly and equally» [2].

P&G's intention to present the company as a collective body is obvious from the very title of the *Who we are* section that contains the inclusive first-person personal pronoun *we*. Table 1 below provides the quantitative analysis of the usage of inclusive first-person personal and possessive pronouns *we/us* and *our*, the second-person personal and possessive pronouns *you* and *your* as well as the company's name P&G in the sample:

LEXEMES	FREQUENCY in the sample
<i>we</i>	246
<i>us</i>	143
<i>our</i>	186
<i>you</i>	12
<i>your</i>	5
<i>P&G</i>	51

Fig. 1. Quantitative analysis of inclusive first- and second-person pronouns and P&G name in the sample

Permeated with the inclusive first-person pronouns, the text delivers the ideas of solidarity and continuity: the 185-year-long corporate history is told smoothly by the collective narrator: *For more than 185 years, we've challenged the norm and inspired the future – from the products we put on the shelf to the people we bring on our team* [10].

Though there are sections with 'impersonal' titles (e.g., *A corporate force for good, A company that puts people first*), they are followed with subtitles full of inclusive pronouns: **Our** employees have been the driving force behind **our** support for **our** environment, communities, and people – a practice that has been ingrained in **our** culture for over a century; *What allows us to be one of the largest consumer goods companies in the world is filling our buildings with passionate, inspired, motivated people who believe in doing better than good, every day* [10].

The ideas of inclusivity and company as a unity are also verbalized with the help of the nouns *inclusivity* and *community*, the adjectives *inclusive* and *mutual*, the adverb *together*, and the verbs *to share* and *to unite*: *We believe in diversity & inclusion. That's why we support it however we can – from creating flexible work schedules for our employees to building inclusive playgrounds... We believe in the power of diversity and the impact we make when we come together united by shared values and purpose* [10]; *We believe that doing what is right for the business with integrity will lead to mutual success for both the Company and the individual. Our quest for mutual success ties us together* [12]; *It will take all of us, working together, to make a bigger impact that benefits all of us... Together we can make lasting systemic change for racial and ethnic equality... We aspire to build a world free from gender bias for us all* [9]; *We started with a commitment to use our voice as a force for good and a force for growth by accurately portraying ALL people in our advertising* [14].

It is noteworthy that the noun *humanity* may be a contextual synonym for *all*: *We're using our voice to drive acceptance, inclusion and love for humanity* [9].

The formula of success is presented visually as an equation of the organization itself and an employee that yields mutual success (see Figure 2). The image implies complementarity and equality of the two components that lead to prosperity:

Fig. 2. Visualization of success at P&G [13]

Remarkably, though this image features the individualistic *me* and expresses appreciation of an individual, it is quickly overridden by the avalanche of statements that celebrate teamwork, sharing and solidarity. *Me* is related to diversity, yet the discourse presents diversity as a patchwork of social groups that are distinguished as valuable and equal. Hence, the *Diversity in Workforce* section contains data on the representation of gender, ethnic and racial groups in various corporate positions [8], whereas the section titled *A company that puts people first* offers data on P&G's policies to advance not only gender equality but also guarantee rights of members of the LGBT+ community and the disabled [10]: *Two years before the U.S. government mandates it, we initiate a diversity program for all employees—providing training and support to grow leaders regardless of sex, race, or religious orientation* [10]; *We're making progress each day, and recognize we have work to do to make our company, brands, and services even more inclusive for people with disabilities* [11].

Thus, inclusivity is achieved by acknowledging various social groups and allowing the employees to claim membership in these groups in corporate settings.

It is noteworthy that inclusivity has both social and spatial dimensions. While the social dimension means employing and acknowledging various social groups, the spatial dimension presupposes that the company's activity embraces large territories. P&G is a transnational corporation whose products are manufactured and sold worldwide, which is consistently

stressed in the website texts. The primary means used to deliver this idea are the noun *world* that appears in adverbial modifiers of place or as an attribute as well as the adjective *global*: *We recognize that representation enables us to understand and serve the billions of consumers around the world* [8]; *We will provide branded products and services of superior quality and value that improve the lives of the world's consumers...* [12]; *Global workforce representation by gender: (...) more women are members of P&G's Global Leadership Council, hold Executive Leadership roles, and in global management positions compared to 2015* [8].

There are other, less typical ways of delivering the idea of the all-embracing scale of the company's activity, e.g., the adverbial phrase *inside P&G and beyond* in *We aspire to build a disability confident culture both inside P&G and beyond* [9].

Conclusions. The analysis of P&G's official website presents a study of external corporate discourse aimed at building the company's positive image for the public. The concept of inclusivity presented in P&G's texts is twofold: it has social and spatial dimensions. Socially, the company claims to recognize and treat non-discriminatively all social groups and minorities; spatially, the scope of the company's activity embraces the entire world. These two aspects of inclusivity are verbalized by a set of numerous lexical means ranging from inclusive pronouns to prepositional phrases. The research may be furthered by studying multimodal ways of expressing inclusivity in P&G's discourse.

Bibliography:

1. Breeze R. *Corporate Discourse*. London: Bloomsbury. 2013. 216 p.
2. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/> (access date: 30.05.2024).
3. Hein A. Z., Elving W. J. L., Koster S., Edzes A. Is your employer branding strategy effective? The role of employee predisposition in achieving employer attractiveness. *Corporate Communications: An International Journal*. 2024. Vol. 29 (7). P. 1–20.
4. Jaworska S. Corporate Discourse. *Discourse Studies* / edited by A. De Fina and A. Georgakopoulou. 2020. Cambridge University Press. P. 666–686.
5. Kazmi S., Heisten M., St John III B. Waiting for the punch(line): the circuit of culture and internal public relations at Netflix. *Corporate Communications: An International Journal*. 2024. Vol. 29 (3). P. 312–328.
6. Lefley F., Vychová H., Trnková G. Gender diversity on corporate boards: perceptions on quotas. *Corporate Communications: An International Journal*. 2024. Vol. 29 (2). P. 123–138.
7. Lischinsky A. Critical Discourse Studies and Branding. *The Routledge Handbook of Critical Discourse Analysis* / edited by J. Flowerdew and J. Richardson. 2018. London: Routledge. P. 540–552.
8. P&G. Diversity in our workforce. URL: <https://us.pg.com/equality-and-inclusion/> (access date: 25.05.2024).
9. P&G. Equality and Inclusion. URL: <https://us.pg.com/equality-and-inclusion/> (access date 25.06.2024).
10. P&G. History. URL: <https://us.pg.com/pg-history/> (access date: 27.05.2024).
11. P&G. People with disabilities. URL: <https://us.pg.com/people-with-disabilities/> (access date: 27.05.2024).
12. P&G. Policies and practices. URL: <https://us.pg.com/policies-and-practices/purpose-values-and-principles/> (access date: 25.05.2024).

13. P&G. Who we are. URL: <https://us.pg.com/who-we-are/> (access date: 19.05.2024).
14. P&G. Widen the screen. URL: <https://us.pg.com/widen-the-screen/> (access date: 19.05.2024).
15. Yue C. A., Qin Y. S., Men L. R. The dark side of leadership communication: the impact of supervisor verbal aggressiveness on workplace culture, employee–organization relationships and counterproductive work behaviors. *Corporate Communications: An International Journal*. 2024. Vol. 29 (3). P. 405–429.
16. Ананко Т. Р. Англомовний корпоративний дискурс: автореф. дис... канд. філ. наук: 10.02.04. Харків, 2008. 20 с.
17. Воловик О. П. Віртуальний корпоративний дискурс як об'єкт бізнес-лінгвістики. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2016. Вип. 2 (84). С. 13–16.
18. Іванців О. В. Антропоморфна метафорика англомовного іміджевого корпоративного дискурсу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72). № 5 Ч. 1. С. 177–181.
19. Куш Е. О. Прагматичні характеристики англомовного корпоративного дискурсу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71) № 1. Ч. 2. С. 119–123.
20. Міщинська І. Аббревіатури та акроніми в економічному та бізнес-дискурсі. *Філологічний дискурс*. 2018. Вип. 7. С. 221–227.

УДК [659.1:305]:316.346

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.16>**Вікторія ЧЕКШТУРІНА**

доктор наук з соціальних комунікацій, доцент, професор кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності, Західноукраїнський національний університету, chekshturina.victoria@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1143-2493

СОЦІОКОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ ВИДОЗМІН ГЕНДЕРНО-ОРІЄНТОВАНОГО КОНТЕНТУ У СОЦІАЛЬНІЙ РЕКЛАМІ

Наукове дослідження зосереджено на теоретичному аналізі історії розвитку гендерно-орієнтованого контенту у соціальній рекламі та виокремленні ключових етапів його розвитку.

Мета. Теоретично обґрунтувати етапи розвитку соціальної реклами на гендерну тематику в Україні.

Методологія. Використано принцип історизму, щодо вивчення динамічного розвитку явища гендерно-орієнтованого контенту у соціальній рекламі, метод термінологічного аналізу, щодо досліджень понять «соціальна реклама», «гендерно-орієнтована соціальна реклама», теоретична база дослідження ґрунтується на соціокультурному (досліджувалися соціокультурні аспекти зміни соціальних цінностей, культурних кодів у рекламних повідомленнях), соціокомунікативному (визначені особливості гендерно-орієнтованого контенту в рекламних комунікаціях) та гендерному підходах (досліджувалася гендерна проблематика в соціальній рекламі). Метод контент аналізу використано для дослідження української соціальної реклами на гендерну тематику.

Наукова новизна. Виділені етапи розвитку гендерно-орієнтованого контенту.

Ключові слова: метод, соціальна реклама, гендер, реклама, повідомлення, соціальний мотив.

Viktoriia Chekshturina. SOCIO-COMMUNICATIVE ASPECT OF CHANGES IN GENDER-ORIENTED CONTENT IN SOCIAL ADVERTISING

Introduction. The research focuses on the theoretical analysis of the history of the development of gender-oriented content in social advertising and the identification of key stages of its development.

Aim. Theoretically substantiate the stages of development of social advertising on gender issues in Ukraine.

Methods. The principle of historicism is used to study the dynamic development of the phenomenon of gender-oriented content in social advertising, the method of terminological analysis, to study the concepts of «social advertising», «Gender-oriented social advertising», the theoretical basis of the study is based on socio-cultural (studied socio-cultural aspects of changing social values, cultural codes in advertising messages), socio-communicative (identified features of gender-oriented content in advertising communications) and gender social approaches advertising). The method of content analysis was used to study Ukrainian social advertising on gender issues.

Results. Stages of development of gender-oriented social advertising are highlighted.

Key words: method, social advertising, gender, advertising, message, social motive.

Соціальні проблеми, поміж яких і досі знаходиться гендерна нерівність, відсутність збалансованого рівноправ'я, сприяють актуалізації уваги активної громадськості до пошуку дієвих засобів обговорення нагальних питань на гендерну тематику. Одним із ефективних інструментів донесення соціально-важливих повідомлень до суспільства вважається соціальна реклама. Засоби соціальної реклами допомагають розпочати діалог з обговорення певних життєвих ситуацій, наочно демонструють наявність проблемного поля, спільно з громадою шукають шляхи виходу із певних кризових станів.

Актуалізуємо увагу на змістовному компоненті соціальної реклами, який видозмінюється, в залежності від історичних подій та соціокультурного контексту. Зміст повідомлень у соціальній рекламі здатен спону-

кати суспільство до змін, привертати увагу до проблем певних груп населення, вирішувати швидко і ефективно складні суспільні завдання. Активне вивчення еволюції розвитку соціальної реклами, особливостей створення контенту, сприятиме удосконаленню засобів розробки соціально-значущих повідомлень.

Значний внесок у дослідження соціальної реклами зробили українські автори: О. Бугайова, Н. Грицюта, Д. Олтаржевський, Є. Ромат та інші.

Проте у працях науковців залишаються недостатньо висвітленими питання, які пов'язані саме з особливостями історії розвитку контенту соціальної реклами на гендерну тематику.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати етапи розвитку соціальної реклами на гендерну тематику в Україні.

Методи дослідження. Використано принцип історизму, щодо дослідження динамічного розвитку явища – соціальна реклама на гендерну тематику. Онтологічний феномен соціальної реклами не є статичним, він розвивається в часі та просторі. Принцип розвитку соціальних ідей провокує зміну контенту соціальної реклами.

Метод термінологічного аналізу, дозволив зосередитися на онтологічному вимірі «соціальної реклами» та виокремити головні ознаки гендерно-орієнтованого контенту в соціальній рекламі.

Теоретична база дослідження ґрунтується на соціокультурному підході до вивчення етапів розвитку соціальної реклами, Політичні події, гасла соціокультурного дискурсу, в певні історичні моменти детермінували різні комунікативні засоби, які використовувалися при розробці соціальної реклами. Трансформація соціальних цінностей обумовлювала зміну культурних кодів, як і певні культурні події, в свою чергу, впливали на зміну соціальних пріоритетів в оцінюванні еталонної поведінки суб'єктів соціальних комунікацій.

Результати дослідження. Протореклама на гендерну тематику почала зароджуватися разом з першими цивілізаціями. Щонайменше, збереглися приклади соціальної реклами античності, яка була пов'язана з патріотичним вихованням населення. «Вперше соціальна реклама у сучасному розумінні поняття була застосована урядом США під час Громадянської війни (1861–1864 роки). Реклама, яку газети на Півночі країни розміщували та поширювали безплатно, закликала до збору коштів на підтримку війни. Цей спосіб виявився вкрай ефективним, запустив цілу низку нових рекламних кампаній та сприяв перемозі Федерації» [3].

Втім, інші дослідники вважають цей приклад скоріше зразком пропаганди, називаючи першою в історії соціальну рекламу 1906 року, створену громадською організацією «Американська цивільна асоціація», яка закликала захистити Ніагарський водоспад від шкоди, що завдається енергетичними компаніями [4].

Історичні події, соціокультурна ситуація, політичні ідеали постійно створюють образи для наслідування і формують еталонну модель поведінки. «Історія соціальної реклами в Україні починається з революцій 1917 року, (варто відмітити агітаційні плакати УНР та комуністичної партії) і формується у 1920-х роках, тісно пов'язуючись із масовою пропагандою СРСР, яка стосувалася багатьох тем: ідеологічне виховання, критика некомуністичних режимів, агітація до праці,

антирелігійність тощо. Крім цього, розповсюдженими темами соціальної реклами були здоровий спосіб життя, боротьба з неграмотністю, збереження навколишнього середовища тощо» [8].

Саме події початку ХХ ст., зміни політичного устрою, загальної соціокультурної ситуації, створюють нові ідеали поведінки жінок і спрямовані на подолання стереотипів. Стереотипні гендерні атрибути вважалися «справжніми» не тільки тому, що їх сприймали як детерміновані, але так само тому, що суспільство прийшло до одностайної думки про істинність цих стереотипів. Сталі зразки поведінки, в яких присутні всі риси колективної уяви «правильності», у тому числі й гендерні стереотипи, завжди формувалися методом вподобання. Коли факти неоднозначні, «істина» визначається шляхом соціального консенсусу. Таким чином, консенсус одночасно визначає і підтверджує думки індивідумів.

Гендерні стереотипи прийняті всіма членами суспільства, нав'язані релігійними догмами протягом двох тисячоліть, почали піддаватися аналізу і осмисленню, тому що, на рівні свідомості і спостереження за повсякденним життям, в якому чоловікам і жінкам відводилися нерівні ролі і статус, стали з'являтися нові форми поведінки.

Виділимо перший етап розвитку контенту соціальної реклами на гендерну тематику – суб'єктивізація гендеру. Жінка стає активним суб'єктом суспільного життя. У рекламі висвітлюється образ жінки з активною прогресивною місією у соціумі.

У Табл. 1. розміщено одні з перших зразків соціальної реклами в Україні [7].

За радянських часів жінку активно заохочували працювати на виробництвах заради зростання прибутковості економіки. Із української «жінки-домогосподарки» формували індустріальний образ «жінки-працівника».

З процесом демократизації, у період незалежності, почався значний розвиток гендерно-орієнтованої соціальної реклами. У сучасних умовах існування проактивного-суспільства, рекламодавцем є не тільки держава, а і незалежні громадські та правозахисні організації, благодійні фонди, установи, ініціативні громадяни. Це розширює тематику соціальної реклами і сприяє залученню громади до обговорення суспільно-значущих питань.

Розвиток рекламних комунікацій, соціального життя, поява громадських об'єднань, сприяли урізноманітненню рекламованого контенту. Соціальна реклама стала інструментом громадських діячів у висвітленні соціаль-

Таблиця 1

Агітаційні плакати як перша соціальна реклама в Україні [7]

№	Приклади агітаційних плакатів
1	 Агітаційний плакат УНР (1917 р.) Текст: «Чужого не хочу, свого не віддам»
2	 Радянський плакат (1926 р.) Текст: «Жінки, йдіть у ради, комнезами, кооперацію». (Комнезам – (комітет незможних селян).

них проблем. Інформаційний простір наповнився не тільки рекламою продуктів, але і рекламою суспільно важливих ідей. Демократичні процеси, що відбувалися в українському суспільстві, спонукали оформити формат соціальної реклами і на законодавчому рівні. Поняття про соціальну рекламу розкривається в статті 12 Закону України «Про рекламу», що була додана 2003 р. [2]. Саме після цього, в Україні починає стрімко, у порівнянні з минулими роками, розвиватися проблематика соціальної реклами.

Цей Закон передбачає пільги для осіб, які безоплатно виробляють і розповсюджують соціальну рекламу. У Законі також зазначено, що щонайменше 5% ефіру або друкованої площі, відведених для реклами у ЗМІ, які повністю або частково фінансуються з державного або місцевих бюджетів, повинні безоплатно бути відведені для соціальної реклами. На соціальну рекламу розповсюджуються загальні вимоги до реклами, передбачені Законом: принцип точності і правди-

вості, дотримання етичних, гуманістичних і моральних норм, врахування чутливості дітей, які можуть побачити рекламу [2].

Виділимо другий етап розвитку гендерно-орієнтованого контенту в соціальній рекламі: об'єктивної суб'єктності. У соціальній рекламі приділяється увага всім сторонам вільної та безпечної самореалізації жінки у соціумі. Розкриваються її думки, страхи, замовчені кризові стани, приховані мрії. Їй надається право самодетермінації свого буття.

Сьогодні Україна на державному рівні поділяє принципи ООН у необхідності забезпечення недискримінації та активно проводить гендерну політику. Українське законодавство, яке взяло в основу загальновизнані міжнародні норми (такі, як Загальна декларація прав людини, Конвенція про політичні права жінок, Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок тощо) вважається прогресивним та інклюзивним. Втім, до жінок і чоловіків в Україні все ще ставляться по-різному в багатьох сферах життя:

дискримінація при найманні на роботу, побутовий сексизм, «скляна стеля», репродуктивний тиск, недостатня представленість в політиці та управлінні тощо [5].

Перелічені попередньо проблеми не можуть бути повністю вирішені законодавчо, вони потребують роз'яснення та обговорення, ціннісних змін саме серед населення. Одним із найважливіших інструментів впливу на громадську думку у цьому випадку є соціальна реклама, яка має за мету поліпшення соціальних настроїв у суспільстві, розповсюдження певних цінностей, привернення уваги людей до важливих проблем або попередження щодо загроз [8].

Закон України Про рекламу так визначає цей термін: «Соціальна реклама – це інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, яка спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку» [2].

Держава також стає активним замовником гендерно-орієнтованого контенту. Мотивують державотворців популяризувати гендерну проблематику: розвиток демократії у суспільстві та орієнтація на європейські цінності. Міністерство соціальної політики України активно проводить інформаційні кампанії з протидії дискримінації за ознакою статі «Ти – джерело змін!», «Боротися з насильством», «Не терпіти насильство», кампанії з протидії торгівлі людьми, акція «16 днів проти насильства» тощо.

Сьогодні в Україні, як і в усьому світі, є три типи замовників соціального контенту у реклами: держава і державні органи, некомерційні організації та фонди, а також соціально-відповідальний бізнес та ЗМІ. Загалом, у цій сфері в Україні є як свої плюси, так і мінуси, однак, можна впевнено говорити про її розвиток.

В 2007 році Всеукраїнською рекламною коаліцією було створено Біржу соціальної реклами, сайт, через який некомерційні та державні організації можуть безкоштовно замовляти соціальну рекламу у фахівців [1].

Соціальна реклама, крім впливу на громадську думку, також бере участь у формуванні ідентичності особистості, дозволяючи відчувати приналежність до певної соціальної групи, об'єднаної цінностями, стилем життя або поглядами [11].

Включення жінок у громадську діяльність під час війни також посприяло подальшому усвідомленню важливості проблематики контенту на гендерну тематику. Жінки почали

активно обговорювати гендерні проблеми і висвітлювати їх в інформаційному просторі, підтримувати одна одну у діалоговій формі, створювати безпечне, комфортне середовище для саморозвитку та взаємної підтримки. Інші гендерні групи почали більш відверто заявляти про проблеми побудови міжгрупових гендерних комунікацій.

Інтеграція України в європейське середовище, укладання Угоди про асоціацію України з ЄС у 2014 р. зміцнило тенденцію останніх десятиліть у просуванні принципу гендерної рівності у країні. Відповідно до положень Угоди [9], покращення якості людських стосунків, встановлення соціальної справедливості та недискримінації (у тому числі забезпечення рівних можливостей для представників обох статей у сферах зайнятості, освіти, навчання, економічної і громадської діяльності та у процесі прийняття рішень) – одна з головних умов для вступу України в ЄС. Імплементация цінностей демократичних держав у соціокомунікаційний простір українського суспільства остаточно затвердила рух України у напрямку приєднання до західного вектора розвитку суспільства. Ці намагання набули подальшої підтримки європейськими лідерами у червні 2024 року, що спонукає країну рухатися далі у векторах захисту країни, економічного розвитку та соціально-толерантного осмислення нових ідей на гендерну тематику.

Осмислення західних досліджень на тему гендера, актуалізує проведення нових діалогових студій на тему гендерної самоідентифікації, що детермінує новий етап розвитку гендерно-орієнтованого контенту, який умовно охарактеризуємо, як – криза ідентифікації гендеру – 2010–2020 рр.

Наукова новизна. Соціальна реклама відображає цінності, притаманні суспільству в певний історичний період і залежить від соціокультурної ситуації, соціально-політичних ідеалів. Українська соціальна реклама сьогодні присвячена ідеям демократизму, гуманізму, толерантності і цінності життя особистості. Виділені етапи розвитку контенту соціальної реклами на гендерну тематику: 1) суб'єктивізація гендеру (1917 р.) – актуалізація ролі жінки у розбудові соціуму; 2) об'єктивної суб'єктності (кінець 1990 р.) – екзистенціальне осмислення прав і свобод жінки на саморозвиток; 3) криза ідентифікації гендеру – 2010–2020 рр. спроби активного осмислення виникнення нових ознак гендерної самоідентифікації.

Висновки. Історично соціальна реклама завжди була пов'язана з політикою кра-

їни, але, крім державних органів, сьогодні рушійною силою створення реклами на гендерну тематику в Україні, є благодійні організації, установи, фонди, громадські об'єднання та фізичні особи. Українське законодавство, ґрунтуючись на демократичних цінностях, передбачає рівність для всіх, незалежно від статі, етносу, віку тощо. Соціально-інформаційний контент на ген-

дерну тематику, покликаний проголошувати гендерну рівність, покращувати умови для самореалізації людей у суспільстві, інформувати про проблеми, які ще потребують вирішення, осмислювати нові виміри трансформації людської природи, толерантно комунікувати у діалогічній манері та ґрунтуватися на засадах свободи вибору способу життя кожним індивідумом.

Література:

1. Берендєєва Е. В. Історія розвитку соціальної реклами в незалежній Україні як передумова формуванню тенденцій розвитку соціальної реклами. Молодий вчений. 2017. № 11. С. 733–737.
2. Закон України «Про рекламу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата доступу: 10.02.2022)
3. Іваницька С. Б. Беніна М. О. Аналіз сучасного стану гендерної нерівності на ринку праці в Україні. Ефективна економіка: електр. наук. фах. вид. 2014. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3523> (дата доступу: 10.02.2022)
4. Мантач А. Історичні аспекти розвитку соціальної реклами. Науковий блог НаУ «Острозька академія». 2015. URL: <https://naub.oa.edu.ua/author/nastya-mantach> (дата доступу: 10.02.2022)
5. Мунтян І. В. Євтушок О. В., Гнатівська Д. О. Соціальна реклама в Україні: сучасні реалії та перспективи розвитку. *Економіка харчової промисловості*. 2020. № 2. С. 55–61.
6. Олтаржевський Д. О. Соціальна реклама: навчальний посібник. Київ: Центр вільної преси. 2016. 120 с.
7. Сайт фонду Відділу образотворчих мистецтв Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/1903> (дата доступу: 10.02.2022).
8. Слушасько В. Є., Гірієвська Л. О. Соціальна реклама: світовий досвід та українські реалії. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць. 2009. № 4. С. 122–126.
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011. (дата доступу: 10.02.2022)
10. Site a Brief History of Public Service Advertising. PSA Research Center. URL: <https://www.psaresearch.com/a-brief-history-of-public-service-advertising/> (Last accessed: 10.02.2022)
11. Structural change in research institutions: Enhancing excellence, gender equality and efficiency in research and innovation. (2012) Luxembourg: Publications Office of the European Union [in English].

НОТАТКИ

Наукове видання

**НАУКОВІ ПРАЦІ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
ФІЛОЛОГІЯ**

Випуск 2 (12), 2024

Засновано 2001 року
Видання виходить 6 разів на рік

Коректор *В. В. Ізак*
Комп'ютерне верстання *О. І. Молодецька*

Підписано до друку 28.06.2024 р.
Формат 60х84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 12,32.
Наклад 100 прим. Замовлення № 0824/565.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.